

Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma*

Vildan DİNDAR**

Öz

Sosyolog olmak, herkesin bildiği yahut bildiğini sandığı konulara farklı bir bakış açısı ile bakmayı ve olanı olduğu gibi incelemeyi gerektirir. Modernleşmenin yerini postmodernleşmeye bıraktığı, küreselleşmenin etkisiyle dünyanın giderek küçüldüğü, kentlerin büyüyerek metropol halini aldığı, yaşam standartlarının giderek yükseldiği bir dönemde gençliğin, dindarlığın ve ailenin geçirdiği dönüşüm dikkatle düşünmeyi gerektirmektedir. Bu çalışma gençlerde evlilik yaşının uzamasının nedenlerini hem dini hem de sosyolojik bir perspektifle inceleme amacı taşımaktadır. Araştırma; kentleşme, rasyonelleşme, bireyselleşme ve sekülerleşme süreçlerinin evlilik yaşının ötelenmesinde etkili olduğunu öne sürmektedir. Fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği söz konusu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Teorik kısımda, aile ve evlilik kavramları, gençlik ve evlilik yaşı, evlilik yaşının uzamasında etkili olduğu düşünülen süreçler ele alınıp tartışılmıştır. Uygulamalı kısımda ise, yükseköğrenim görmüş, kentli, kendini muhafazakâr olarak tanımlayan 15 kişi ile mülakat yapılarak, aile ve evliliği nasıl değerlendirdikleri, evliliği geciktirmelerinde yahut evlilik kararını geç vermelerinde etkili olan faktörlerin neler olduğu saha çalışması yoluyla çözümlenmeye çalışılmıştır. Kent ile kurdukları ilişkiler ve kentlilik düzeyi bağlamında evlilik tercihleri, dini algıları ve dindarlık pratiklerine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Gençlik, Evlilik, Din, Sekülerleşme.

A Research on the Increasing Age of the Marriage of the Youth In Terms Of Sociology of Religion

Abstract

Being sociolog requires a different perspective and a different examination from the ordinary people. In a period in which post-modernization replaced modernization, the world is increasingly shrinking due to the effect of the globalization, the cities turn gradually into metropol ones and standard of living is gradually rising, the transformation of piety and family needs to be carefully observed. The primary objective of this study is to examine the main reasons of raising of marriage age among youth both sociologically and theologically.

* Makale Gönderim Tarihi: 04.08.2020 Makale Kabul Tarihi: 24.11.2020

Bu çalışma, Dr. Fatma Odabaşı danışmanlığında hazırlanmış aynı başlıklı yüksek lisans tezinin makaleleştirilmiş biçimidir. "Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma" (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

** vildandndr92@hotmail.com ORCID: 0000-0002-5484-3092

Moreover, this research was shaped by the assumption that the raising of marriage age was affected by the process of urbanization, rationalization, individualism, and secularization. Furthermore, the qualitative method was used in the relevant study which adopted the phenomenological approach. It consists of a theoretical and an applied section. In the theoretical section, it was discussed the concepts of family and marriage, the marriage age, and the main reasons of raising of the marriage age. In the applied section, it was interviewed with 15 people who defined themselves as conservatists and were university graduate, regarding how they approached to marriage and family and the main reasons of why they delayed their marriage. In addition to these, their relationship with the city, their marriage preferences in the context of urbanity level, and their religious life was evaluated.

Keywords: Sociology of Religion, Youth, Marriage, Religion, Secularization.

Özet

Bu çalışma gençlerde evlilik yaşının uzamasının nedenlerini hem dini hem de sosyolojik bir perspektifle inceleme amacı taşımaktadır. Sosyal değişme perspektifinde aile ve din konusunu ele alan pek çok araştırma mevcuttur. Ancak evlilik yaşının artışı sosyolojik ve dini bir perspektifle ele alan bir çalışmaya rastlanmamış olması, araştırmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Araştırma, modernite, kentleşme, bireyselleşme ve sekülerleşmenin toplumsal değişimin hızını ve yönünü arttırdığı, bu değişimlerin gençlerin aile, evlilik ve din konusundaki düşüncelerini etkilediği hipotezinden hareketle gerçekleştirilmiştir. Bu temel hipotez daha sonra, “kent hayatı ve metropol yaşamının gençlerin eylem ve zihin dünyalarını nasıl etkilediği”, “eğitim sürecinin uzaması ile evlilik yaşının artışı arasında nasıl bir ilişki olduğu”, “günümüzde dini hayatta meydana gelen değişim ve dönüşümlerin muhafazakar gençlerin evlilik ve eş seçim tercihlerini nasıl şekillendirdiği”, “bireyselleşme, dünyevileşme ve özgürleşme fikirlerinin evlilik yaşının artışı hangi şekillerde etkilediği” gibi sorular çerçevesinde alt hipotezlere ayrılmıştır. Araştırma, toplumsal değişimde aktif bir rol üstlenen, değişimin hem öznesi hem de nesnesi olan gençliği anlamayı kendine amaç edinen araştırmacılara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Bilimsel bir çalışmada aynı anda toplumsal değişimin her alanını incelemek mümkün olmadığından çalışma belli bir çerçeve ve belli bir örneklem grubu ile sınırlandırılmıştır. Bu açıdan TÜİK’in yapmış olduğu Türk Aile Yapısı Araştırması istatistiki verilerine göre ortalama evlilik yaşının üzerinde kalan bekâr kişilerle çalışmanın yapılması planlanmıştır. Seçili örnekleme ulaşmanın güçlüğü ve evliliğin geciktirilmesinde etkili olan durumların analiz edilmek istenmesi nitel metodun kullanılmasını gerekli kılmıştır. Çalışma nitel bir araştırma olup iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmada veri toplama maksadıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve belgelerin incelenmesinden yararlanılmıştır. Birinci bölümde aile, gençlik, evlilik, din, eğitim, modernleşme, sekülerleşme gibi temalar dahilinde mevcut literatür taranmıştır. Literatür taramasından hareketle mülakatlar esnasında

araştırmacıya yol gösterecek olan temalar belirlenmiş ve sorular bu temalardan hareketle oluşturulmuştur. Uygulamalı araştırma bölümünde ise amaca yönelik belirlenen örneklem grubu ile mülakat çalışması yapılmıştır. Bu örneklem grubu, ana ve alt temalara uygun olarak seçilen, TÜİK 2001-2018 yılı kadın ve erkek ortalama evlenme yaşı istatistiklerine göre, ortalama evlilik yaşının üzerinde olan bekâr, kentli, eğitilmiş kişilerden oluşmaktadır. “Evliliği geciktirmiş kişi kimdir?” sorusundan hareketle evlilik yaşı istatistiklerine dayanarak ortalama evlilik yaşının üzerinde kalan kişiler evliliği geciktirmiş kişiler olarak düşünülmüştür. Görüşmecilerin “gençlik” kategorisi altında değerlendirilmesi ise günümüzde gençliğin 30’lu yaşları aşmış olması sebebiyledir. Gençlik, bir toplumda toplumsal değişme ve gelişmenin yönü, seyri ve niteliğini yansıtmaya bakımından önemli bir kategoridir. Gençlik dönemi Batılı araştırmacılar tarafından çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi şeklinde kabul edilmektedir. Bu dönem, günümüzde modernitenin, kentleşmenin ve sanayileşmenin de etkisiyle daha geniş bir sürece yayılmış ve hangi yaş gruplarına karşılık geldiği noktasındaki sınır giderek muğlaklaşmıştır.

Modernite, günümüzde her alanda değişim ve dönüşümler meydana getirmiştir. Bu alanlardan biri de evlilik kurumudur. Konforlu ve müreffeh bir yaşam telakkisi, gençlerin daha uzun yılları eğitim kurumlarında geçirmelerine, kariyer ve statü gibi kavramlara öncelik vererek evliliği daha ileriki yaşlara ertelemelerine yol açabilmektedir. TÜİK tarafından yapılan araştırmaların istatistiki sonuçları, Türkiye’de ortalama evlilik yaşının tarihsel süreçte hem kadınlar hem de erkeklerde önemli oranlarda artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Şüphesiz ki evlilik yaşının artış göstermesinin arka planında dini, sosyal, ekonomik, kültürel, pek çok farklı neden bulunmaktadır. Evlilik yaşının artış göstermesi durumu toplumun her kesiminde etkili olmakla birlikte, çalışma kendini muhafazakâr-dindar olarak nitelendiren toplum kesimi ile sınırlı tutulmuştur. Bu durumun nedeni ana temalardan birinin “din, dindarlık, değişim” olmasıdır. Bu nedenle görüşmecilerin seçilmesinde bir diğer kriter kendini “dindar” ya da “muhafazakâr” olarak tanımlayan kişiler olmuş ve kadın ve erkek her iki cinsiyet grubu örnekleme dahil edilmiştir. Görüşmecilere, araştırmacının bizzat kendisi tarafından ana ve alt temalara uygun olarak hazırlanan açık uçlu sorular sorulmuştur. Görüşmecinin sorulan sorular karşısında fikri olmaması ya da kısa cevaplar vermesi durumunda alternatif açıcı sorular sorularak konu daha derinlikli olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Görüşmeler neticesinde katılımcıların aile ve evlilik kavramlarına pozitif bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir. Son yüzyılda aile ve evlilik kurumu değişime, küçülmeye ve başkalaşmaya maruz kalsa da görüşmecilerin bu kurumlara “yuva”, “güven”, “huzur”, “sevgi bağı” gibi kavramlar çerçevesinde vurgular yapmaları, bu kurumların hala önemini koruduğunu gösterir niteliktedir. Günümüzde toplumsal yaşamın giderek daha heterojen bir hal alması, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki süreci uzatmış, yaşamın idame ettirilmesi için gerekli olan beceri ve sorumlulukların üstlenildiği yaş, diğer bir ifadeyle sosyal yetişkinlik süreci

hissedilir biçimde artış göstermiştir. Mülakatlar esnasında katılımcıların ideal evlilik yaşını özellikle “olgunlaşma” kavramı çerçevesinde değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Sahadan gelen bulgular, gençlerin günümüzde biyolojik açıdan yetişkinlik düzeyine ulaşılsa da sosyal ve ekonomik erginlik düzeyine ulaşılmadan evlilik kararı almadıklarını ortaya koymaktadır. Kent hayatı ve metropolün getirdiği özgürlük ortamının gençlerin evliliği ertelemelerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Kentte gerçekleşen hızlı sosyal akış, bireyselleşmeye olanak tanıyan sosyal ortam, yalnız yaşamının konforuna alışma gibi durumlar, gençlerde evlilik yaşının artmasına sebebiyet vermektedir. Heterojen yapısıyla karşımıza çıkan kentler, bireylerin istek ve beklentilerinin dünyevileşmesine neden olmaktadır. Eğitim seviyesi ve kentli olma pratiği arttıkça evlilik yaşı da artış göstermektedir.

Summary

This study aims to investigate the main reasons of why the marriage of youth increased in terms of both a religious and sociological perspectives. There are many research which is related to family and religion in the perspective of social change. However, there is no other study which focused on our subject. According to this study, moderity, urbanization, individualizm and secularization accelerated the social change and these changes affect the approaches of youth towards the religion and marriage. This main hypothesis consists of the questions such as ‘how urban life affected youth’, ‘what is the relationship between the long education life and the marriage age’, ‘how the developments and transformation of in religious life affected the youth’s marriage’, ‘how individualism and secularization affected the marriage’. This study aims to help to the researchers whose main target is to understand youth.

Because it is not possible to examine every aspect of a social change, this study is limited to a particular frame and sample group. The sample group’s age is above the average marriage age (according to TUIK). So it was utilized from qualitative method. This study consists of two parts. Moreover, semi-structured interview and the documents were used. In the first part, there is literature review regarding family, youth, marriage, religion, education, modernization and so on. The questions in the interviews were determined with reference to the literature review. In the applied research section, there is interview section. This sample was composed of those who are citizen, educated and single males and females who are above marriage age average. The main reason of why interviewees who are above 30 were assumed as youth is due to the existing society’s approach. However, youthfulness is accepted as passing from childhood to adulthood in the West. This period increasingly ambiguates the limits of youthfulness due to the modernization, urbanization and industrialization.

Modernity has changed every aspect of our life. One of these is the phenomenon of marriage. The understanding of prosperous and comfortable life

may be lead to the long educational life, giving priority to the carrier and status and delaying marriage for the sake of these priorities. According to the data of TUIK (Turkey Statistical Institute) the marriage age in both males and females increased. There are many reasons of this situation such as social, economic, cultural and many different reasons. Although the marriage age rised in every group society, this study is limited to those who defined themselves as conservatist and religious. It is because of the main themes are religiosity, religion and change. Therefore, another criterion in choosing the interviewees is conservatism and religiosity. They were asked open ended questions. In case of where interviewees did not answer, alternative questions were asked in order to examine deeply.

As a result of the interviews, those who attended to the study exhibited positive approaches. That is, they emphasized the importance of the concept of family and marriage. Because many aspect of life have changed during the modern period, social adulthood process prominently increased. Furthermore, the participants evaluated the ideal marriage age in the context of the ageing. According to the applied research, even though they are biologically eligible for marriage, they do not want to marry without reaching to the particular social and economic level. In addition to this, the atmosphere of urban life plays an important role in delaying the marriage. Other reasons for the increasing of the marriage are rapid social life, social athmosphere enables indiviualism, the attractiveness of living alone. The heterogenic structure of cities led to the secularization of youths. The more education and urbanity level rises, the more the marriage age increases.

1. Aile ve Evlilik Kavramları

Aile, İlk çağlardan günümüze uzanan süreçte yaşanan toplumsal gelişmelere bağlı olarak şekillenen ve her toplumda farklı yapılar sergileyen bir kurum olmasından dolayı aile hakkında kuşatıcı bir tanım yapmak oldukça zordur. Ancak genel bir tanımla aile, biyolojik ilişkiler ile insan türünün soyunu devam ettiren, toplumsallaşmanın ilk basamağı, o güne kadar oluşmuş kültürün nesiller arasında aktarıldığı, toplumsal, hukuksal, biyolojik, psikolojik yönleri bulunan toplumsal bir birim şeklinde ifade edilebilir.¹ Aile, tarihsel gelişim süreci içerisinde her ne kadar değişime maruz kalsa da toplumsal yapıda önemini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Bazı düşünürler sanayileşme ve kentleşmeye paralel olarak meydana gelen sosyal organizasyonların aileyi ortadan kaldıracığını savunmuştur. Bu anlamda batı, aile kurumunun evrimini 19. yy. modern endüstriyel kapitalizminin gelişimiyle bağlantılı olarak ele almıştır. Karl Marx ve Friedrich Engels gibi düşünürlere göre kapitalist burjuva toplumu ortadan kalkıp komünist topluma geçilince aile kurumu da kendiliğinden ortadan kalkacaktır.² Kapitalist toplumda ailenin kaderiyle ilgili şüpheli bir yaklaşım sergileyen söz konusu düşünürler burjuva ailesinin parçalanıp

¹ Önal Sayın, *Aile Sosyolojisi* (İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1990), 2.

² Mustafa Erkal, *Sosyoloji* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1987), 77-78.

tamamen ortadan kalkıp kalkmadığını sorgulamakta, aileye meydan okumakta ve modern dönemde bu kurumun kutsallığını yitirdiğini ifade etmektedir. Aile, arkaik toplumlardan günümüz postmodern toplumlarına kadar pek çok farklı fonksiyon icra etmiş ve modern toplumda ise işlevlerini başka toplumsal kurumlara devretmiştir. Sanayileşme, kentleşme ve kapitalistleşme sürecinde hemen hemen tüm toplumlarda ortak fonksiyonları olduğu kabul edilen ailenin önemli bir değişim geçirdiği, işlevlerinin büyük bir bölümünü kaybederek toplumun temel kurumu olma özelliğini yitirdiği fikri yaygın olarak tartışılmaktadır.³

Evlilik kavramı ise aileye nazaran daha somuttur. “Aile” bir grup ya da örgüte karşılık gelirken, “evlilik” ise iki kişinin ortak bir hayatı paylaşmak, neslin devamını sağlamak amacıyla gerçekleştirdiği bir sözleşmedir. Malinowski, bu iki kavram arasındaki farkı şu şekilde ifade etmiştir: “*Aile bir grup ya da örgüt, evlilik ise çocuk yapmak ve yetiştirmek amacıyla gerçekleştirilmiş bir kontrattır.*”⁴ Genel bir tanımla evlilik; insanın doğuştan gelen aciziyeti nedeniyle hayatta karşılaştığı zorlukların üstesinden gelebilme, hayatın yükünü bir başkası ile sırtlanabilme, geleceğe daha güvenle bakabilme, korunma ve dayanışma içerisinde olma gibi amaçlar çerçevesinde yöneldiği, bireysel, psikolojik ve sosyal tatmin sağlayan bir kurum olarak ifade edilebilir.

Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinleri açısından aile kutsal bir misyon üstlenmektedir. Örneğin Yahudilik bekâr kalmayı büyük günah saymakta, Hristiyanlık ise aileyi meydana getiren evliliğin kutsallığını ön plana çıkararak evlenen eşleri bir beden gibi kabul etmektedir.⁵ İslam dininde nikâh ve evlilik çeşitli ayet ve hadislerle teşvik edilmekle birlikte Kurân-ı Kerim’de ailenin sevgi ve huzur yuvası olduğu şu sözlerle ifade edilmektedir: “*Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O’nun varlığının delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.*”⁶ Kişinin belli bir yaş olgunluğuna eriştiğinde karşı cins ile ilişki kurma ihtiyacı, toplum nezdinde bu iki cins arasında ilişkinin kabul görmesi ve birlikteliğin meşru bir zeminde gerçekleşmesi, evlilik sayesinde mümkün hale gelmektedir. Bu açıdan İslam, gençleri evlilik ve aile hayatına teşvik etmekte, iki cins arasında gerçekleşecek olan cinsel birlikteliğin meşru seyrini sosyal bir sözleşme ile güvence altına almaktadır.

³ Ferhunde Özbay, *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2005), 32.

⁴ Birsen Gökçe, “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”, drl. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem, *Aile Yazıları 4* (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991), 386.

⁵ Fikret Karaman, *Din ve Sosyal Hayat* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 167.

⁶ er-Rûm 30/21.

2. Gençlik ve Evlilik Yaşı

Gençlik; aktif ve dinamik yapıda olmasından dolayı bir toplumda meydana gelen değişimin yönü ve içeriğini yansıtması açısından önemli bir kategoridir. Her kategori kendi içerisinde bir alt kategoriye barındırmakla birlikte gençliği tanımlarken kimileri dönemseller ayrımlar yaparak biyolojik faktörlere odaklanmakta, kimileri ise kategorik ayrımlar ekseninde tarihseller bir perspektif ile konuya yaklaşım sergilemektedir. Modernitenin, kentleşmenin ve sanayi toplumunun ürünü olan gençlik, tarihin hiçbir döneminde bugün olduğu kadar uzun bir sürece yayılmamıştır. Modern sanayi toplumu, yetişkin merkezli bir toplum olması nedeniyle gençliğe daha çok önem vermekte ve toplumların değişimlerinde gençliğin önemine vurgu yapmaktadır.⁷ Kentleşme, endüstrileşme ve okullaşma ile dünya genelinde gençlik döneminin uzadığına vurgu yapılmaktadır. Yüksek lisans ve doktora yapan gençlerin çoğalmasıyla 15-25 yaş arası olarak kabul edilen gençlik dönemi 30'lu yaşlara kadar uzamıştır.⁸ Gençlik, çocukluktan yetişkinliğe adım atılan bir yol ayrımı dönemidir. Bu geçiş evresi, bireyin kendini keşfettiği, bir birey olarak var olduğunu kanıtlamaya çalıştığı, hayatı ve dünyayı yeni yeni anlamlandırmaya çalıştığı, biyolojik, psikolojik ve toplumsal bakımdan zor ve çalkantılı bir zaman dilimidir. Söz konusu dönem, gencin bir kişilik ve kimlik kazandığı, meslek seçimi, psikolojik ihtiyaçların tatmini, idealizmin meydana getirdiği çatışmalar ve otorite ile kurulan ilişkiler bağlamında zorluklar yaşanan bir evredir.⁹

Günümüzde Türk ailesinde yaşanan değişim ve dönüşüm göz önünde bulundurulduğunda, gençlerin evlilik müessesine yaklaşımları dikkatle incelenmeyi hak etmektedir. Bu açıdan üzerinde önemle durulması gereken hususlardan biri de gençlerin ilk kez kaç yaşında evlendiğini ifade eden evlilik yaşıdır. Evlilik yaşı toplumdan topluma ve kültürden kültüre değişebilmekte hatta aynı toplum içerisinde farklı coğrafi bölgeler arasında dahi farklılık gösterebilmektedir. Bu duruma neden olan faktörler arasında kentleşme, eğitim imkânlarının artması ve yaygınlaşması, işsizlik, nüfus yapısının değişmesi gibi unsurları göstermek mümkündür. Bu faktörler sadece aile yapısını dönüştürmekle kalmamakta, ailenin kuruluş sürecine ilişkin pek çok süreç üzerinde de başat rol oynamaktadır.

İslam'da kutsal bir akit olarak ifade edilebilecek evlilik, aile kurmanın esasıdır. Ancak günümüzde Müslüman aile kurumu da bir değişim içerisinde. Bu değişimler; tahsil görmüş ve çalışan kadın sayısının artması, ailenin giderek küçülmesi, görücü usulü evliliklerin azalması, evlilik yaşının giderek yükselmesi olarak sıralanabilir.¹⁰ Aile sosyolojisi tarihi çalışmaları da göstermektedir ki, evlilik

⁷ Demet Lüküslü, *Türkiye'de Gençlik Miti* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009), 19-20.

⁸ Fatma Odabaşı, *Gençlerde Din ve Sivil İtaatsizlik* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2016), 27.

⁹ Aylin Görgün Baran, "Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış", *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2013), 11.

¹⁰ Abdel Rahim Omran, *İslam Kültüründe Aile Planlaması* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1997), 19-20.

kurumu tarihin hiçbir döneminde 18. asır sonlarından itibaren daha görünür hale gelen şehirleşme ve sanayileşme devrindeki kadar zor kurulmamıştır.¹¹

Evlilik yaşı için en düşük yaş aralığı ile ilgili belirli bir yargı tüm toplumlarda söz konusudur. Bu yargı genel olarak kişilerin cinsel erginlik düzeyine ulaşmaları olarak kabul edilmekle birlikte, kişilerin bu gelişim düzeyine ulaşmadan izdivaç kurmaları hoş karşılanmamakta, küçük yaşta yapılan evlilikler kişiyi hürriyetinden mahrum bırakma bağlamında değerlendirilip yaptırıma tabi tutulmaktadır.

Ancak evliliğin gerçekleştirilmesi için cinsel erginlik tek başına yeterli olmamakta, ekonomik ve sosyal açıdan da kişilerin belirli bir gelişmişlik düzeyine ulaşmış olmaları beklenmektedir. Ekonomik düzeyden kasıt; kişilerin başkalarına bağımlı olmadan kendi maişetlerini temin edebilmeleri ve birey olarak gerek kendi yararına gerekse toplum yararına üretimde bulunabilmeleridir. Sosyal düzeyden kasıt ise bireyin içinde bulunduğu toplumun norm ve kurallarını içselleştirmesi, karar alma mekanizmasını kendi başına gerçekleştirebiliyor olması ve sorumluluk alabilecek düzeye ulaşmış olmasıdır. Ancak toplumların statik değil, dinamik bir yapıda olmasından dolayı toplumsal yapı karmaşık bir hal almakta ve günümüzde çocukluktan yetişkinliğe geçişteki sınır muğlaklaşmaktadır. Artık günümüz gençlerinden geçmişte olduğundan daha fazla eğitim ve daha fazla uzmanlaşma beklenmektedir. Cinsel erginlik düzeyine ulaşmış olan birey sosyal ve ekonomik açıdan gerekli şartları sağlayamamakta, bu durum da gençlik döneminin uzamasına ve evlilik yaşının artmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla evlilik yaşı her toplumda tarihsel süreç içerisinde toplumların sosyokültürel yapı ve özelliklerine göre farklılaşabilmekte, aynı toplum için dahi farklı dönemlerde iniş çıkışlar gösterebilmektedir.¹²

Geleneğin, kültürün ve İslamiyet'in kaynaklarından beslenen aile kurumunda, yerel ve küresel düzlemde meydana gelen değişmelerin etkisiyle birtakım başkalaşımalar meydana gelmiştir. Modernleşme neticesinde evlenme yaşı gitgide yükselirken, boşanma oranlarının da artış göstermesinin etkisiyle insanlar evliliğe sıcak bakamamakta ve buna bağlı olarak evlilikler de azalmaktadır. Dini hayatta gerçekleşen değişmeler, manevi ve ahlaki değerlerde meydana gelen dönüşümler aile yapısını etkilemekte, psikolojik sorunlara da neden olmaktadır.¹³

Gençlerde evlilik yaşının uzamasının nedenlerini anlamlandırabilmek için istatistiki verileri sosyolojik etmenlerle bağlantılı olarak düşünmek gerekmektedir. Yapılan araştırmalar Türkiye'de evlenme yaşının giderek yükseldiğini ortaya koymaktadır. Türkiye genelinde 2001 yılında kadınlarda ortalama ilk evlenme yaşı 22,7, erkeklerde 26 iken, 2018 yılına gelindiğinde kadınlarda 24,8, erkeklerde ise

¹¹ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Evlenmede Güçlük", drl. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem, *Aile Yazıları 4* (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991), 61.

¹² Hüseyin Bustan, *İslam ve Aile Sosyolojisi*, çev. Zafer Aydaş (İstanbul: el-Mustafa Yayınları, 2015), 21-22.

¹³ Salih Aybey, "Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Nedenleri (Ege Bölgesi Örneği)", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2/4* (2015), 111-112.

27,8'e yükselmiştir.¹⁴ İstanbul genelinde 2001 yılında kadınlarda 23,4, erkeklerde ise 26,7 olarak ölçülen ortalama ilk evlenme yaşı, 2018 yılında kadınlarda 26,1, erkeklerde ise 28,8 olarak belirlenmiştir.¹⁵ Türkiye genelinde kadın ve erkeğin ortalama evlenme yaşı ise 2001 yılında kadınlarda 23,4, erkeklerde 27,6 iken, bu oran 2018 yılına gelindiğinde kadınlarda 26,5, erkeklerde ise ortalama 30,2 olarak tespit edilmiştir.¹⁶ İstanbul genelinde kadının ortalama evlenme yaşı 2001 yılında 24,3, 2018 yılında 27,6 olarak belirlenmiş; erkeklerde ise 2001 yılında 28,3 olarak belirlenen sınırın 2018 yılında 30,9'a çıktığı görülmüştür.¹⁷

3. Evlilik Yaşının Uzaması; Kent-Bilinç-Dünyevileşme İlişkisi

Latince “modernus”tan alınan ve “modo”dan türetilen “modern” kelimesi hemen şimdi anlamına gelmekte; aynı zamanda eski zamanların toplum tipinden günümüz toplumuna uzanan bir değişmeyi ifade etmektedir.¹⁸ Tarihsel olarak modernleşme, 18. yy'dan 20. yy'a uzanan bir dizi tarihsel gelişmeyi kapsayan süreçtir. Bu süreçte, kurum, inanç, gelenek, üretim ilişkileri gibi pek çok alanda farklılaşmalar meydana gelmiştir. Modern sanayi toplumlarında toplumsal değişimin izini sürebileceğimiz zeminlerden biri aile kurumudur. Bu toplumlarda endüstrileşme ve kent hayatı üretim biçimlerinin yanında toplumsal ilişkileri de topyekûn bir değişime mecbur bırakmıştır. Bu durumda ailenin bağlamı da farklı bir zemine oturmaktadır. Cinsler arası eşitliğin artması ve cinsiyet rollerinin değişmesi ile kadın-erkek ilişkileri kapitalist koşullarda yeniden üretildiği müddetçe anlam kazanmakta, karı ve koca bir “eş” haline gelerek özneleşmekte ve modernitenin idealleri ölçüsünde bir aile imgelemi geliştirilmektedir.¹⁹

Din, sosyal davranışlar için belli kurallar getirmesi ve açıklamalarıyla gündelik hayat tecrübesini düzenlemesi dolayısıyla sosyal davranışlar için bir motivasyon kaynağıdır. Bu açıdan din, bireyin hayatı anlamlandırma, yaşamda karşılaşacağı güçlüklerin üstesinden gelme, bireyi koruma ve kollama, toplumsal yaşama katılımın meşrulaştırılması gibi durumlar açısından temel bir referans noktasıdır.²⁰ Ancak din ve dindarlığı; ideolojilerden, çağdaş fikir muhayyilelerinden, modernleşme ve postmodernleşme parametrelerinden bağımsız olarak değerlendirmek mümkün değildir. Din ile ilgili inanç, tutum ve davranışların değişiminde, dini yönelimlerin ve dindarlık tezahürlerinin şekillenmesinde kişilik özellikleri ve toplumsal şartlar önemlidir. Ekonomik, siyasi ve diğer faktörlerin etkisiyle dindarlığın toplumdaki tezahür etme biçimlerinde de değişiklikler

¹⁴ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Evlenme İstatistikleri” (Erişim 07 Ağustos 2018).

¹⁵ TÜİK, “Evlenme İstatistikleri”.

¹⁶ TÜİK, “Evlenme İstatistikleri”.

¹⁷ TÜİK, “Evlenme İstatistikleri”.

¹⁸ Sezgin Kızılcık - Yaşar Erjem, *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü* (Ankara: Atilla Kitabevi, 1994), 299.

¹⁹ Kadir Canatan & Ergün Yıldırım (Ed.), “Toplumsal Değişme Sürecinde Aile”, *Aile Sosyolojisi* (İstanbul: Açılım Kitap, 2016), 124.

²⁰ Ergün Yıldırım, *Değişen Din Anlayışının Sosyolojisi* (İstanbul, Bilge Yayınları, 1999), 30.

gözlemlenmektedir.²¹ Buna göre geleneksel dönemde insan hayatında merkezi bir konumda bulunan din, modern dönemlere gelindiğinde merkeziliğini yitirmeye başlamış ve insanın kutsal ile olan ilişkisinde başkalaşmaları da beraberinde getirmiştir. Modern dönemde dinin durumu ve gelecekte ne olacağı, sekülerleşme tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Sekülerleşme kavramı, sosyologlar tarafından dini otoritenin toplumsal süreçler, kurumlar ve hizmetler üzerindeki etkisini kaybetmesini, uhrevi amaçların yerini dünyevi gaye ve isteklere bıraktığı süreçleri ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Ertit'e göre sekülerleşme, "*Belli bir zaman dilimi içerisinde dinin, dinimsi yapıların, batıl inançların ve halk inançlarının toplumsal düzeydeki prestijlerinin ve topluma etki etme güçlerinin görece olarak azalması*"dır.²²

Seküler ve dindar orta sınıfın birlikte yer aldığı kamusal mekânlar, dindar orta sınıfın yaşam biçimini, alışkanlıklarını kimi zaman değiştirmekte kimi zaman da iç içe geçmeye zorlamaktadır. Mekân, belirli bir toplumsal sınıfa ait olan dindar orta sınıfın, dini alışkanlıklarını ve dindarlık ölçütlerini biçimlendirmekte ve yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla kent hayatında sınıfsal olarak dindarlığın farklı yüzleri ve farklı ölçütleriyle çok sık karşılaşıldığını söylemek mümkündür.²³ İlk bakışta fiziki bir oluşum olarak nitelendirebileceğimiz mekân, insanların belli bir zaman ve zeminde eylemlerini gerçekleştiriyor olmasından ötürü dikkatle incelenmeyi hak etmektedir. İnsan ve toplumdan bahsedebilmek için mekânsal bir oluşumun varlığının mevcut olması gerekir. Bu açıdan insanın mekânda oluştuğu ve ona dönüştüğünü söylemek çok da yanlış olmayacaktır. Mekân, insan yönelimlerini etkilediği gibi, bireye bir kimlik, bir değer ve referans alanı da sağlamaktadır. İnsanın konum ve statüsüne ilişkin ipuçları veren mekân, insan eylemini anlama ve açıklamada temel bir analiz parametresi olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴ Berger ve Luckmann, "*İnsanın yaşam deneyiminde toplumsal dünyayı gösteren nesnelliğe rağmen, bu toplumsal dünya, kendisini yaratan insan faaliyetlerinden ayrı bir ontolojik statü kazanmaz.*"²⁵ derken, toplumsal gerçekliğin birey bilincinden bağımsız biçimde incelenemeyeceğini hatırlatmaktadır. Bu nedenle içinde yaşayan bireyin ontolojik gerçekliğinden bağımsız ele alınamayacak olan kent, rasyonel ve bireyci bir ruha sahip olması dolayısıyla sosyal davranışı şekillendirmekte ve bireyin tutum ve davranışları üzerinde etkili olabilmektedir.

Özellikle 1950'li yıllardan sonra kentleşme tüm dünya sathında önemli bir gelişme kaydetmiştir. Önümüzdeki yıllarda da bu eğilimin artarak devam edeceği öngörülmektedir. Metropol yaşamı aileden eğitime, ekonomiden kültüre kadar birçok kurum üzerinde önemli rol oynayan değişimleri beraberinde getirmiştir. Para ekonomisinin doğrudan hissedildiği metropol ve beraberinde ortaya çıkan kent

²¹ Ahmet Onay, *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim* (İstanbul, Dem Yayınları, 2004), 20.

²² Volkan Ertit, *Sekülerleşme* (Ankara: Liberte Yayınları, 2014), 59.

²³ Abdullah Özbek, *Kapitalizme Eklemlenme, Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü* (Adana: Karahan Kitabevi, 2015), 204.

²⁴ Köksal Alver, *Siteril Hayatlar* (Ankara: Hece Yayınları, 2010), 11-19.

²⁵ Roger Trigg, *Sosyal Bilimleri Anlamak*, çev. Beyza Sümer - Filiz Ülgüt (İstanbul: Babil Yayınları, 2005), 68.

yaşamı, insani ilişkileri ve kültürel kodları da büyük bir hızla dönüştürmüştür.²⁶ Şehir, yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda ahlaki örgütlenmeye sahip bir yapıdır. Enginliği ve karmaşasıyla şehrin temeli, aslında kendisinin de bir ifadesi olan insan doğasından kaynaklanmaktadır. Diğer yandan her ne kadar kent sakinlerinin ihtiyaçlarına paralel olarak gelişse de kendini rasyonel ve dışsal bir gerçeklik olarak onlara dayatmakta ve istediği hedef ve çıkarlar doğrultusunda toplumu biçimlendirmeye çalışmaktadır.²⁷

Modernitenin kent hayatı ve kentli bireyi dönüştürücü etkisine ilişkin değerlendirmeleriyle ön plana çıkan Simmel, *"kişiliğin dışsal güçler karşısında kendini nasıl uyarladığı"* sorusuna odaklanarak modern toplum analizinin temeline kültürel oluşum dinamiklerini koymaktadır. Simmel'e göre 19. yy. bireylerden geçmişe nazaran çok daha büyük oranda özgürleşme ve uzmanlaşma talep etmiş ve bu durum kır-kent arasındaki karşıtlığın temelini oluşturmuştur. Çünkü hayatın ritmi kırdan daha yavaş, daha alışıldık ve daha düzenliyken, metropolde günlük hayatın doğası daha karmaşık, daha hızlı ve ruhsal bakımdan daha çalkantılıdır. Simmel, metropolün bireylerden daha farklı bir bilinçlilik hali talep ettiğini belirtmekte ve kent tipi bireyin yüreğiyle değil zihniyle tepki verdiğinden bahsetmektedir. Ona göre para ekonomisinin hâkim olduğu metropolde kırsalda olanın aksine insan ilişkileri çok daha yüzeysel ve çok daha ikincil düzeyde yaşanmaktadır. Metropol, farklı çıkarlara sahip pek çok kimsenin bir arada yaşadığı bir alan olmasından dolayı, insanlar ilişkilerini de son derece karmaşık bir yapı içerisinde gerçekleştirmektedirler. Burada nicel değerlerin nitel değerlere öncelenmesi söz konusu olduğu için, kent insanı sayılar ve rakamlarla hareket etmekte, hesaplanabilir, dakik, zamanı iyi yöneten, disiplinli ve rasyonel bireyler olmaktadır.²⁸ Bu anlamda kent, bireyin zihin dünyasına yön veren, kişiliğini ve eylemlerini şekillendiren, toplumsal hayatın her alanına büyük ölçüde etkide bulunan bir oluşumdur. M. Hauser de *"Fizik çevresinin değişmesi, ekonomik organizasyonun yeni şekiller alması yanında şehirleşmenin kültüre, sosyal düzene, insanın düşünsel ve duygusal yapısının değişmesine, hatta davranış şekillerine de kaçınılmaz etkileri"* olduğunu dile getirmektedir.²⁹ Şehrin bir toplumsal değişme olgusu olarak ortaya çıkışı bireylerin toplumsal rolleri ve ekonomik etkinlikleri üzerinde etkili olmuş ve bu gelişme bireylerin dini algılayış şekillerinde de başkalaşımlara neden olmuştur.³⁰

Modernizm ve metropol yaşamı, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de aile üzerinde köklü değişimlere neden olmuştur. Sanayi Devrimi'nden sonra gerçekleşen kırdan kente göç, tarımdan hizmet sektörüne geçişi beraberinde getirmiş ve bu

²⁶ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002), 9.

²⁷ Robert E. Park - Ernest W. Burgess, *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, çev. Pınar Karababa Kayalığıl (Ankara: Heretik Yayınları, 2016), 40.

²⁸ Georg Simmel, *"Metropol ve Tinsel Hayat"*, çev. Nazife Kalaycı, *Modern Kültürde Çatışma* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2003), 85-92.

²⁹ Gökçe, *"Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım"*, drl. Beylül Dikeçligil & Ahmet Çiğdem, 397.

³⁰ Mehmet Özyay, *Sekülerleşme ve Din* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2007), 85.

durum geçimini emeğini satarak sağlamaya çalışan kesimin kentlerde büyük bir nüfus yoğunluğu oluşturmasına neden olmuştur. Kentlerde artan nüfus yoğunluğu da metropolleşmeyi beraberinde getirmiş ve bu durum geleneksel geniş ailenin modern çekirdek aileye dönüşmesinde başat bir rol oynamıştır.³¹ Bu anlamda Türkiye’de kentleşmeye paralel olarak çekirdek aile modelinin yaygın olduğu kentsel aile tipinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Kent ailesi, her bakımdan kırsaldan farklılık gösteren bir görünüm arz etmektedir. Kent ailesi, gelecekte beklenmesi yüksek, istek ve ihtiyaçları farklılaşmış bir ailedir. Bu durum kadının çalışma hayatına katılmasını bir zorunluluk haline getirmekle birlikte, aile yapısında değişimlere sebep olmakta ve geleneksel geniş aile yerini kentlerde modern çekirdek aileye bırakmaktadır. Özkalp, endüstri toplumlarında ailenin artık bir üretim birimi olmaktan çok tüketim birimi haline geldiği, küçük ailenin değişen fonksiyonlarının evlilik kurumuna da yansıdığı, evliliğin daha bireyselleştiği ve kişilerin kendi kararlarına bırakıldığı tespitini yapmaktadır. Ayrıca büyük kentlerde ortalama evlilik yaşının yüksek olmasının nedeni olarak bir iş sahibi olabilmek için kişinin uzun eğitim yıllarını kat etmesi zorunluluğunu göstermektedir.³² Burada metropolün kendi yaşam koşullarını yaratırken, insan doğasından kaynaklanan doğal dürtüleri bastıracağı gerçeğini göz ardı etmemek gerekir. Modern kent yaşamının baştan çıkarıcılığı karşısında birey, kent hayatının dayattığı ahlaka bilinçli yahut bilinçsiz bir biçimde katılmaktadır. Sözelimi metropol hayatında geleceğin varisleri olarak kabul edilen ve yüksek bir değer atfedilen çocuklar, ebeveynleri açısından büyük bir sorumluluk meselesi haline gelmektedir. Bir baba, kırsalda çiftlik geçindirmenin, şehirde aile geçindirmekten daha zor olduğunu düşünebilir. Tüm bunlar evliliğin şehirde daha geç yaşlarda gerçekleşmesini beraberinde getirdiği gibi, bazen hiç gerçekleşmemesiyle de sonuçlanabilir.³³

4. Amaç ve Yöntem

Gençlerde evlilik yaşının uzamasının ardında yatan sosyokültürel ve dini etmenlerin araştırılması, bu çalışmanın temel amacıdır. Belirlenen kuramsal çerçeveden hareketle saha araştırmasının kurgusunun üniversite mezunu, kentli ve eğitilmiş birey üzerinden temellendirildiğini ifade etmekte yarar vardır. Kent hayatı bireye belli bir hayat tarzı sunarken, birey bilinçli bir seçimle kente katılmakta ve kentin değerlerini içselleştirmektedir. Kentli olma, bireyin statüsünden, sosyo-ekonomik durumuna; dini tutum ve davranışlarından kültürüne uzanan çizginin ipuçlarını yansıtmaktadır. Bu açıdan insan eylemini anlama ve açıklama noktasında kent önemli bir analiz parametresi sayılabilir. Araştırmanın alt amaçları ise, modernite ile birlikte hayatımıza giren sekülerleşme, eğitim sürecinin uzaması,

³¹ Firdevs Gümüsoğlu, *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan* (İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001), 306.

³² Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, 1995), 116-121.

³³ Park - Burgess, *Şehir; Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, 83.

bireyselleşme, rasyonelleşme gibi süreçlerin gençlerin evliliği geciktirmelerinde etkili olup olmadığının belirlenmesidir. Modernite, hız ve haz odaklı bir hayat anlayışı telakki ettiğinden “daha iyi bir yaşam” mottosu gençler açısından eğitim kurumlarında geçirilen sürenin artmasını zorunlu kılmaktadır. Eğitim hayatında geçen yılların evliliğin geciktirilmesinde önemli bir unsur olduğu düşünüldüğünden örneklem grubunda seçilen kişilerin en az üniversite mezunu olmasına dikkat edilmiştir. Araştırma Nisan-Temmuz 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Toplumsal olaylar heterojen bir görünüm sergilemekte ve bir olayın meydana gelmesinde birden çok sebep etkili olabilmektedir. Bu açıdan nitel araştırma nicel araştırmaya göre daha derinlemesine analizler yapma imkânı sağlamaktadır. Çalışmada gençlerin evliliği ertelemesinin arka planında bulunan muhtemel sebeplerin açığa çıkarılması amaçlandığından dolayı olgubilim yani fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Olgubilim (Fenomenoloji); kavramları, olayları, durumları veya tecrübeleri yaşantı ve anlamlardan hareketle açıklamaya çalışan bir yaklaşım türüdür.³⁴ Çalışmada veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve belgelerin incelenmesinden yararlanılmıştır. Mevcut literatür, aile, evlilik, gençlik, din, kent, eğitim, statü, modernleşme, sekülerleşme, bireyselleşme gibi temalar çerçevesinde taranmıştır. Gençlerdeki evlilik yaş artışını istatistiksel bir biçimde ortaya koyma amacıyla TÜİK’in düzenli aralıklarla yapmış olduğu Türk Aile Yapısı Araştırması’ndaki istatistiklerden faydalanılmıştır. Yapılan okumalardan hareketle mülakatlarda araştırmacıya yol gösterecek olan temalar belirlenmiş ve sorular bu temalardan hareketle oluşturulmuştur. “Aile ve Evlilik Olgusu”, “Din-Dindarlık-Değişim”, “Evlilik Yaşının Uzaması” olmak üzere üç ana tema belirlenmiştir. Ana temalar alt temalara bölünmüş ve bu temalardaki bilgilere ulaşma amacıyla mülakat soruları hazırlanmıştır. Uygulamalı araştırma bölümünde ise, amaca yönelik örneklem metodu kullanılmıştır. Görüşmeler, bizzat araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar neticesinde elde edilen veriler söylem analizi ile çözümlenmiştir.

4.1. Araştırma Bulguları ve Tartışma

4.1.1. Demografik Bilgiler

Çalışmada amaca yönelik örneklemin kullanılmasına karar verildikten sonra, TÜİK 2001-2018 yılı kadın ve erkek ortalama evlenme yaşı istatistiklerine bakılarak, ana temalar ve alt temalara uygun yaş gruplarına ulaşılması hedeflenmiştir. Çalışmanın yapıldığı tarihe göre en son araştırma 2018 yılı olduğundan, Türkiye örnekleminde erkekler için ortalama ilk evlenme yaşı 27,8, kadınlar için 24,8 sınır olarak belirlenmiş ve bu yaş üzerindeki bekâr kişilere ulaşılması hedeflenmiştir.

³⁴ M. Zeki İlgar-Semra Coşkun İlgar, “Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram)”, *İZU Sosyal Bilimler Dergisi* 2/3 (2013), 201.

Katılımcıların yaş, cinsiyet, meslek, eğitim durumuna yönelik dağılımları aşağıda Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 1: Demografik Bilgiler

Sıra No	Cinsiyet	Yaş	Eğitim Durumu	Meslek	Yaşanılan Yerleşim Birimi
G1	Kadın	28	Doktora	Öğretmen	Kent
G2	Kadın	34	Yüksek Lisans	Psikolog	Kent
G3	Kadın	42	Doktora	Akademisyen	Kent
G4	Kadın	29	Yüksek Lisans	Fizyoterapist	Kent
G5	Kadın	30	Yüksek Lisans	Memur	Kent
G6	Kadın	28	Lisans	Avukat	Kent
G7	Kadın	36	Yüksek Lisans	Öğretmen	Kent
G8	Erkek	30	Doktora	Akademisyen	Kent
G9	Erkek	34	Doktora	Akademisyen	Kent
G10	Erkek	30	Lisans	Sanatçı	Kent
G11	Erkek	34	Yüksek Lisans	Memur	Kent
G12	Erkek	34	Doktora	Memur	Kent
G13	Erkek	36	Yüksek Lisans	Bilgisayar Mühendisi	Kent
G14	Erkek	31	Lisans	Dış Ticaret Sorumlusu	Kent
G15	Erkek	46	Lisans	Memur	Kent

4.2. Evliliğe Yaklaşım Biçimi ve İdeal Evlilik Yaş Algısı

Evlilik yaşının uzamasında etkili olan faktörleri incelemeyi amaçlayan araştırmanın ilk bölümünde öncelikle katılımcıların aile ve evlilik kavramlarına yaklaşım biçimleri incelenmeye çalışılmış, bu nedenle öncelikle aile ve evlilik kavramlarının kendileri için ne anlam ifade ettiği sorusu ile araştırmaya başlanmıştır. Verilen cevaplara bakıldığında aileye ilişkin “güvenli bir sığınak”, “sıcak yuva”,

“kendini gerçekleştirebileceğin bir alan”, “aidiyet” vurguları, evlilik için ise; “zorunlu bir reaksiyon”, “iki farklı evrenin kesişmesi” tanımlamaları dikkat çekmektedir. Görüşmecilerin ortak bir biçimde aile ve evliliğin bilinen tanımlarını ön plana çıkardıkları, daha sonra sıklıkla yaşanan değişim ve dönüşüme, işlevsel özelliklerine, yeni aile tiplerine vurgular yaptıkları gözlemlenmiştir:

Aile deyince, insanın kökünün nereden geldiği, nereye aidiyet hissettiği ve nereye bağlı kalması gerektiği aklıma geliyor. Evlilik denince de iki farklı âlemin bir kesişimde yaşaması, iki dünyayı ileriye götürme çabası. Evlilik bence budur. (G10, Lisans, Sanatçı, E, 30).

Aile insanın kendini içinde güvende hissettiği, kendisi olabildiği, sırtını dayayabildiği en küçük sosyal kurumdur. Kendin olabildiğin yerdir aile; maskesiz olabildiğin, kendini gerçekleştirebildiğin alan. Evlilik de insanın kendindeki yansımını karşısında bulabildiği ve birlikte yol alabildiği kişiyle gerçekleştirilen birliktelik... (G2, Yüksek Lisans, Psikolog, K, 34).

Aile sağlıklı bir toplumun olmazsa olmazı, toplumsal dayanışmanın en küçük yapı taşıdır diyebilirim. Doğal olarak evlilik de bu yapı taşının oluşmasındaki zorunlu reaksiyon. Neleri çağrıştırdığına gelince, her ne kadar son çeyrek yüzyılda yaşanan dönüşüm ve aile kavramındaki deformasyon bu düşüncemi saldırı altında bırakmış olsa da aile benim için dış dünyada yaşanan savaştan kaçabileceğin bir sığınak. (G12, Doktora, Memur, E, 34).

Aile, her bireyin içerisine doğduğu, her birey için ayrı anlam ve öneme sahip bir kurumdur. Doğumundan yetişkinliğine kadar etkileşim halinde olduğu bu yapı ile ilgili tanımlamalar, kişinin aile ile ilgili kurduğu fiziksel, psikolojik, ekonomik ilişkiden bağımsız olarak düşünülemede hatta toplumsal konjonktüre bağlı olarak dahi farklılıklar gözlemlenebilmektedir. Görüşmecilerin muhafazakâr, bekâr, eğitilmiş, kentli kişilerden oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda evliliğe ilişkin düşünce ve hayal evrenlerinin toplum gerçekliğinden bağımsız şekilde oluşmadığı tespit edilmiştir. Bazı katılımcıların evliliğin belli bir yaştan ve belli aşamalardan geçtikten sonra kurulacak bir kurum olduğunu ifade etmesi, bazılarının ise tek yaşamının konforuna alıştığı için mesafeli durduğu bir alan olduğunu dile getirmesi bu görüşü destekler niteliktedir:

Evlilik ise belli bir yaştan, belli bir aşamadan sonra kuracağın kurumun adıdır. (G5, Memur, Yüksek Lisans, K, 30)

Aile ve evlilik hem kendim tek yaşamamdan hem de üniversite hayatında da dışarıda olmamdan dolayı, oldukça yakın gelip, ama aynı zamanda planlamayı tam da netleştiremediğim, ön göremediğim bir kurum. (G8, Akademisyen, Doktora, E, 30).

Araştırmacıların aile ve evlilik kurumunu nasıl değerlendirdikleri tespit edildikten sonra görüşmecilere ideal evlilik yaşının ne olması gerektiği sorularak, erken ve geç evlenmeyi nasıl yorumladıkları analiz edilmek istenmiştir. Sahadan gelen bulgular, katılımcıların evlilik yaşı ile ilgili cinsiyete göre farklı rakamlara işaret ettiğini ve evliliğin ideal yaşını “olgunlaşma” kavramı çerçevesinde değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır.

İdeal evlilik yaşı kişiden kişiye değişse de dünya üzerinde empoze edilen özgür hayat algısıyla insanlar tek yaşama gayreti içerisinde. İdeal yaş benim için 28'dir. Olgunlaşmanın 28'den sonra olduğunu düşünüyorum. (G14, Lisans, Dış. Tic. Sorumlusu, E, 31).

İdeal yaş şudur demek bence yanlış. Kişinin kendini evliliğin getireceği sorumluluğa hazır hissetmesi çok önemli. Eğer bunu 25 yaşında hissediyorsa 25'tir, 30'sa 30, 20'ye 20'dir. Bence en önemlisi bu: Kendini hazır hissetmek, sorumluluğu alabilmek. Kendi açımdan söylemek gerekirse ben kendi adıma geç kaldım diyebilirim. (G1, Doktora, Öğretmen, K, 28).

35-40 yaşına gelen bir erkek birey, askerlik ve iş sorununu genelde aşmış oluyor. Gençlikteki toyluk bitmiş, maddi imkânı ve hayat tecrübesi artmış oluyor. Yaş ve hayat tecrübesi nedeniyle sorumluluk duygusu artıyor ve dünyevi birtakım zevklere doymuş oluyor. Artık o eski hız ve arzular yerini aile kurma, çocuk sahibi olma gibi duygulara bırakıyor. (G15, Lisans, Memur, E, 46).

Evliliğin olgunlaşma ile irtibatlı olarak düşünülmesinin nedeni sorumluluk ve kendini hazır hissetme duyguları ile alakalıdır. Kadın ve erkek için işaret edilen ideal yaş aralıkları dönemsel kategorik ayrımlar ile ifade edilmiştir. Katılımcıların çoğu kadınlarda 22-30, erkeklerde 25-35 yaş aralığının evlilik için "uygun" yaş olduğunu söylemiş, bu durumun gerekçesi olarak; ilerleyen yaşla birlikte bireylerin duygudan ziyade mantık penceresinden hayata bakmaları, bu nedenle de zorluklar karşısında katlanılabilirlik seviyesinin daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Diğer yandan bireyin kendini ve çevresini tam olarak algılamadan, başka bir deyişle birey olma bilincine varmadan gerçekleştirilecek evliliklerin hem kendileri için bir yük hem de doğacak çocuklar için sağlam olmayan bir aile zemini oluşturması, evliliğin ideal yaşının 25-35 yaş arasında gösterilmesinde bir gerekçedir. Katılımcılarının söylemleri incelendiğinde erken yaşlarda evlenmenin erken yaşta ebeveynlik rollerine sahip olma konusunda avantaj sağladığı, ancak olgunlaşmadan yapılacak evliliklerin boşanma ihtimalini güçlendirdiği ortak vurgusu görülmektedir. 25-35 arası dönemde olgunlaşma ile kişinin keskin ve sivri karakter özelliklerinin törpülediği, alttan alabilme kabiliyetinin geliştiği, bu nedenle evlilikte uyumun daha kolay yakalanabileceği, görüşmecilerin işaret ettikleri diğer noktalar arasındadır:

Geç evlendiğinizde, doğru kişiyi seçme olanağınız da yüksek olabilir. Bir taraftan bakıldığında ne istediğinizi kendiniz de daha iyi tanımlayabildiğiniz için dünyayı da daha iyi tanımlayabilmeniz mümkün. Bu ihtimaller içerisinde de daha kendinize yakın profili seçmeniz mümkün. O kurumun getirdiği yükümlülükleri, insan olma sorumluluğunu ve evliliğin getirdiği sorumlulukları sırtlanabilirsiniz belki kolaylıkla. (G3, Doktora, Akademisyen, K, 42).

Literatür kısmında evlilik yaşı ile ilgili olarak cinsel erginlik düzeyine ulaşmanın temel ölçüt olduğu, ancak bu durumun tek başına yeterli olmadığı, sosyal ve ekonomik düzey açısından da bireyin geçimini temin edebilme yetisine sahip olması gerektiği belirtilmişti. Sahadan gelen bulgular da günümüzde gençlerin cinsel

erginlik düzeyine ulaşılar da sosyal ve ekonomik açıdan yeterli düzeye ulaşmadan evlilik kararı almadıklarını göstermektedir. Yetişkinlik, bir işe sahip olabilmek, bir ailenin sorumluluğunu üstlenebilme olarak ifade edebileceğimiz sürecin genel adıdır. Ancak yukarıda gençlik ve yetişkinlik dönemlerinin farklı rakamlarla ifade edilmesi, günümüzde gençlik ve yetişkinliğin hangi yaş aralıklarına karşılık geldiği hususunda kavram karmaşası yaşandığını göstermektedir.

4.3. Büyük Kentlerde Ortalama Evlilik Yaşının Yüksek Olmasının Nedenleri

Büyük kentlerde ortalama evlilik yaşının yüksek olmasını, kentin kendi yaşam koşullarını yaratması üzerinden değerlendirmek mümkündür. Kentler toplumun birçok kesimini bir arada barındıran, heterojen yapısı ile ön plana çıkan oluşumlardır. Bu heterojenlikte birey de kimliğini sürekli bir biçimde yeniden tanımlamaya mecbur kalmaktadır. "Ben kimim?" sorusuna verilecek olan cevap kentte her defasında farklılaştığından, evliliğe hazır olup olmama hali de buna bağlı olarak şekillenmektedir. Kentte yaşamının evlilik yaşının uzamasında etkili olduğu hipotezimizin arka planında, yukarıda teorik kısımda da ifade edilen mekânın bireyin tutum ve davranışlarını etkilemesi, bireye bir kimlik ve bir referans alanı sağlaması düşüncesi yatmaktadır. Bu nedenle kentte yaşamayı tercih ve tecrübe etmiş olan katılımcılara evliliğin geciktirilmesinde kent hayatının nasıl bir etkisi olduğunu belirlemek amacıyla "Size göre büyük kentlerde ortalama evlilik yaşının yüksek olmasının nedenleri neler olabilir?" sorusu sorulmuştur.

Kentlerin büyük ve toplumun farklı kesimlerini bir arada bulandıran mekânlar olması, kozmopolit yapısı ve kaotik bir ortam oluşu karşısında bireyler zorunlu reaksiyonlar vermek durumunda kalmaktadır. Katılımcı; (G7, Yüksek Lisans, Öğretmen, K, 36) 'nın: "*Geleneksel toplumlarda ya da kır toplumlarında diyelim insanlar kendileri gibi olan insanların içerisine doğardı. Bütün bir köyün sosyo-ekonomik seviyesi üç aşığı beş yukarı belliydi. Bu yüzden evlilik tercihleri söz konusu olduğunda da çok uzağa gitmezsiniz, evleneceğiniz kıızı ya da erkeği, belki kendi köyünüzde belki de civar köylerde bulabilmeniz mümkündür. Ama günümüz kentlerinde bu tamamı ile farklı bir hal arz ediyor.*" ifadeleri bu durumu örnekler niteliktedir. Simmel'e göre modern toplum, hız haz ve akışkanlığı ile bireyi etkilemektedir. Birey gündelik yaşamda aynı anda o kadar çok uyarıcıya maruz kalır ki bir noktadan sonra artık duyarsızlaşır. Birey artık çevresindeki insanlara olduğu kadar çevresine de yabancılaşmıştır.³⁵ Bu durumda kentte gerçekleşen sosyal akışın girdabına kapılıp giden birey, evlenmeyi aklına dahi getirmemekte, daha içe dönük, daha bireysel yaşamları tercih edebilmekte ve evliliği öteleyebilmektedir. Aynı katılımcı kentte yaşanan sosyal akışın girdabına kapılan ve tüketim anlayışına entegre olan bireyin, evlilik kararı almadaki etkisini de şu sözlerle

³⁵ Melike Akbıyık, *Sosyolojide Gündelik Hayat: Mekân ve Reklam* (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 184-185.

dile getirmektedir: “Kentte çok hızlı bir sosyal akış var, sürekli tüketmek üzerine kurulu bir sistem. Tükettikçe mutlu olduğunuzu sandığımız bir hayat anlayışı dayatılıyor bir şekilde. Birçok şeye sahip olmamız, bir aileye sahip olmamız gerektiği gerçeğinin üzerini perdeliyor çoğu zaman. O akışa kapılıp gidiyorsun ve evlenmen gerektiği aklına gelmiyor.”

Kentte yaşamının beraberinde getirdiği diğer önemli bir konu ise kırdan farklılaşan gündelik hayattır. Kentte yaşamak, modern dünyanın bir gerçekliği olarak karşımıza çıkar ve modernite kendi anlam dünyasını üretir. Bu nedenle kentte öncelikler kırdakinden farklıdır ve hayata yalnızca evlilik odaklı bakılmamaktadır. Kentin bireye sunduğu imkânlar, sosyokültürel imkânların türü ve çeşitliliği, sosyalleşmenin kolay olması ve çevresel faktörler, katılımcılar tarafından evliliğin ötelenmesine neden olarak işaret edilen göstergeler arasındadır:

Büyük kentlerde yaşayan insanlar daha çok bireysel yaşayan insanlar. Küçük kentlerdeki biraz daha aile baskısı altında yaşıyormuş gibi hissediyorlar. Ama büyük kentte yaşadığın zaman aileden uzaksın, çevreden uzaksın, bakıyorsun senin çevren de evlenmemiş sana sıradanlaşmış gibi geliyor. Çevresel faktörler etkili. Benim çevremdeki insanların da hepsi bekâr. Ama bir bakıyorum Çankırı’ya gittiğimde benim yaşındaki tüm arkadaşlarım evli. (G4, Yüksek Lisans, Fizyoterapist, K, 29).

Herkes kendi derdinde yani kadını da erkeğin de... Öncelikle kariyer, öncelikle para. Biz evliliği sünnet olduğu için istiyoruz. Yoksa baktığın zaman evlilik aptallık oluyor. Yani bir başkasının ailesine giriyorsun, başkasının derdini üstleniyorsun. O anlamda bakıldığı zaman aptallık. Şu anki devirde de insanlar bu çerçeveden baktığı için evliliği erteleyebildiği kadar erteliyor. Dini argümanlarım olmasa beni sınırlayan, niye evleneyim ki. Ben evliliğin bana katacağı birçok şeyi evlenmeden de yapabilirim. (G6, Lisans, Avukat, K, 28).

Kentleşmenin artışına paralel olarak metropol yaşamında daha görünür hale gelen bireyselleşme, evlilik yaşının uzamasında meydana gelen dönüşümü gözlemleyebileceğimiz diğer bir tartışma konusudur. *Bireysel (individual)* ve *bireysellik (individuality)* terimleri, Latince *individius* sözcüğünden türemiştir. “Bölünmemiş” ya da “bölünemez” anlamına gelen terimler, İngilizceye Fransızcadan girmiş ve ilk kez 17. yy. başlarında kullanılmıştır.³⁶ Gündelik yaşamda belki defalarca kez kullanılan “ben” sözcüğü, 19.yy. sonu sosyal bilimler alanı analiz ve tartışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Bu açıdan “ben” yahut “kendilik”, modern ve postmodern kültürün temel sorunlarından biri olarak nitelendirilebilir.³⁷ Görüşmecilere “Kentte yaşamak sizi daha özgür, daha bireysel, daha akılcı düşünen bireyler haline getiriyor mu?” sorusu sorulmuş ve bireyselliğin evlilik fikrini öteleme üzerindeki etkisi anlaşılmaya çalışılmıştır. Yapılan çalışma ile kentte özgür bir birey olarak kendini gerçekleştirme çabasının evlilik kurumuna

³⁶ Ian Watt, *Modern Bireyciliğin Mitleri*, çev. Mehmet Doğan (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2016), 159.

³⁷ Nick Mansfield, *Öznellik: Freud’dan Haraway’a Kendilik Kuramları*, çev. Hüsametdin Çetinkaya & Rahmi Durmaz (İzmir: Aralık Yayınları, 2006), 11.

bakışı dönüştürdüğü gözlemlenmiştir. Kentin daha geniş bir özgürlük alanı sunmasının bireyselliği besleyen bir unsur olduğunu ifade eden katılımcılardan bazı örnekler şunlardır:

Kent yaşamı istemerseniz de sizi daha bireysel hareket etmenizi daha fazla akılcı düşünmenizi istiyor. Buna ne kadar karşı durma gayreti içerisinde olsanız da bir çığ gibi sizi önüne katıp götürüyor. (G14, Lisans, Dış Tic. Sor. E, 31).

Birey olma kültürünün ve özgürlük arzusunun daha yüksek olması, toplumsal bağların zayıflaması, ekonomik özgürlükler, kariyer çabası, kentin kargaşasının insanların yaşam alanını daraltması gibi etkenler önemli rol oynamaktadır. Ayrıca günümüz dünyasında olgunluk yaşı yükselmekle birlikte gelenekten uzaklaşma -ki bu durum kırsala da sirayet emiş olsa dahi kent için daha belirgindir- evlilik konusuna bakışı da kökten değiştirmiştir. (G12, Doktora, Memur, E, 34).

Kentte yaşayınca hayata sadece evlilik odaklı bakmıyorsun. Eskiden askere git, üniversiteyi bitir hemen evlen idi. Okulun sınırı yok zaten doktora doçent diye gidiyor. Şimdi yapacak çok şey var, sosyal faaliyetler var, dernekler, kuruluşlar var, iş olarak farklı imkânlar var onun için evlilik tek yapılacak şey gibi gelmiyor bana. (G2, Yüksek Lisans, Psikolog, K,3 4).

Modernleşme sürecinin Türk toplumu tarafından içselleştirilmesi birçok açıdan güçlükler barındırmış ve uzun bir sürece yayılmıştır. Bunun nedeni olarak İslam'ın ve kapitalizmin ontolojik, epistemolojik ve etik öncelikleri açısından farklı toplumsal sistemler olması ve bu iki farklı sistemin Türk toplumuna entegre edilmesinin birçok çelişki, paradoks ve gerilimi barındırmasını göstermek mümkündür. Söz konusu entegrasyon neticesinde ortaya kendine has, renkli ve ironik birleşimler çıkmaktadır.³⁸ Dönüşümün İslami kesimdeki yansımalarını "İslam'ın yeni kamusal yüzleri"³⁹ şeklinde tanımlayan Göle, kültürel açıdan kendisini seküler kesimlerden net bir şekilde ayıran dindar Müslüman kimliğinin kamusal alandaki farklılığının görünür olmasını talep etmekte olduğunu belirtmektedir. Bu yeni kimlik toplumsal hayatın birçok alanında, aktif faaliyetlerle görünürlüğünü ispat etmekte ve kendini tanımlarken kolektif bir İslam kimliğine gerek duymamaktadır. Dolayısıyla yeni dindar kimliğinin bireyselleşen bir İslami kimlik olduğu tespitini yapmak mümkündür.⁴⁰ Katılımcıların evliliği ötelemesi hususunda da benzer bir durum söz konusudur. Bir katılımcının kentte görünürlüğü sosyalleşme kavramı üzerinden somutlaştırması ve "evlilik yapılacak tek şeymiş gibi gelmiyor bana" ifadesi, İslam ailesinin ve evliliğin değişen yüzünü gözler önüne sermektedir. Modern dönemde güçlü bir şekilde var olan bireycilik miti, yalnızlık ve narsisizmi beslemekte, bu da gençlerin toplum ile bütünleşememesini ve çatışmasını beraberinde getirmektedir. Özgürlüğüne düşkün olma dürtüsü gençleri evlilik kararı alma ve bir aile kurma hususunda ihtiyatlı davranmaya sevk etmekte ve hem

³⁸ Bahattin Akşit vd., *Türkiye'de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 280.

³⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Nilüfer Göle, *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri* (İstanbul: Metis Yayınları, 2000).

⁴⁰ Özbolat, *Kapitalizme Eklemlenme, Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü*, 98.

dini hem de toplumsal açıdan yeni tutum ve davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Seküler bireycilik mitinin ortaya çıkardığı tutum ve davranışların göstergelerinden biri de artan refah seviyesi ile bireylerin kendi konforunu öncelemesi ve bu durumun evliliğe bakış üzerinde de etkili olmasıdır. Görüşmeci (G1, Doktora, Öğretmen, K, 28)'in "2000 lira maaş alıyorsam bunu kendi giderlerime, kendi zevkime, hobilerime harcıyorum. Bu rahatlığa alışmışken başka bir insanın kontrolü altına girmek fazla gelebilir. Bu erkek için de böyle kadın için de öyle. Bence ekonomik gelirin artması ve bireysel gelir elde etmek kişiyi bireycileştiriyor." ifadesi bu durumu örnekler niteliktedir.

4.4. Kentte Sekülerleşmenin İzini Sürmek: Evlilik Tercihlerinde Seküler Yönelimler

Arapça "din" kelimesine Farsça "dar" ekinin eklenmesi sonucu oluşan "dindar" kelimesi, sözlükte "Allah'a inanmış ve bağlanmış kimse" anlamına gelmektedir. Dindar kelimesine "lık" ekinin getirilmesi ile oluşan "dindarlık" ise "kişinin dinine bağlı olma durumu"nu ifade etmektedir. Dindarlık olgusu bireysel, toplumsal, zamansal anlamda önemli değişim ve farklılıklara sahne olan dinamik, hatta diyalektik bir olgudur.⁴¹ Bu nedenle "dindarlık" dendiğinde her bireyin aklında farklı bir tanım şekillenmekte, her birey dindarlığı farklı ölçütlere göre değerlendirebilmektedir. Yukarıda teorik çerçevede de ifade edildiği üzere din sosyal davranışlar için bir motivasyon kaynağıdır. Sosyal davranışı şekillendirirken, sosyal birtakım farklılaşmalardan da bağımsız değildir. Rasyonelleşme, uzmanlaşma ve iş bölümü, kurumsallaşma gibi önemli değişimlerin meydana geldiği şehirleşme ve modernleşme sürecinde geleneksel dindarlık formlarında da ciddi değişimler meydana gelmektedir.⁴² Muhafazakârlar açısından din-dindarlık kriterlerinin evlilik tercihleri söz konusu olduğunda ön planda tutulduğu bilinmektedir. Günümüzde din-dindarlık formlarında meydana gelen değişim, kişilerin tutum ve davranışlarına da yansımaktadır. Araştırmanın bu bölümünde, kentte yaşıyor olmanın zihin ve eylem dünyaları üzerinde nasıl bir etkide bulunduğunu anlamak için katılımcılara sekülerleşmenin genel bir tanımla "dini olanın yerine dünyevi olanın tercih edilmesinin genel adı" olduğu bilgisi verilmiş ve ardından evlilik tercihi söz konusu olduğunda dini tercihlerin mi yoksa dünyevi tercihlerin mi öncelikli olduğu sorusu sorulmuştur. Verilen cevaplar zihniyet dönüşümünün dinle irtibatının analiz edilmesi hakkında belirli ipuçları oluşturmuştur.

Din sosyologları tarafından sekülerleşme tanımlarında vurgulanan bir nokta; "Dinin, toplumsal sistemin işleyişinde marjinal hale gelmesi ve doğa üstüne bağlı faktörlerin

⁴¹ Ünver Günay & Celaeddin Çelik (ed.), "Dindarlığın Sosyolojisi", *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (Adana: Karahan Kitabevi, 2006), 8.

⁴² Kemalettin Taş, "Dindarlığın Tipolojileri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma"; Günay & Çelik, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, 186-187.

*kontrolünü dağıtmak suretiyle toplumun işleyişi için esas fonksiyonların rasyonelleşmeye başlaması”*dır.⁴³ Bu yorum, aynı zamanda karmaşık ve ekonomik açıdan daha gelişmiş toplumlarda kurumların giderek kendi özerkliğini ilan ettiği bir sürece de vurgu yapmaktadır.⁴⁴ Sekülerleşme süreci, sanat, edebiyat, felsefe gibi alanlarda dini etkinin kayboluşu, bunun yerine bilimsel bir perspektifin hâkim olması olarak düşünülebilir. Sekülerleşme yalnızca kültürel ya da yalnızca düşünsel alanla da sınırlı değildir. Aynı şekilde bilincin sekülerizasyonundan⁴⁵ da bahsetmek mümkündür. Bu, başka bir ifadeyle modern Batı dünyasının dini formasyondan bağımsız bir biçimde dünyayı ve kendi yaşamlarını yorumlayan ve sayıları gittikçe artan bireyler vücuda getirdiği manasına da gelmektedir.⁴⁶ Bu noktadan hareketle muhafazakâr gençliğin eş seçerken dini faktörleri mi öncelediği, yoksa dünyevi beklentilere mi ön sırada yer verdiği meselesi, aile kurumunda sekülerleşmenin yansımalarını gözlemlene açısından bizlere katkı sağlayacaktır.

Evliliğe giden yolda atılacak adımlardan biri şüphesiz ki eş seçimidir. Eş seçme ve bir eşte olması gereken özellikler ülkeler arası sosyokültürel seviyeye göre farklılaşsa da cinsiyetlerden kaynaklanan bazı farklılıkların ortak olduğu bilinmektedir. Akkaya’ya göre, kadınların erkeklerden beklentileri iyi bir finansal durum, çalışkanlık, iyi bir sosyal durum, kendinden yaşça büyüklüktür. Buna karşın erkekler kadınlardan çoğunlukla cinsel arzular ve üreme açısından sağlıklı olma gibi beklentiler içerisindedir.⁴⁷ Mülakatlar esnasında kadın katılımcıların eğitim, kariyer, maddi güç erkeklerin ise fiziksel görünüm, görsellik gibi kavramları ön plana çıkardıkları görülmüştür. G10’un “güzellik” kavramına, G2’nin ise “güç” kavramına yaptığı vurgu, aslında ilk bölümde teorik çerçevede tartışılan, bu bölümde ise sahada karşılığını aradığımız husus olan eş seçim tercihlerinde dünyevi bazı öncüllerin dini motivasyona öncelendiği gerçeği ile örtüşüyor görünmektedir. G2’nin ifadelerinde yer alan “... *sahip olduğum şeyleri devam ettirmem lazım, altına inersem mutsuz olurum.*” ifadesi, evliliğin getireceği manevi haz ve mutluluğun, maddi beklentilerin sağlanmasına bağlı olarak gerçekleşeceğini ima ediyor görünmektedir. Verilen cevaplar arasından evlilik tercihlerinde dünyevileşme eğiliminin hâkim olması anlamında bilincin sekülerizasyonuna vurgu yapan örnekler aşağıda sunulmuştur:

%80 dünyevi tercihler yapıyoruz. Bu oranı çok net söylüyorum. Boy, pos, güzellik, kariyer, eğitim, bana tabi olur mu? Benim evdeki alanlarıma hizmet eder mi? Mideme hizmet eder mi? Cinselliğime hizmet eder mi? Hazlarıma ve aileme hizmet eder mi? Benim kendimi gerçekleştirme sürecimde yardım eder mi? Bu sürece katkı sağlar mı? Entelektüel zihinlerde de genelde bu var. (G3, Doktora, Akademisyen, K, 42).

⁴³ M. Ali Kirman & İhsan Çapcıoğlu, *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar* (Ankara: Otto Yayınları, 2015), 12.

⁴⁴ Michale Dillon (ed.), *Din Sosyolojisi El Kitabı* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014), 31.

⁴⁵ Peter L Berger, *Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*, çev. Ali Coşkun (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015), 197.

⁴⁶ Ali Coşkun, *Sevgi Sosyolojisi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012), 110-111.

⁴⁷ Nurşen Adak (ed.), *Eş seçimi ve Evlilik (Değişen Toplumda Değişen Aile)*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016), 155.

Bu olayda tamamıyla gün geçtikçe sekülerleşmeye giden bir süreç olduğunu düşünüyorum ve bu makas gün geçtikçe daha çok açılıyor. Yapılan birlikteliklerde, dini vecibelerin gerektirdiği nedir? Aile kurmak, yuva kurmak... Tamam, güzel, hoş. Ama madem dini vecibeler yerine getiriliyorsa dünyevi şeylerin de yapılmaması lazım. Nedir yani? Bir düğünün yapılma maliyeti nedir? Bu çok esnek. Eşya alınmıyor mesela... Bir arkadaşşımdan duymuştum. Nişanlanma döneminde ayrıldı. Kız evi bütün eşyaları Bosch marka istemiş. Şart koymuş Bosch olacak diye. Buna bundan daha iyi bir örnek verilemez herhalde. Bu dünyeviliğin en kral versiyonudur. (G8, Doktora, Akademisyen, E, 30).

1950'li yıllardan itibaren artarak devam eden kentleşme süreci, dindarlığın çehresinde de birtakım değişimleri beraberinde getirmiştir. Sanayileşme; akıllaşma, şehirleşme ve sekülerleşmeyi besleyen makro süreçler olarak daha çok karşımıza çıkmaktadır. Bu durum geleneksel dini kültürde çözülme ve farklılaşmayı da beraberinde getirmiştir. Türk toplumunda sekülerizm, toplumsal süreçlerde meydana gelen çözülme ve farklılaşma sürecini ifade etmektedir. Aydınalp'e göre *"geleneksel toplumda din "özne" konumundayken, modern toplumlarda "nesne", postmodern toplumlarda ise "meta" haline "gelmiş, bu durum "geleneksel dönemde ayet anlamdı, modern dönemde slogana dönüştü, post modern dönemde ise reklam olma yolunda"* şeklinde ifade edilmiştir.⁴⁸ Çapcıoğlu ise İslam dünyasında sekülerleşmenin daha çok dini hayattaki değişme, bireyin dindarlık, bilinç ve dini değer dünyasında ayrıca kamusal alandaki görünürlüğünün değişmesi çerçevesinde ele alındığını ifade etmektedir. Ona göre Türk toplumunun sekülerleşme eğilimleri söz konusu olduğunda kimi zaman geleneksel değerler yerini seküler değerlere bırakmakta, kimi zaman ise tam tersi bir durum söz konusu olmakta, bu nedenle modern-muhafazakâr şeklinde melez bir desenin varlığından söz edilebilmektedir.⁴⁹ Bu durum katılımcıların *"Geçenlerde bir şeyde izlemiştım. Normalde Kuran'ı Kerim indi, ama biz Kuran'ı Kerimi aldık duvara astık. Ne zaman ki Kuran'ı Kerim'i duvardan alır kalplerimize indirebilirsek, o zaman normal kabul ettiğimiz şeylerin hepsi gerçekleşir."* ifadelerinde de karşılık bulmuştur. Evlilik kurumu söz konusu olduğunda da sürecin seküler eğilimlerin hâkim olduğu bir duruma evrildiği yönündeki saha bulguları literatürde bahsedilen durumla örtüşmektedir. Genel olarak geçmişle kıyaslandığında evlilikte *"bir oda evim olsun ama mutluluğum olsun"* anlayışı yerini *"3+1 ev, şu marka salon takımı, şu kadar altın"* gibi bir anlayışa bırakmıştır. Muhafazakârların ihtiyaç yerine israf ve lüks anlayışına hizmet eden motivasyonlarla hareket etmeleri, görüşmeler esnasında sıklıkla vurgulanmıştır. Bir katılımcı bu durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

Şimdi ben biraz sert konuşurum. Çok net söyleyeyim İstanbul'da dindar diye birisi yok. Kralı gelsin anlatırım... Nasıl dindarsın? Cebinde zaten bir kart varsa... Bir düğüne gittim; 170 milyar harcamış düğüne, ben dünyayı gezerim o paraya, eşimle

⁴⁸ Halil Aydınalp, 'Özerk Dünyevileşmeler' Ekseninde Din ve Dünyevileşme (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2018), 210-211.

⁴⁹ İhsan Çapcıoğlu, "Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile", *Turkish Studies* 13/2 (2018), 24.

bütün dünyayı çok rahat gezerim o kadar net söylüyorum. İlber Ortaylı diyor ki “evlenip mobilya dükkânı gezeceğinize evlenip eşinizle dünyayı gezin”. Adam aslında diyor ki açın gözünüzü, dünyayı bir görün, kafanızı kumdan çıkartın. (G10, Lisans, Sanatçı, E, 34).

Literatürde kent hayatı bireylerin davranış kalıplarında kente özgü değişimlerin incelendiği ve toplumsal dönüşümlerin meydana geldiği bir yapı olarak ele alınmaktadır. Kent hayatı üzerine “*Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme*” adlı çalışması ile ünlenen L. Wirth’e göre kent hayatı “*insanı doğasından uzaklaştıran bir mekan*”dır. Ona göre kentsel yaşam biçimi, yüz yüze ilişkilerin yerini dolaylı ilişkilerin aldığı, akrabalık bağlarının ve ailenin öneminin azaldığı, komşuluğun kaybolmaya başladığı bir yapıdır. Benzer şekilde Simmel de kente özgü uzmanlaşma olgusunun insan ilişkileri üzerindeki etkisine odaklanmaktadır. Ona göre kent insanı kalbinden ziyade duygularıyla hareket eden, akılcı, hesapçı, dakik bireylerdir.⁵⁰ Evlilik tercihleri söz konusu olduğunda kentin bireylerin zihin dünyalarını şekillendirmesi bu bağlamda düşünülebilir.

Sonuç

Bu çalışma, gençlerde evlilik yaşının uzamasının ardındaki sosyokültürel ve dini etmenlerin neler olduğuna odaklanmış, modernleşme parametreleri ile evliliğin geciktirilmesi arasındaki ilişkiyi niteliksel araştırma yöntemi ile incelemeyi hedeflemiştir. Aile, evlilik, gençlik, din, kentleşme, sekülerleşme gibi kavramlar üzerinden yapılan literatür incelemesinden hareketle saha bulguları birlikte değerlendirilmeye çalışılmıştır. TÜİK’in düzenli aralıklarla yapmış olduğu Türk Aile Yapısı Araştırmaları’nın sonuçları istatistiki anlamda, Türkiye’de gençlerde evlilik yaşının sürekli bir biçimde artma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Modern dünya kendi anlam ve değer sistemi ile geleneksele ait olan anlam ve zihin dünyasını tahrip etmiştir. Aile kurumu ve evlilik müessesesi, bu tahribatı gözlemleyebileceğimiz somut alanlardan biridir. Evlilik yapı ve anlam olarak günümüzde bir çeşit başkalaşıma uğramıştır. Toplumda evliliğe olan ihtiyacın azalması, evlilik yaşının giderek uzaması sonucunu da beraberinde getirmiştir. Dinin ve dindarlığın süreç içerisinde geçirdiği değişim ve dönüşümler de bu iki meseleyi birbiri ile bağlantılı olarak ele alma ihtiyacını doğurmuştur. Bu durum elbette ki modernleşmenin kendi dinamiklerinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini ortaya koymaktadır.

Yapılan alan araştırmasında modern düşünce ile ön plana çıkan kentleşme, bireyselleşme, sekülerleşme gibi süreçlerin gençlerin aile, evlilik ve din konusundaki algı ve düşüncelerinin değişmesine yol açtığı belirlenmiştir. Bu düşünceye paralel şekilde katılımcılar günümüzde evliliğin dini motivasyondan ziyade dünyevi istek ve beklentilere göre şekillendiğini ifade etmektedir. Bir katılımcının görüşü bu

⁵⁰ Celaleddin Çelik, *Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına*, (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2013), 50-53.

durumu özetler niteliktedir: “Az eşya çok huzur” anlayışı yerini “çok eşya az huzur” anlayışına bırakmış, “nohut oda bakla sofa” günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Ancak genç yaşlarda istek ve beklentiler daha fazla ve çeşitli iken, ilerleyen yaşla birlikte beklentiler daha aşağılara çekilmektedir. Yine de görüşmeciler tarafından aile ve evlilik müesseselerinin önemi vurgulanmış, bu kurumlar “sıcak yuva”, “güven”, “yol arkadaşlığı”, “sığınabileceğin bir liman” kavramları çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Kent hayatı ve metropol yaşamının gençler üzerinde daha farklı bir bilinç hali yarattığı, kentin heterojen ortamının kendi şartlarını doğurduğu ve bireyleri bu imkanlar doğrultusunda hareket etmeye sevk ettiği tespit edilmiştir. Kentte gerçekleşen hızlı sosyal akış, özgürlük ve bireyselleşmeye olanak tanıyan sosyal bağlam, tek yaşamının ve yalnızca kendinden sorumlu olmanın sunduğu konfor, gençleri evlilik konusunda çekinceli davranmaya sevk etmektedir. “Evlilik yapılacak tek şeymiş gibi gelmiyor bana”, “Kentte yaşayınca sadece evlilik odaklı bakmıyorsun hayata” gibi ifadeler, kentte her an yeni bir imge ve sanal gerçeklik bombardımanına maruz kalan bireylerin zihin ve eylem dünyaları üzerinde kentin ne derece etkide bulunduğunu göstermesi bakımından önemli değerlendirmelerdir. Özellikle özgürlük fikrinin evliliği ertelemedeki payı mülakatlar sonucunda ortaya çıkan ve önemle üzerinde durulması gereken bulgulardan biridir. Günümüz modern toplumunda bireye sonsuz bir özgürlük anlayışı telakki edilmekte ve mutlu olmanın yolunun özgür olmaktan geçtiği anlayışı hem seküler hem de muhafazakâr kesimleri etkisi altına almaktadır. Gençler, iyi bir iş, iyi bir eğitim, iyi bir kariyer, dünyayı gezme, yeni ufuklara yelken açma gibi hedefler sonrasında evlilik planlarını şekillendirmektedir. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunda yalnız yaşamının konforuna alışıldığından evliliğin ertelendiğini gözlemlemek mümkündür.

Dikkat çekici bir diğer husus, dindarlığın kapsamı ile ilgilidir. Dindarlığın yalnızca kitabi ve şekilsel boyutta anlaşılmasının yanlış olduğunu ifade eden katılımcılar, eş olarak seçecekleri kimsenin ibadetlerini yerine getiriyor olmasının her şey demek olmadığını, dindarlığın temsil boyutuyla ön plana çıkması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu anlamda dindarlık kavramının din sosyologları tarafından günümüzde tekrar konuşulması gerekmektedir. Günümüz şartlarında karşılığını bulabilecek yeni dindarlık tipolojilerine, yeni dindarlık kavramsallaştırmalarına ihtiyacımız vardır. Eğitim seviyesi ve kentli olma pratiği arttıkça, yaş ilerledikçe evlilik tercihlerinin bu denli değişmesi, dindarlığın yeni bağlamlarda düşünülmesi gerektiği gerçeğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak, dindarlığı sosyolojik bir unsur olarak kabul ettiğimizde farklı toplum katmanlarında karşımıza çıkan dini tecrübeleri anlamak, açıklamak ve diğer dini tecrübelerden ayırt etmek mümkün olmaktadır. Kişinin yaşam tarzına, sosyal çevresine, kültürel ve entelektüel gelişimine bağlı olarak dindarlık anlayışlarında tutum farklılıkları gözlemlenebilmektedir. Dinin toplumsal anlamda kurumlar düzeyindeki temsil gücünün azalması sekülerleşme tartışmaları bağlamında

değerlendirilebilecek bir durumdur. Aile kurumu ve evlilik müessesesi açısından düşündüğümüzde “muhafazakâr, kentli, eğitilmiş” bireyler arasında evliliği ertelemenin bir “trend” haline geldiği ve bilinç düzeyinde seküler temayüllerin hâkim olmaya başladığı ifade edilebilir.

Kaynakça

- Akbıyık, Melike. *Sosyolojide Gündelik Hayat: Mekân ve Reklam*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Akkaya, Cihan. "Eş seçimi ve Evlilik", Değişen Toplumda Değişen Aile. ed. Nursen Adak. 147-162. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.
- Akşit, Bahattin vd.. *Türkiye'de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1.Basım, 2012.
- Alver, Köksal. *Siteril Hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları, 2 Basım, 2010.
- Aybey, Salih. "Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Nedenleri (Ege Bölgesi Örneği)". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2015), 104-126.
- Aydınalp, Halil. 'Özerk Dünyevileşmeler' Ekseninde Din ve Dünyevileşme. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1.Basım, 2018.
- Baran, Aylin Görgün. "Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış". *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2013), 6-25.
- Berger, Peter L. *Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*. çev. Ali Coşkun. İstanbul: Rağbet Yayınları, 5. Basım, 2015.
- Bustan, Hüseyin. *İslam ve Aile Sosyolojisi*. çev. Zafer Aydaş. İstanbul: el-Mustafa Yayınları, 1.Basım, 2015.
- Coşkun, Ali. *Sevgi Sosyolojisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012.
- Çapcıoğlu, İhsan. "Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile". *Turkish Studies* 13/2 (2018), 19-34. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13343>
- Çelik, Celaledin. *Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 1. Basım, 2013.
- Dillon, Michale. (ed.). *Din Sosyolojisi El Kitabı*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014.
- Erkal, Mustafa. *Sosyoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1.Basım, 1987.
- Ertit, Volkan, *Sekülerleşme*. Ankara: Liberte Yayınları, 2014.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri. "Evolenmede Güçlük". *Aile Yazıları* 4. drl. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem. 59-64. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Göle, Nilüfer. *İslam'ın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayınları, 2000.

Gökçe, Birsen. "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Aile Yazıları* 4. drl. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem. 385-400. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991.

Gümüšoğlu, Firdevs. *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001.

Günay, Ünver. "Dindarlığın Sosyolojisi". ed. Ünver Günay & Celaleddin Çelik. *Dindarlığın Sosyo- Psikolojisi*. 1-60. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.

Ilgar, M. Zeki & Ilgar, Coşkun Semra. "Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram)". *İZU Sosyal Bilimler Dergisi* 2/3 (2013), 197-247.

Karaman, Fikret. *Din ve Sosyal Hayat*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1. Basım, 2011.

Kızılçelik, Sezgin & Erjem, Yaşar. *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi, 1994.

Kirman, Mehmet Ali & Çapcıoğlu, İhsan. *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*. Ankara: Otto Yayınları, 1. Basım, 2015.

Lüküslü, Demet. *Türkiye'de Gençlik Miti*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Mansfield, Nick. *Öznellik: Freud'dan Haraway'a Kendilik Kuramları*. çev. Hüsametin Çetinkaya - Rahmi Durmaz. İzmir: Aralık Yayınları, 1. Basım, 2006.

Odabaşı, Fatma. *Gençlerde Din ve Sivil İtaatsizlik*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2016.

Oktay, Ahmet. *Metropol ve İmgelem*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.

Omran, Abdel Rahim. *İslam Kültüründe Aile Planlaması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Basım, 1997.

Onay, Ahmet. *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.

Özay, Mehmet. *Sekülerleşme ve Din*. İstanbul: İz Yayınları, 2007.

Özbay, Ferhunde. *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Basım, 2005.

Özbolat, Abdullah. *Kapitalizme Eklemlenme, Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü*. Adana: Karahan Kitabevi, 2015.

Özkalp, Enver. *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, 1995.

Park, Robert Ezra - Burgess, Ernest Watson. *Şehir; Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*. çev. Pınar Karababa Kayalığıl. Ankara: Heretik Yayınları, 2016.

Sayın, Önal. *Aile Sosyolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1990.

Simmel, Georg. "Metropol ve Tinsel Hayat". çev. Nazile Kalaycı vd. *Modern Kültürde Çatışma*. 85-102. İstanbul: İletişim Yayınları, 1. Basım, 2003.

Taş, Kemalettin. "Dindarlığın Tipolojileri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma". ed. Ünver Günay - Celaleddin Çelik *Dindarlığın Sosyo- Psikolojisi*. 175-206. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.

Trigg, Roger. *Sosyal Bilimleri Anlamak*. çev. Beyza Sümer - Filiz Ülgüt. İstanbul: Babil Yayınları, 2005.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "Evlenme İstatistikleri". Erişim 07 Ağustos 2018. http://www.tuik.gov.tr/VeriTabanlari.do?vt_id=21&ust_id=109

Yıldırım, Ergün. *Değişen Din Anlayışının Sosyolojisi*. İstanbul: Bilge Yayınları, 1999. ; a.mlf.,

"Toplumsal Değişme Sürecinde Aile". ed. Kadir Canatan- Ergün Yıldırım. *Aile Sosyolojisi*. 121-152. İstanbul: Açılım Kitap, 2016.

Watt, Ian. *Modern Bireyciliğin Mitleri*. çev. Mehmet Doğan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2016.

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective of Religious Sociology*

Vildan DİNDAR**

Abstract

Being sociolog requires a different perspective and a different examination from the ordinary people. In a period in which post-modernization replaced modernization, the world is increasingly shrinking due to the effect of the globalization, the cities turn gradually into metropol ones and standard of living is gradually rising, the transformation of piety and family needs to be carefully observed. The primary objective of this study is to examine the main reasons of raising of marriage age among youth both sociologically and theologically. Moreover, this research was shaped by the assumption that the raising of marriage age was affected by the process of urbanization, rationalization, inividualism, and secularization. Furthermore, the qualitative method was used in the relevant study which adopted the phenomenological approach. It consists of a theoretical and an applied section. In the theoretical section, it was discussed the concepts of family and marriage, the marriage age, and the main reasons of raising of the marriage age. In the applied section, it was interviewed with 15 people who defined themselves as conservatists and were university graduate, regarding how they approached to marriage and family and the main reasons of why they delayed their marriage. In addition to these, their relationship with the city, their marriage preferences in the context of urbanity level, and their religious life was evaluated.

Keywords: Sociology of Religion, Youth, Marriage, Religion, Secularization.

Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma

Öz

Sosyolog olmak, herkesin bildiği yahut bildiğini sandığı konulara farklı bir bakış açısı ile bakmayı ve olanı olduğu gibi incelemeyi gerektirir. Modernleşmenin yerini postmodernleşmeye bıraktığı, küreselleşmenin etkisiyle dünyanın giderek küçüldüğü, kentlerin büyüyerek metropol halini aldığı, yaşam standartlarının giderek yükseldiği bir

* **Date of Submission:** 04.08.2020 **Date of Acceptance:** 24.11.2020

This study was the article form of the master's thesis that carried the same title and was conducted under the supervision of Dr. Fatma Odabaşı. "*Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma*" (Istanbul: Marmara University, Institute of Social Sciences, Master's Thesis, 2019).

This paper is the English translation of the study titled "Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma" published in the 12th issue of *İlahiyat Akademisi*. (Vildan DİNDAR, "Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma", *İlahiyat Akademisi*, sayı: 12, Aralık 2020, s. 257-284.) The paper in Turkish should be referred to for citations.

** vildandndr92@hotmail.com ORCID: 0000-0002-5484-3092

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective of Religious Sociology

dönemde gençliğin, dindarlığın ve ailenin geçirdiği dönüşüm dikkatle düşünmeyi gerektirmektedir. Bu çalışma gençlerde evlilik yaşının uzamasının nedenlerini hem dini hem de sosyolojik bir perspektifle inceleme amacı taşımaktadır. Araştırma; kentleşme, rasyonelleşme, bireyselleşme ve sekülerleşme süreçlerinin evlilik yaşının ötelenmesinde etkili olduğunu öne sürmektedir. Fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği söz konusu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Teorik kısımda, aile ve evlilik kavramları, gençlik ve evlilik yaşı, evlilik yaşının uzamasında etkili olduğu düşünülen süreçler ele alınıp tartışılmıştır. Uygulamalı kısımda ise, yükseköğrenim görmüş, kentli, kendini muhafazakâr olarak tanımlayan 15 kişi ile mülakat yapılarak, aile ve evliliği nasıl değerlendirdikleri, evliliği geciktirmelerinde yahut evlilik kararını geç vermelerinde etkili olan faktörlerin neler olduğu saha çalışması yoluyla çözümlenmeye çalışılmıştır. Kent ile kurdukları ilişkiler ve kentlilik düzeyi bağlamında evlilik tercihleri, dini algıları ve dindarlık pratiklerine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Gençlik, Evlilik, Din, Sekülerleşme.

Summary

This study aims to investigate the main reasons of why the marriage of youth increased in terms of both a religious and sociological perspectives. There are many research which is related to family and religion in the perspective of social change. However, there is no other study which focused on our subject. According to this study, moderity, urbanization, individualizm and secularization accelerated the social change and these changes affect the approaches of youth towards the religion and marriage. This main hypothesis consists of the questions such as 'how urban life affected youth', 'what is the relationship between the long education life and the marriage age', 'how the developments and transformation of in religious life affected the youth's marriage', 'how individualism and secularization affected the marriage'. This study aims to help to the researchers whose main target is to understand youth.

Because it is not possible to examine every aspect of a social change, this study is limited to a particular frame and sample group. The sample group's age is above the average marriage age (according to TÜİK). So it was utilized from qualitative method. This study consists of two parts. Moreover, semi-structured interview and the documents were used. In the first part, there is literature review regarding family, youth, marriage, religion, education, modernization and so on. The questions in the interviews were determined with reference to the literature review. In the applied research section, there is interview section. This sample was composed of those who are citizen, educated and single males and females who are above marriage age average. The main reason of why interviewees who are above 30 were assumed as youth is due to the existing society's approach. However, youthfulness is accepted as passing from childhood to adulthood in the West. This period increasingly ambiguates the limits of youthfulness due to the modernization, urbanization and industrialization.

Modernity has changed every aspect of our life. One of these is the phenomenon of marriage. The understanding of prosperous and comfortable life may be lead to the long educational life, giving priority to the carrier and status and delaying marriage for the sake of these priorities. According to the data of TUIK (Turkey Statistical Institute) the marriage age in both males and females increased. There are many reasons of this situation such as social, economic, cultural and many different reasons. Although the marriage age rised in every group society, this study is limited to those who defined themselves as conservatist and religious. It is because of the main themes are religiosity, religion and change. Therefore, another criterion in choosing the interviewees is conservatism and religiosity. They were asked open ended questions. In case of where interviewees did not answer, alternative questions were asked in order to examine deeply.

As a result of the interviews, those who attended to the study exhibited positive approaches. That is, they emphasized the importance of the concept of family and marriage. Because many aspect of life have changed during the modern period, social adulthood process prominently increased. Furthermore, the participants evaluated the ideal marriage age in the context of the ageing. According to the applied research, even though they are biologically eligible for marriage, they do not want to marry without reaching to the particular social and economic level. In addition to this, the atmosphere of urban life plays an important role in delaying the marriage. Other reasons for the increasing of the marriage are rapid social life, social athmosphere enables indiviualism, the attractiveness of living alone. The heterogenic structure of cities led to the secularization of youths. The more education and urbanity level rises, the more the marriage age increases.

Özet

Bu çalışma gençlerde evlilik yaşının uzamasının nedenlerini hem dini hem de sosyolojik bir perspektifle inceleme amacı taşımaktadır. Sosyal değişme perspektifinde aile ve din konusunu ele alan pek çok araştırma mevcuttur. Ancak evlilik yaşının artışı sosyolojik ve dini bir perspektifle ele alan bir çalışmaya rastlanmamış olması, araştırmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Araştırma, modernite, kentleşme, bireyselleşme ve sekülerleşmenin toplumsal değişimin hızını ve yönünü arttırdığı, bu değişimlerin gençlerin aile, evlilik ve din konusundaki düşüncelerini etkilediği hipotezinden hareketle gerçekleştirilmiştir. Bu temel hipotez daha sonra, "kent hayatı ve metropol yaşamının gençlerin eylem ve zihin dünyalarını nasıl etkilediği", "eğitim sürecinin uzaması ile evlilik yaşının artışı arasında nasıl bir ilişki olduğu", "günümüzde dini hayatta meydana gelen değişim ve dönüşümlerin muhafazakar gençlerin evlilik ve eş seçim tercihlerini nasıl şekillendirdiği", "bireyselleşme, dünyevileşme ve özgürleşme fikirlerinin evlilik yaşının artışı hangi şekillerde etkilediği" gibi sorular çerçevesinde alt hipotezlere ayrılmıştır. Araştırma, toplumsal değişimde aktif bir rol üstlenen, değişimin hem

öznesi hem de nesnesi olan gençliği anlamayı kendine amaç edinen araştırmacılara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Bilimsel bir çalışmada aynı anda toplumsal değişimin her alanını incelemek mümkün olmadığından çalışma belli bir çerçeve ve belli bir örneklem grubu ile sınırlandırılmıştır. Bu açıdan TÜİK'in yapmış olduğu Türk Aile Yapısı Araştırması istatistiki verilerine göre ortalama evlilik yaşının üzerinde kalan bekâr kişilerle çalışmanın yapılması planlanmıştır. Seçili örnekleme ulaşmanın güçlüğü ve evliliğin geciktirilmesinde etkili olan durumların analiz edilmek istenmesi nitel metodun kullanılmasını gerekli kılmıştır. Çalışma nitel bir araştırma olup iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmada veri toplama maksadıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve belgelerin incelenmesinden yararlanılmıştır. Birinci bölümde aile, gençlik, evlilik, din, eğitim, modernleşme, sekülerleşme gibi temalar dahilinde mevcut literatür taranmıştır. Literatür taramasından hareketle mülakatlar esnasında araştırmacıya yol gösterecek olan temalar belirlenmiş ve sorular bu temalardan hareketle oluşturulmuştur. Uygulamalı araştırma bölümünde ise amaca yönelik belirlenen örneklem grubu ile mülakat çalışması yapılmıştır. Bu örneklem grubu, ana ve alt temalara uygun olarak seçilen, TÜİK 2001-2018 yılı kadın ve erkek ortalama evlenme yaşı istatistiklerine göre, ortalama evlilik yaşının üzerinde olan bekâr, kentli, eğitilmiş kişilerden oluşmaktadır. "Evliliği geciktirmiş kişi kimdir?" sorusundan hareketle evlilik yaşı istatistiklerine dayanarak ortalama evlilik yaşının üzerinde kalan kişiler evliliği geciktirmiş kişiler olarak düşünülmüştür. Görüşmecilerin "gençlik" kategorisi altında değerlendirilmesi ise günümüzde gençliğin 30'lu yaşları aşmış olması sebebiyledir. Gençlik, bir toplumda toplumsal değişim ve gelişimin yönü, seyri ve niteliğini yansıtmaya bakımından önemli bir kategoridir. Gençlik dönemi Batılı araştırmacılar tarafından çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi şeklinde kabul edilmektedir. Bu dönem, günümüzde modernitenin, kentleşmenin ve sanayileşmenin de etkisiyle daha geniş bir sürece yayılmış ve hangi yaş gruplarına karşılık geldiği noktasındaki sınır giderek muğlaklaşmıştır.

Modernite, günümüzde her alanda değişim ve dönüşümler meydana getirmiştir. Bu alanlardan biri de evlilik kurumudur. Konforlu ve müreffeh bir yaşam telakkisi, gençlerin daha uzun yılları eğitim kurumlarında geçirmelerine, kariyer ve statü gibi kavramlara öncelik vererek evliliği daha ileriki yaşlara ertelemelerine yol açabilmektedir. TÜİK tarafından yapılan araştırmaların istatistiki sonuçları, Türkiye'de ortalama evlilik yaşının tarihsel süreçte hem kadınlar hem de erkeklerde önemli oranlarda artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Şüphesiz ki evlilik yaşının artış göstermesinin arka planında dini, sosyal, ekonomik, kültürel, pek çok farklı neden bulunmaktadır. Evlilik yaşının artış göstermesi durumu toplumun her kesiminde etkili olmakla birlikte, çalışma kendini muhafazakâr-dindar olarak nitelendiren toplum kesimi ile sınırlı tutulmuştur. Bu durumun nedeni ana temalardan birinin "din, dindarlık, değişim" olmasıdır. Bu nedenle görüşmecilerin seçilmesinde bir diğer kriter kendini "dindar" ya da "muhafazakâr" olarak tanımlayan kişiler olmuş ve kadın ve erkek her iki cinsiyet grubu örnekleme dahil

edilmiştir. Görüşmecilere, araştırmacının bizzat kendisi tarafından ana ve alt temalara uygun olarak hazırlanan açık uçlu sorular sorulmuştur. Görüşmecinin sorulan sorular karşısında fikri olmaması ya da kısa cevaplar vermesi durumunda alternatif açıcı sorular sorularak konu daha derinlikli olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Görüşmeler neticesinde katılımcıların aile ve evlilik kavramlarına pozitif bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir. Son yüzyılda aile ve evlilik kurumu değişime, küçülmeye ve başkalaşmaya maruz kalsa da görüşmecilerin bu kurumlara "yuva", "güven", "huzur", "sevgi bağı" gibi kavramlar çerçevesinde vurgular yapmaları, bu kurumların hala önemini koruduğunu gösterir niteliktedir. Günümüzde toplumsal yaşamın giderek daha heterojen bir hal alması, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki süreci uzatmış, yaşamın idame ettirilmesi için gerekli olan beceri ve sorumlulukların üstlenildiği yaş, diğer bir ifadeyle sosyal yetişkinlik süreci hissedilir biçimde artış göstermiştir. Mülakatlar esnasında katılımcıların ideal evlilik yaşını özellikle "olgunlaşma" kavramı çerçevesinde değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Sahadan gelen bulgular, gençlerin günümüzde biyolojik açıdan yetişkinlik düzeyine ulaşılsa da sosyal ve ekonomik erginlik düzeyine ulaşılmadan evlilik kararı almadıklarını ortaya koymaktadır. Kent hayatı ve metropolün getirdiği özgürlük ortamının gençlerin evliliği ertelemelerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Kentte gerçekleşen hızlı sosyal akış, bireyselleşmeye olanak tanıyan sosyal ortam, yalnız yaşamının konforuna alışma gibi durumlar, gençlerde evlilik yaşının artmasına sebebiyet vermektedir. Heterojen yapısıyla karşımıza çıkan kentler, bireylerin istek ve beklentilerinin dünyevileşmesine neden olmaktadır. Eğitim seviyesi ve kentli olma pratiği arttıkça evlilik yaşı da artış göstermektedir.

1. Concepts of Family and Marriage

Making a comprehensive definition of family is challenging since the concept of family has been shaped in line with the social developments since the early ages and displayed different characteristics in different societies. However, from a general perspective, family can be explained as the social unit that maintains the continuation of human race through biological relationships, that serves as the first step of socialization, that is used as a place where the culture formed thus far is passed down to following generations, and that has social as well as legal, biological and psychological aspects.¹ Family has never lost its social importance no matter how many changes it has been exposed to. Certain philosophers believed that the social organizations emerging in parallel to industrialization and urbanization would terminate the concept of family. Accordingly, the west has examined the revolution of the institution of family in connection with the development of industrial capitalism from the 19th century. According to certain philosophers such as Karl

¹ Önal Sayın, *Aile Sosyolojisi* (İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1990), 2.

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective of Religious Sociology

Marx and Friedrich Engels, the institution of family will eradicate itself after the capitalist bourgeois society is abandoned and communist society form is adopted.² Displaying doubtful approaches regarding the destiny of family in the capitalist society, these philosophers question whether the bourgeois family has been totally terminated, challenge the institution of family, and state that this institution has lost its holy aspect during the modern era. Family has performed many functions between the eras of archaic societies and post-modern societies, and it has transferred its functions to other social institutions. The idea that family, which is accepted to have common functions in all societies in the periods of industrialization, urbanization and capitalization, has undergone a significant transformation and that it lost its function of being the basic institution of the society is commonly discussed.³

Marriage is more concrete compared to the concept of family. "Family" represents a group or organization, while "marriage" is the agreement between two people to share a common life and maintain the lineage. Malinowski reflected the difference between these two concepts as follows: "*Family is a group or organization, while marriage is an agreement made to have and raise a child.*"⁴ As a general definition, marriage can be explained as an institution of personal, psychological and social satisfaction people prefer to overcome the problems they encounter in their lives due to their natal weakness, to share the burden of life with somebody else, to feel safer for the future, and to act in a protecting and cooperating manner.

Family has a holy mission for the religions of Judaism, Christianity and Islam. For instance, Judaism considers staying single as a great sin, while Christianity highlights the importance and holy aspect of marriage that forms family and considers the married couples as a single body.⁵ Marriage is promoted through different verses and hadiths in Islam, and Quran reflects that family is the place of love and peace with the following verse: "*And of His signs is that He created for you from yourselves mates that you may find tranquility in them; and He placed between you affection and mercy. Indeed in that are signs for people who give thought.*"⁶ Meeting the need for establishing a relationship with the other gender after a certain age, receiving social acceptance toward such a relationship, and establishing this relationship on a legit ground becomes a reality with marriage. Accordingly, Islam encourages young people to marry and guarantees the legitimacy of a sexual relationship between two genders through the agreement of marriage.

² Mustafa Erkal, *Sosyoloji* (Istanbul: Filiz Kitabevi, 1987), 77-78.

³ Ferhunde Özbay, *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus* (Istanbul: İletişim Yayınları, 2005), 32.

⁴ Birsen Gökçe, "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım", ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem, *Aile Yazıları 4* (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991), 386.

⁵ Fikret Karaman, *Din ve Sosyal Hayat* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2011), 167.

⁶ ar-Rum 30/21.

2. Youth and Marriage Age

As youth has an active and dynamic structure, it represents a significant category and period since it reflects the direction and content of social changes. Every category contains a sub-category, with some of these sub-categories focusing on the biological factors while defining the period youth by making periodical segregations. Moreover, certain sub-categories approach to the topic from a historical perspective on the axis of categorical segregations. As the product of modernity, urbanization and industrial society, youth has covered a longer period than ever. The modern industrial society is an adult-based society and therefore values the youth more and stresses the importance of youngsters in terms of social changes.⁷ Moreover, it is emphasized that the period of youth increased on a global scale with the processes of urbanization, industrialization and schooling. With the higher number of youngsters who undergo master's and doctoral education, the period of youth which was accepted to be between 15 and 25 years now reaches 30s.⁸ Youth is the period between childhood and adulthood. This period of transition means a biologically, psychologically and socially challenging and complicated time when people explore themselves, aim to prove their presence as an individual, and start to make efforts to assign new meanings to life and world. This period is also a stage when young people gain an identity and personality and have difficulties in terms of profession selection, satisfaction of psychological needs, conflicts arising from idealism, and relationships with the authority.⁹

Considering the changes and transformations experienced in the Turkish families of the modern times, youngsters' approach to the institution of marriage necessitates a research. Accordingly, one of the points to be investigated is the marriage age, indicating young people's age when they get married for the first time. Marriage age varies by society to society, and culture to culture, even showing differences in different regions within the same society. The factors causing such a change include urbanization, increased and common educational opportunities, unemployment, and changed populational structure. Not only do these factors transform the family structure, but they also play a primary role regarding the foundation of families.

Being considered as a holy agreement in Islam, marriage is the essential part of establishing a family. However, the Muslim family institution has been changing in the current day. These changes can be ordered as the higher number of educated and employed women, families becoming smaller, decreased number of arranged marriages, and higher marriage age.¹⁰ Studies on the history of family sociology

⁷ Demet Lüküslü, *Türkiye'de Gençlik Miti* (Istanbul: İletişim Yayınları, 2009), 19-20.

⁸ Fatma Odabaşı, *Gençlerde Din ve Sivil İtaatsizlik* (Istanbul: Rağbet Yayınları, 2016), 27.

⁹ Aylin Görgün Baran, "Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış", *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2013), 11.

¹⁰ Abdel Rahim Omran, *İslam Kültüründe Aile Planlaması* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1997), 19-20.

indicate that the institution of marriage has never been established in a challenging manner as the period of industrialization and urbanization that became more visible after the 18th century.¹¹

All societies have certain judgments regarding the youngest age range for marriage. This judgment is generally accepted as reaching the period of sexual maturity, and establishing a marriage before reaching this period is socially disapproved. The marriages performed as a relatively young age is considered as depriving people of their freedom, with various sanctions imposed upon these marriages.

However, sexual maturity is not solely enough for performing marriage; people are also expected to have reached a period of financial and social maturity. The intention behind the concept of finance here is people's ability to meet their own needs without depending on others and to perform production both for the benefit of themselves and the society. Furthermore, the intention behind the concept of social here is the internalization of the social norms and rules and the ability to make one's own decisions and to take responsibility. However, as societies have a dynamic form rather than being static, the social structure gains a complicated form and the limit between childhood and adulthood becomes ambiguous. Modern youngsters are now expected to be more educated and specialized. Having reached sexual maturity, people cannot meet the necessary conditions from social and financial perspectives in certain cases, which results in delayed and higher marriage age. Therefore, marriage age differs in every society based on socio-cultural structure and traits, with ups and downs at different periods even within the same society.¹²

The institution of family, which is fed by the traditions, culture and Islam, has undergone certain transformations with the impact of changes occurring on the local and global scale. The marriage age has been increasing as a result of modernity, and people are now not that interested in marriage with the increased rate of divorcement; therefore, the number of marriages decreases. Changes in the religious life as well as the transformations in the spiritual and ethical values affect the family structure and cause psychological issues.¹³

To assign meaning to the increased marriage age among the youngsters, the statistical data should be considered in line with the sociological factors. Studies indicate that the marriage age has been on the rise in Turkey. The mean first marriage age in Turkey was 22.7 for females and 26 for males in 2001, and these rates rose to

¹¹ Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, "Evlendirmede Güçlük", ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem, *Aile Yazıları 4* (Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991), 61.

¹² Hüseyin Bustan, *İslam ve Aile Sosyolojisi*, trans. Zafer Aydaş (İstanbul: el-Mustafa Yayınları, 2015), 21-22.

¹³ Salih Aybey, "Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Nedenleri (Ege Bölgesi Örneği)", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2015), 111-112.

24.8 for females and 27.8 for males in 2018.¹⁴ The mean first marriage age in Istanbul was 23.4 for females and 26.7 for males in 2001, and these rates rose to 26.1 for females and 28.8 for males in 2018.¹⁵ The mean marriage age in Turkey was 23.4 for females and 27.6 for males in 2001, and these rates rose to 26.5 for females and 30.2 for males in 2018.¹⁶ The mean marriage age in Istanbul was 24.3 for females and 28.3 for males in 2001, and these rates rose to 27.6 for females and 30.9 for males in 2018.¹⁷

3. Advanced Marriage Age; City-Awareness-Profanation Relationship

Being derived from the Latin terms “modernus” and “modo”, the concept of “modern” means “right now”, reflecting a change covering the social structure of previous and current times.¹⁸ From a historical perspective, modernization covers a series of historical developments from the 18th to the 20th century. In this period, differentiations have occurred in many fields including institution, beliefs, traditions and production relations. One of the grounds on which we will investigate the traits of social changes in modern industrial societies is the institution of family. Industrialization and urban life necessitated holistic changes in production forms as well as social relationships, which positions the context of family to a different ground. With the increased equality between genders and changed sexual roles, relationships between both genders gain a meaning as long as they are established under capitalist conditions, and spouses become “partners” while gaining a subjective form and developing a familial image in line with the ideals of modernity.¹⁹

Religion serves as a motivational source for social behaviors as it brings certain rules for social attitudes and organizes the daily life experiences. Accordingly, religion will be a key referential point for people in terms of assigning a meaning to life, overcoming the problems of daily life, protecting the self, and legalizing the participation in social life.²⁰ However, religion and religiousness cannot be assessed separately from ideologies, modern ideological imaginations, and modernization and post-modernization parameters. Personality traits and relevant conditions are important in terms of changing religion-related beliefs, attitudes, behaviors and shaping religious orientations as well as religiousness manifestations. The forms of religious reflection on the society change with the impact of economic, political and

¹⁴ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), “Evlenme İstatistikleri” (Date Accessed: 07 August 2018).

¹⁵ TÜİK, “Evlenme İstatistikleri”.

¹⁶ TÜİK, “Evlenme İstatistikleri”.

¹⁷ TÜİK, “Evlenme İstatistikleri”.

¹⁸ Sezgin Kızılcılık - Yaşar Erjem, *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü* (Ankara: Atilla Kitabevi, 1994), 299.

¹⁹ Kadir Canatan & Ergün Yıldırım (Ed.), “Toplumsal Değişme Sürecinde Aile”, *Aile Sosyolojisi* (İstanbul: Açılım Kitap, 2016), 124.

²⁰ Ergün Yıldırım, *Değişen Din Anlayışının Sosyolojisi* (İstanbul, Bilge Yayınları, 1999), 30.

other factors.²¹ Accordingly, having a central position in human life during the traditional period, religion has lost its central traits during the modern day and resulted in transformations in people's relationships with the holy concepts and subjects. The current and future position of religion has caused secularization discussions. The concept of secularization is used by the sociologists to explain the lost impact of religious authority on social processes, institutions and services, as well as the process where the religious purposes have been replaced by the mortal purposes and desires. According to Ertit, secularization is the "*reduced social prestige of religion, religious structures, superstitions, and public beliefs as well as the impactful power of religion on the society*".²²

The public spaces where the secular and religious middle classes coexist sometimes change the lifestyle and habits of the religious middle class and cause these classes to engage in certain cases. Spaces shape and necessitate the re-definition of religious habits and religiousness criteria belonging to a certain religious middle class. Therefore, it is safe to state that different aspects and criteria of class-based religiousness are encountered often in the urban life.²³ The concept of space, which can be considered as a physical environment at first, requires a meticulous examination as people perform their actions in a certain period and on a certain ground within a space. The presence of a spatial formation is a must to mention the existence of people and society. Accordingly, it is safe to state that people are born in spaces and even gain spatial forms. Spaces influence people's orientations, and they provide a field of identity, value and reference to people. Giving tips regarding people's position and status, spaces serve as a main analysis parameter in terms of understanding and explaining people's actions.²⁴ The following statement by Berger and Luckmann reminds that the social reality cannot be examined independently from the people's awareness: "*Despite the objectivity that reflects the social world in people's experiences, this social world does not gain an ontological status separate from the activities of the people having a creator role in this regard.*"²⁵ The concept of city which cannot be reviewed independently from the ontological reality of its dwellers has a rational and individualist soul and therefore it may be effective in shaping the social behavior and people's attitudes and behaviors.

Urbanization has developed significantly on the global scale particularly after 1950s. It is understood that this change will increase in size and continue in the following years. Metropolitan life has resulted in significant changes playing a role in many institutions ranging from family to education, or economy to culture. The

²¹ Ahmet Onay, *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim* (Istanbul, Dem Yayınları, 2004), 20.

²² Volkan Ertit, *Sekülerleşme* (Ankara: Liberte Yayınları, 2014), 59.

²³ Abdullah Özbolat, *Kapitalizme Eklemlenme, Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü* (Adana: Karahan Kitabevi, 2015), 204.

²⁴ Köksal Alver, *Siteril Hayatlar* (Ankara: Hece Yayınları, 2010), 11-19.

²⁵ Roger Trigg, *Sosyal Bilimleri Anlamak*, trans. Beyza Sümer - Filiz Ülgüt (Istanbul: Babil Yayınları, 2005), 68.

metropolitan and urban life where the monetary economy can be directly felt has transformed the human relationships and cultures codes rapidly.²⁶ A city is a structure that includes not only a physical but also an ethical organization. The urban basis with no bounds and simplicity arises from the nature of people who are actually a reflection of the city themselves. Although the city has been developed in parallel to the needs of urban dwellers, it still dictates itself as a rational and external reality and aims to shape the city based on its targets and interests.²⁷

With his assessments on the modernity and impact of modern that transforms the urban life and people, Simmel focuses on the question “*how does personality adapt itself to the external powers?*” and assigning the cultural formation dynamics to the basis of modern social analysis. According to Simmel, the 19th century required more freedom and specialization from people, which resulted in the opposition between the rural and urban sides because the rhythm of life is slower, more familiar and organized in the rural area, while it is more complicated, faster and spiritually controversial in the metropolitan area. Simmel states that the metropolitan areas demand a different form of awareness from people and notes that people of the urban life act with their intelligence, now with their emotions. Accordingly, human relationships are more superficial and secondary in the metropolitan area where the monetary economy is more significant. As metropolises are the places where people with different interests coexist, people experience their relationships in an extremely complicated structure in these locations. As the qualitative values are prioritized over the quantitative values here, urban people act with numbers and as those who are accountable, punctual, able to manage the time well, disciplined and rational.²⁸ Accordingly, a city is a place that directs the intelligent world of people, that shapes people’s personality and actions, and that exists in every part of the social life. M. Hauser makes the following statement in this regard: “*In addition to the change of physical culture and new shapes assigned to the economic organization, the inevitable effects of urbanization on culture, social order, changes in the intelligent and emotional structure of people, and even people’s behavioral patterns*”²⁹ Emergence of cities as social change phenomenon has been effective on the social roles and economic activities of people, and this development has resulted in transformations in people’s religious perceptions.³⁰

Modernism and metropolitan life has deeply changed the families in Turkey and other countries. The migration from rural to urban areas following the Industrial Revolution caused the transition from the agricultural to service sector, which

²⁶ Ahmet Oktay, *Metropol ve İmgelem* (Istanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002), 9.

²⁷ Robert E. Park - Ernest W. Burgess, *Şehir: Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, trans. Pınar Karababa Kayalığıl (Ankara: Heretik Yayınları, 2016), 40.

²⁸ Georg Simmel, “Metropol ve Tinsel Hayat”, trans. Nazife Kalaycı, *Modern Kültürde Çatışma* (Istanbul: İletişim Yayınları, 2003), 85-92.

²⁹ Gökçe, “Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım”, ed. Beylü Dikeçligil & Ahmet Çiğdem, 397.

³⁰ Mehmet Özey, *Sekülerleşme ve Din* (Istanbul: İz Yayıncılık, 2007), 85.

resulted in large populational concentrations in cities due to the class that used to live by selling their physical efforts. The increased populational concentrations in cities also caused a metropolitan form, which played a key role in the transformation from traditional to nuclear family.³¹ Accordingly, it is safe to state that the nuclear family type is common in Turkey, which is in line with the urbanization trend, and that a new urban family type has emerged. Urban families differ from the rural families in every aspect. Urban families have high expectations from the future and different desires and needs. This difference obligated the female participation to working life and caused changes in family structure, and the traditional broad families were replaced by the modern nuclear families. Özkalp states that families have become a unit of consumption, rather than production, in the industrial societies, that the varying functions of small families reflect on the institution of marriage, that marriage is now more individual, and that people are now given the option to make their own decisions. Moreover, Özkalp explains the reason for older mean marriage age in metropolises as the obligation to study for long to have a decent job.³² The fact that metropolises suppress the natural instincts of human nature while creating their own living conditions should be remembered at this point. People consciously or unconsciously participate in the morality dictated by the urban life against the temptation of the modern urban life. Additionally, children who are considered as the successors of the future and attributed a high value in the modern metropolitan life, are a great responsibility for their parents. A father may think that running a farm is more challenging than running a family in the city. These may result in marriages occurring at older places or even not occurring at all.³³

4. Objectives and Methods

Examining the sociocultural and religious factors for the advanced marriage age among youngsters is the purpose of the present study. Based on the theoretical frame, it should be noted that the field study is based on the urban and educated people who are university graduates. While the urban life offers a specific lifestyle to people, they consciously join the city and internalize the urban values. Being a city dweller reflects the tips regarding people's status, socio-economic position, religious attitudes, behaviors and cultures. Accordingly, city can be regarded as a significant analysis parameter in terms of understanding and explaining human actions. The sub-purposes of this study include determining whether the periods such as secularization, prolonged education, individualization and rationalization were effective in the delayed marriage among youngsters. As modernity promotes a lifestyle based on speed and pleasure, the motto of "a better life" obligates the

³¹ Firdevs Gümüüşoğlu, *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan* (Istanbul: Bağlam Yayınları, 2001), 306.

³² Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, 1995), 116-121.

³³ Park - Burgess, *Şehir; Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*, 83.

increase in the duration spent in educational institutions. Considering the fact that the years spent during educational periods can be considered a significant factor in prolonging marriage, efforts were made to make sure the people in the sample were at least university graduates. This qualitative study was conducted between April and July 2019. Social events display a heterogeneous appearance, and the emergence of an event may be based on multiple factors. Accordingly, qualitative studies enable more in-depth analyses than quantitative studies. As the purpose was to reveal the potential reasons in the background of youngsters' preference of delaying the marriage, a phenomenological approach was adopted. Phenomenology is a discipline that aims to explain the concepts, events, situations or experiences based on the meanings.³⁴ To collect data, semi-structured interview method and document analyses were used. The current literature was scanned based on the themes of family, marriage, youth, religion, city, education, status, modernization, secularization and personalization. To statistically represent the increased marriage age among the youngsters, the statistics in the Turkish Family Structure Research conducted regularly by TÜİK were utilized. Based on relevant evaluations, the themes that will guide the researcher were determined, and the research questions were formed accordingly. Three main themes were determined: "Concept of Family and Marriage", "Religion-Religiousness-Change", "Advanced Marriage Age". The main themes were divided into sub-themes, and interview items were prepared to access the information in these themes. In the stage of applied research, the purposive sampling method was used. Interviews were conducted by the researcher. The data obtained in the interviews were analyzed through discourse analysis.

4.1. Results and Discussion

4.1.1. Demographic Data

After deciding to use the sample suiting the purpose, the aim was to access the age groups in line with the main and sub-themes considering the statistics of TÜİK in regard to the mean marriage age for females and males between 2001 and 2018. As the latest relevant study dated 2018 during the period the study was conducted, the mean first marriage age of the males in Turkey was found to be 27.8, while it was 24.8. These figures were accepted as the threshold, and contacting people over these ages was the aim. The Table 1 regarding participants' age, gender, occupation and education is provided below:

Table 1: Demographic Data

Serial No.	Gender	Age	Educational Status	Occupation	Place of Residence
I1	Female	28	Doctoral	Teacher	City

³⁴ M. Zeki Ilgar-Semra Coşkun Ilgar, "Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram)", *İZU Sosyal Bilimler Dergisi* 2/3 (2013), 201.

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective
of Religious Sociology

I2	Female	34	Master's Degree	Psychologist	City
I3	Female	42	Doctoral	Academic	City
I4	Female	29	Master's Degree	Physiotherapist	City
I5	Female	30	Master's Degree	Civil servant	City
I6	Female	28	Bachelor's Degree	Lawyer	City
I7	Female	36	Master's Degree	Teacher	City
I8	Male	30	Doctoral	Academic	City
I9	Male	34	Doctoral	Academic	City
I10	Male	30	Bachelor's Degree	Artist	City
I11	Male	34	Master's Degree	Civil servant	City
I12	Male	34	Doctoral	Civil servant	City
I13	Male	36	Master's Degree	Computer Engineer	City
I14	Male	31	Bachelor's Degree	Foreign Trade Specialist	City
I15	Male	46	Bachelor's Degree	Civil servant	City

4.2. Form of Approaching Marriage and Perception of Ideal Marriage Age

In the first section of the study aiming to examine the factors behind the advanced marriage age, efforts were made to assess participants' approach to the concepts of family and marriage, and the study was initiated with the question of what the concepts of family and marriage meant for them. Based on the results, the following phrases were used to reflect the family: "a safe shelter", "a warm home", "a field for self-realization", "belonging". Regarding the concept of marriage, the following phrases caught attention: "an obligatory reaction", "intersection between two different universes". It was observed that interviewees highlighted the known definitions of family and marriage, and stressed the often-experienced transformations and changes, functional traits, and new family types:

When the concept of family is mentioned, I think about where our roots are based on, where we belong to, and where we should be committed to. Regarding the marriage, coexistence of two different universes in a single intersection, and the efforts to push two different worlds forward. I believe this is the definition of marriage. (I10, Undergraduate, Artist, M, 30).

Family is the smallest social unit where people feel safe, act as themselves, and trust in other people. Family is where you can be like who you are, where you can reveal and realize yourself. Marriage, on the other hand, is the establishment of a relationship with a person who reflects the same or similar traits with the other party and who succeeds in getting along with that party... (I2, Postgraduate, Psychologists, F, 34).

Family is essential in a healthy society and the smallest building stone of the social solidarity. Naturally, marriage is the obligatory reaction for the formation of this stone. In terms of what marriage indicates, although the transformation and deformation of the concept of family has been attacking my thoughts, family is still a shelter for me where I can avoid the war in the external world. (I12, Doctorate, Civil Servant, M, 34).

Family is an institution in which people are born and which has particular meaning and importance for people. Definitions regarding this structure with which people interact from birth to adulthood are not considered as independent from the physical, psychological and economic relationships people establish with their families, and even differences may be seen owing to the social conjuncture. Considering the result that interviewees consisted of conservative, single, educated and urban people, it was understood that the marital thoughts and imaginations did not emerge independently from the reality of society. Certain participants stated that marriage is an institution to be established after a certain age and stage and that they were not that interested toward marriage as they were accustomed to the comfort of living alone, which supports the aforementioned point:

Marriage is the name of the institution one establishes after a certain age. (I5, Civil Servant, Postgraduate, F, 30)

Family and marriage seem quite relevant to me since I live alone and in a different country due to my university education, but it is still something that I cannot clearly and distinctively plan and foresee. (I8, Academic, Doctorate, M, 30).

After determining how the interviewees assessed the institution of family and marriage, they were asked about the ideal marriage age and how they interpreted early and delayed marriage was analyzed. Results from the field study indicated significant figures in terms of the marriage age based on the gender factor and they assessed the ideal age of marriage in accordance with the concept of "maturation".

The ideal marriage age varies by person, but people make effort to live along upon the perception of free life imposed over the world. The Ideal age is 28 years for me. I think maturation takes place after 28. (I14, Undergraduate, Foreign Trade Specialist, M, 31).

I think setting an ideal age is wrong. It is important for people to feel ready for the responsibilities that will arise from marriage. If they feel ready at 25, then the ideal marriage age is 25 for those people; if it is 30, then it is 30, and if it is 20, then it is 20. I think the most important thing is: feeling ready and being able to take responsibility. From my perspective, I believe I am a bit late. (I1, Doctorate, Teacher, F, 28).

A male person aged 35-40 years generally has no military or employment problems. Immaturity of the youth is generally over during those years, and people happen to have financial opportunities and life experiences. Owing to the age and life experiences, people's responsibility increase and they reach those ages with most of the mortal pleasures already experienced by them. The old life pace and desires are replaced by the emotions and plans of establishing a family and having a child. (I15, Undergraduate, Civil Servant, M, 46).

The reason marriage is believed to be associated with maturity is related to the responsibility and feeling of readiness. The ideas age intervals mentioned for males and females were reflected through periodical categorical segregations. Most of the participants said the ages between 22 and 30 years are suitable for women, while this range covered 25 and 35 years for men, and as the reason for this suitable age detail, they noted that people start to look at the life from the perspective of logic rather than emotions, and therefore their tolerance increases against the challenges at advanced ages. Moreover, the marriages which are established before people perceive themselves and their environments fully or without reaching the awareness of being an individual will be a burden for both parties and a non-solid family for the children to be born, which is another reason why the ages between 25 and 35 years are reflected as the ideal marriage age. Statements of the participants jointly indicate that marrying at an earlier age provides an advantage in terms of having parental roles at earlier ages and that marriages performed without parties becoming mature increases the probability of divorcement. With the maturation between the ages of 25 and 35, people's distinctive and strict characteristics become milder. Additionally, their capability of assuming a humble attitude develops and thus they can achieve marital harmony better, as reflected by the interviewee:

Your chance of selecting the correct person may increase when you marry at an advanced age. You can also define the world better as you can define your desires better. You can choose the profile that is close to you among these probabilities. Maybe you can easily undertake the domestic responsibilities as well as the liability of being a human and marital responsibilities. (I3, Doctorate, Academic, F, 42).

The relevant literature indicates that reaching the sexual maturity is the main criterion for the marriage age despite not being the only factor, and that people need to have the financial capability of maintaining their marriages from social and economic perspectives. Results of the field study show that modern youngsters do not make the decision of marriage without achieving social and financial sufficiency even if they achieve sexual maturity. Adulthood is the general name of the process which can be defined as having a job and undertaking the responsibility of a family. However, presenting the youth and adulthood periods with different numbers indicates that there is a conceptual complexity in terms of the ages corresponding to these periods.

4.3. Reasons for Older Mean Marriage Age in Metropolises

Older mean marriage age in metropolises can be assessed from the point that these cities create their own living conditions. Cities are the places that contain multiple social classes and come to the forefront with their heterogeneous structure. Within this heterogeneity, people become obligated to re-define their identities. The answer to be given to the question "Who am I?" varies in the cities, and therefore the status of readiness to marriage is shaped according to that answer. The hypothesis

that living in the city increases the marriage age is based on the spatial impact on the attitudes and behaviors of people as noted above and the idea that spaces assign an area of identity and reference to people. Therefore, participants who preferred and experienced living in the city were asked the following question to understand how the urban life affected delaying the marriage: "What are the reasons for older mean marriage ages in metropolises?"

The fact that cities are the large, cosmopolitan and chaotic spaces that host different sections of the society direct people to give obligatory reactions as understood from the following statement by a participant. (I7, Postgraduate, Teacher, F, 36): "*People of the traditional or rural societies used to be born among the people like them. The socio-economic level of the entire village was quite the same. Thus, they did not look further in terms of finding a partner; they could find the man or woman they would marry in their own village or neighboring villages. However, the situation is totally different in the modern cities.*" According to Simmel, modern society affects people with its pace, pleasures and habits. People are exposed to so many stimulants in the daily life that they become insensitive from a certain point. They become alienated to the people around as much as their environment.³⁵ In this case, they get into the social flow of the cities and do not think about getting married; instead, they prefer more introverted and personal lives, and they can delay marriage. The same participant reflects the impact of the urban social flow and consumption culture on people's decision of marriage as follows: "*There is a rapid social flow in the city, based on continuous consumption. A lifestyle where you think you get happier as you consume is dictated to you. Having multiple things often overshadows the reality that we need to have a family. You get into the social flow and forget that you need to have a family.*"

Another important topic arising from coexisting in the city is the daily life that is different than the rural life. Living in the urban area is a reality of the modern world, and modernity generates its own meaning of world. Therefore, the urban priorities are different than those of the rural ones, and urban people do not primarily focus on marriage. The possibilities presented by the city to people as well as the type and variety of the socio-cultural opportunities, easy structure of socialization, and environmental factors are among the indicators suggested as the reasons for delaying marriage:

People living in metropolises are those who generally live individually. Those living in smaller cities feel the pressure of their families on their lives. In metropolises, people are away from their families and environments. They see their friends and relatives do not often get married, and not getting married sounds ordinary to them. Environmental factors are important. All of the people around me are single. But, I realized in Çankırı that all my peers are married. (I4, Postgraduate, Physiotherapist, F, 29).

³⁵ Melike Akbıyık, *Sosyolojide Gündelik Hayat: Mekân ve Reklam* (Istanbul University, Institute of Social Sciences, Doctoral Thesis, 2018), 184-185.

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective of Religious Sociology

Everybody is minding their own business... Career and money is the priority. We want marriage as it is sunnah. Other than that, marriage seems irrational. You get into the family of a foreign person and undertake their problems. From that perspective, marriage is irrational. As most modern people approach to marriage from this perspective, they delay it as much as possible. My religious arguments direct me to marriage, or else why should I marry? I can do most of the things that marriage adds to me without getting married. (I6, Undergraduate, Lawyer, F, 28).

Becoming more visible in the metropolitan life in parallel to the increased urbanization, individualization is another topic of discussion where we can observe the transformation causing the advanced marriage age. The concepts of *individual* and *individuality* are derived from the Latin concept of *individius*. Meaning “undivided” or “indivisible”, these terms joined English from French and were first used during early 17th century.³⁶ The concept “me” that is used for numerous times in the daily life constitutes the focal point of the social analyses and discussions from the late 19th century. Accordingly, “me” or “selfhood” can be regarded as the main problems of modern and postmodern culture.³⁷ The following question was asked to the interviewees to understand the impact of personality on delaying the idea of marriage: “Does living in the city make you those who are more liberal, individual and rational?” Results indicated that the efforts to realize the self as a liberal urban dweller changed the perception of the institution of family. Some of the examples from the participants who claimed that a broader freedom in the urban area is an element supporting the individualism are as follows:

Urban life directs you to be more individualist and rational, even if you do not wish so. No matter how much efforts you make to resist, you just get involved in the flow. (I14, Undergraduate, Foreign Trade Specialist, M, 31).

Greater desires in having the culture of being an individual and having freedom as well as weaker social ties, economic freedoms, career efforts and complexity of the city restricting people’s living spaces play key roles. Furthermore, the age maturity increases in the modern world, and staying away from traditions, which is more distinctive for the cities even if it also reflects on the rural areas, changes the perspective toward the concept of marriage. (I12, Doctorate, Civil Servant, M, 34).

You do not look at the life solely from the perspective of the marriage when you live in the city. People used to say “Do your military service, complete your higher education, and marry right after your graduation.” There is also no limit in terms of studying; you can undergo a doctorate program or associate professorship. But now there are many things to do. There are social activities, associations, organizations, or various opportunities. Thus, marriage does not look like the only action to be performed. (I2, Postgraduate, Psychologist, F, 34).

³⁶ Ian Watt, *Modern Bireyciliğin Mitleri*, trans. Mehmet Doğan (Istanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2016), 159.

³⁷ Nick Mansfield, *Öznellik: Freud'dan Haraway'a Kendilik Kuramları*, trans. Hüsamettin Çetinkaya & Rahmi Durmaz (Izmir: Aralık Yayınları, 2006), 11.

Internalization of the modernization period by the Turkish society included challenges from many perspectives and covered a long period. The reason is that Islam and capitalism are two different social systems based on ontological, epistemological and ethical priorities and that integrating these two systems into the Turkish society contain many conflicts, paradoxes and tensions. There are pure, colorful and ironic combinations arising from the integration.³⁸ Defining the reflection of the transformation as “Islam’s new public faces”,³⁹ Göle notes that the religious Muslim identity that distinctively and culturally separates itself from the secular sections demands that it is visible in the public area. This new identity proves its visibility with active activities in many fields of the social life, and it requires no collective Islam identity when defining itself. Therefore, it is safe to state that the new religiousness identity is actually an Islamic identity.⁴⁰ A similar point is present in the issue of delaying marriage by the participants. Materialization of the urban visibility through the concept of socialization by a participant and the statement “marriage does not seem like the only thing to be done” represents the changing aspect of Islamic family and marriage. The myth of individualism that is firmly present in the modern era feeds loneliness and narcissism, which prevents the youngsters from integrating themselves to the society and results in them conflicting with the society. The fondness of freedom directs youngsters to make the decision of performing marriage and establishing a family more meticulously and causes new attitudes and behaviors to emerge both in terms of religious and social perspectives. One of the indicators of attitudes and behaviors arising from the secular personality myth is that people prioritize their own comfort with the increased wealth and that this issue affects the perception of the marriage. The following statement by an interviewee is an example in this regard: (I1, Doctorate, Teacher, F, 28) “If I receive a salary of 2000 liras, I spend this for my own expenses, pleasure and hobby. Getting into the control of other people when I am accustomed to this comfort may be too much, which is valid for both genders. I believe the increase in income level and obtaining personal income makes people more individualist.”

4.4. Following the Trace of Secularization in the City: Secular Orientations in Marriage-Related Preferences

The Turkish term “*dindar*”, formed by combining the Arabic term “*din*” and Persian suffix “*dar*” lexically means the person “who believes in and is connected to Allah”. The concept of “*dindarlık*” formed by adding “*lık*” to the concept of “*dindar*” means “*devotion to the religion*”. The concept of religiousness is a dynamic and even dialectic phenomenon that has significant changes and differences from personal,

³⁸ Bahattin Akşit et al., *Türkiye’de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 280.

³⁹For more details, see Nilüfer Göle, *İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri* (İstanbul: Metis Yayınları, 2000).

⁴⁰ Özbolet, *Kapitalizme Eklemlenme, Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü*, 98.

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective of Religious Sociology

social and time-wise perspective.⁴¹ Therefore, in terms of “religiousness”, every person makes a different definition and assesses religiousness based on different criteria. As noted in the theoretical frame above, religion is a source of motivation for social behaviors. While shaping the social behavior, it does not become independent from certain differentiations. Severe changes occur in the traditional religiousness forms during the period of urbanization and modernization when important transformations such as rationalization, specialization, cooperation and institutionalization occur.⁴² It is known that religion-religiousness criteria are assigned a primary position by the conservatives in terms of marriage-related preferences. The changes that occurred in the forms of religion-religiousness also reflect on people’s attitudes and behaviors. In this section of the study, participants were informed that secularization is the “*general name of preferring what is mortal over what is religious*” to understand how living in the city affected participants’ intelligent and actual worlds, and the question of whether the religious or mortal preferences are important in terms of marriage was asked to them. The answers given provided certain tips in terms of analyzing the relationship between the ideological transformation and religion.

Another point stressed by religious sociologists in the definitions of secularization is as follows: “*The religion gaining a marginal structure for the operation of the social system and main functions becoming rational to terminate the control of supernatural factors*”.⁴³ The aforementioned point also reflects the period when institutions have declared autonomy in the complicated and economically developed societies.⁴⁴ The period of secularization can be considered as the religious impact disappearing in certain fields such as art, literature and philosophy, and as the scientific perspective dominating in place of religion. Secularization is not only limited to the cultural or ideological disciplines. Similarly, the secularization of awareness can also be mentioned ⁴⁵in this context. This also means that the modern western world created increasing number of figures who interpret the world and their lives with no relation to the religious formation.⁴⁶ Accordingly, the issue of whether the conservative youngsters prioritized religious factors or mortal expectations while selecting a partner will provide contributions in terms of observing the reflections of secularization on the institution of family.

⁴¹ Ünver Günay & Celaleddin Çelik (ed.), “Dindarlığın Sosyolojisi”, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi* (Adana: Karahan Kitabevi, 2006), 8.

⁴² Kemaleddin Taş, “Dindarlığın Tipolojileri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma”; Günay & Çelik, *Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*, 186-187.

⁴³ M. Ali Kirman & İhsan Çapcıoğlu, *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar* (Ankara: Otto Yayınları, 2015), 12.

⁴⁴ Michale Dillon (ed.), *Din Sosyolojisi El Kitabı* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014), 31.

⁴⁵ Peter L Berger, *Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*, trans. Ali Coşkun (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2015), 197.

⁴⁶ Ali Coşkun, *Sevgi Sosyolojisi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012), 110-111.

One of the steps taken in the path to marriage is undoubtedly the selection of spouse. Selecting a partner and the characteristics a partner should have differ by the sociocultural level between the countries, but it is known that there are common differences arising from the genders. According to Akkaya, what females expect from males is a good financial status, being hardworking, a good social status, and being older than them. However, men expect women to be healthy in terms of sexual desires and reproduction.⁴⁷ During the interviews, women highlighted the factors of education, career and financial power, while men stressed the concepts of physical appearance and visibility. The emphasis over the concept of "beauty" by I10 and over "power" by I2 seems to match certain mortal concepts and actions prioritized with the religious motivation in terms of selecting a partner discussed in the theoretical frame in the first section and investigated in the field study as presented in this section. Statement of I2 "... I need to maintain what I have; if I fail to do so, I will be unhappy." seems to imply that the spiritual pleasures and happiness to arise from marriage can be achieved by meeting the financial expectations. The examples stressing the secularization of awareness in terms of the orientation of profanation being dominant in marriage-related preferences are as follows:

We make mortal preferences at a rate of 80%. I can mention this rate clearly. May height as well as beauty, career and education be subject to me? Do these serve for my domestic fields? Do these serve for my appetite? Do these serve for my sexuality? Do these serve for my pleasures and family? Do these help me realize myself? Do these contribute to that process? These questions are generally in intellectual minds. (I3, Doctorate, Academic, F, 42).

I believe there is an orientation toward secularization every passing day, and this gap is getting greater in my eyes. What do the religious obligations require in terms of people's relationships? Establishing a family... Okay, this is fine. But if religious obligations are to be fulfilled, then all mortal actions and habits need to be avoided. Right? What is the cost of organizing a marriage? This is quite flexible. People buy goods and stuff, for instance... I heard something from a friend of mine. He left his fiancée. She said she wanted all white appliances to be a Bosch product. She actually laid this down as a condition. I think there is no better example. This is the greatest indication of profanation. (I8, Doctorate, Academic, M, 30).

The process of urbanization that continued in a growing form after 1950s resulted in certain changes in terms of religiousness. These changes catch attention as the macro processes feeding industrialization, rationalism, urbanization and secularization, which resulted in dissolution and differentiation of the traditional religious culture. Secularism reflects the dissolution and differentiation of the social processes in the Turkish society. According to Aydınalp, "*religion was the 'subject' in the traditional society, but it turned into the 'object' in modern societies and 'meta' in post-modern societies,*" which was interpreted as follows: "*verse was the meaning in the*

⁴⁷ Nurşen Adak (ed.), *Eş seçimi ve Evlilik (Değişen Toplumda Değişen Aile)*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016), 155.

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective of Religious Sociology

traditional era, but it turned into a slogan in the modern era, and it is on the path to becoming an advertisement in the post modern era".⁴⁸ Çapcıoğlu states that the secularization in the Islamic world has been examined in line with the changes in the religious life, and with the change of visibility in the religiousness, consciousness and religious values as well as public visibility of the people. According to Çapcıoğlu, in terms of the secularization orientations in the Turkish society, traditional values are occasionally replaced by the secular values, and sometimes the contrary becomes the case and a hybrid design exists in a modern and conservative manner.⁴⁹ This is also reflected in the following statements of participants: *"I watched something the other day. Quran normally descended but we have hung the book on the wall. When we can get the book from the wall and position it into our hearts, then what we accept as normal will take place."* In regard to the institution of marriage, the results of the field study that the process turned into a form where secular orientations. When compared with the previous times, the idea *"we want happiness even if we have a one-room house"* was replaced by the idea *"we want a 3+1 house, a living room furniture of this brand, or this gram of gold"*. Conservatives acting in the motivations of wasting and luxury rather than meeting the needs were often mentioned in the interviews. One participant explains the topic as follows:

I may talk in a bit harsh manner. I want to make it clear that there are no religious people in Istanbul. I can even explain this to the person who considers themselves as the most religious one.... How religious are you? When you already have money in your pocket... I went to a wedding the other day. They spent 170,000 liras for the wedding. I could have wandered around the world with my wife. Believe me. İlber Ortaylı says *"instead of visiting a furniture shop, you should visit other countries"*. He actually says open your eyes, see what is happening in the world and get your heads out of the sand. (I10, Undergraduate, Artist, M, 34).

The literature reviews the urban life as a form of living where the urban transformations are reviewed in people's behavioral patterns and where social transformations take place. According to L. Wirth, who gained popularity with his book *Urbanism as a Way of Life*, *urban life is a space that cause people to deviate from their nature*. Accordingly, the urban lifestyle is a structure where face-to-face relationships are replaced by indirect relationships, where kinship ties and family lost their importance, and where the neighborhood ties got lost. Similarly, Simmel focuses on the impact of the phenomenon of urban specialization on people's relationship. According to Simmel, urban people are rational, accountable and punctual persons who act in line with their intelligence rather than their emotions.⁵⁰ In terms of

⁴⁸ Halil Aydınalp, *'Özerk Dünyevileşmeler' Ekseninde Din ve Dünyevileşme* (Istanbul: Çamlıca Yayınları, 2018), 210-211.

⁴⁹ İhsan Çapcıoğlu, *"Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile"*, *Turkish Studies* 13/2 (2018), 24.

⁵⁰ Celaleddin Çelik, *Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına*, (Istanbul: Hikmetevi Yayınları, 2013), 50-53.

marriage-related preferences, the intellectual worlds of people shaped by the cities can be considered in this regard.

Conclusion

This study focused on the sociocultural and religious factors behind the advanced marriage age of youth, and it aimed to examine the relationship between modernization parameters and delaying the marriage through the qualitative research method. Based on the literature review performed for the concepts of family, marriage, youth, religion, urbanization and secularization, results of the field study were assessed collectively. The results of the Turkish Family Structure Researches conducted regularly by TÜİK statistically indicate that the marriage age is oriented to increase constantly in Turkey. The modern world has destroyed the ideological and meaning aspects of the traditional world with its own meaning and value system. The institution of family and marriage are among the fields where we can observe this damage clearly. Marriage has structurally and lexically changed in the modern times. Decrease in the need for marriage in society resulted in older marriage age. The changes and transformations religion and religiousness have undergone in time necessitate reviewing these two topics in an interconnected manner, which of course suggests that modernization cannot be assessed independently from its own dynamics.

Processes such as urbanization, personalization and secularization that come to the forefront with the modern ideology changed youngsters' perceptions and thoughts in the topics of family, marriage, and religion. In parallel to this ideology, participants indicated that modern marriages are shaped by mortal desires and expectations. An opinion by a participant explains the aforementioned point: The idea "fewer goods, more peace" was replaced by the idea "more goods, less peace", and "a peaceful house with small rooms" lost its validity in the modern times. Despite the higher number of wishes and desires in the earlier ages, expectations are kept low in the advanced ages. Nevertheless, the importance of family and marriage was stressed by the interviewees, and they were assessed using the phrases of "a warm home", "trust", "fellowship", "a safe harbor".

It was determined that urban life and metropolitan life result in a different type of awareness among the youth, and the heterogeneous environment of the city generates its own conditions and urges individuals to act in line with the possibilities it provides. The social context enabling the rapid social flow occurring in the city as well as the freedom and individualization, and the comfort arising from living alone and being solely responsible for the self cause young people to be hesitant in terms of marriage. Statements like "Marriage is not the only thing one must do in their life" and "You do not live your life in a marriage-oriented manner in the city" are quite important as they reflect how much urban life affects the opinions and actions of individuals who are constantly exposed to new images and virtual realities in the

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective of Religious Sociology

city. The share of the thought of freedom in delaying the marriage is one of the results found at the end of interviews. A limitless freedom ideology is reflected to the people of the modern societies, and the idea that the path to happiness is associated with being free affects both the secular and conservative classes. Youngsters shape their marriage plans following the targets of a good job, education, career, world tour and new horizons. Most of the participants delayed marriage as they were accustomed to the comfort of living alone.

Another interesting point is related to the context of religiousness. Stating that assessing religiousness only from its literal and formal dimensions is wrong, participants reported that the habit of praying is not so important in terms of selecting a partner and that religiousness should come to forefront in an essential form. Accordingly, the concept of religiousness should be re-assessed by the modern religious sociologists. There is a need for the new religiousness typologies and concepts that can correspond to the modern conditions. As the educational status, practice of being an urban dweller, and age increases, marriage-related preferences change significantly, which indicate that religiousness should be considered in new contexts.

In conclusion, understanding as well as explaining and separating the religious experiences in different social layers becomes a reality when religiousness is accepted as a sociological element. Based on people's age, social environment, and cultural and intellectual development, attitude-based differences can be seen in people's understanding of religiousness. The weaker social representation of religion on the institutional scale is a topic to be assessed in the context of secularization discussions. From the perspective of family and marriage, delaying marriage became a trend among the "conservative, urban, educated" people, and secular bias started to dominate people's awareness level.

References

- Akbıyık, Melike. *Sosyolojide Gündelik Hayat: Mekân ve Reklam*. İstanbul: İstanbul University, Institute of Social Sciences, Doctoral Thesis, 2018.
- Akkaya, Cihan. "Eş seçimi ve Evlilik", *Değişen Toplumda Değişen Aile*. ed. Nurşen Adak. 147-162. Ankara: Siyasal Kitabevi, 2016.
- Akşit, Bahattin et al.. *Türkiye’de Dindarlık: Sosyal Gerilimler Ekseninde İnanç ve Yaşam Biçimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1st Edition, 2012.
- Alver, Köksal. *Siteril Hayatlar*. Ankara: Hece Yayınları, 2nd Edition, 2010.
- Aybey, Salih. "Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Kadınların Boşanma Nedenleri (Ege Bölgesi Örneği)". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/4 (2015), 104-126.
- Aydınalp, Halil. "Özerk Dünyevileşmeler’ Ekseninde Din ve Dünyevileşme". İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1st Edition, 2018.
- Baran, Aylin Görgün. "Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış". *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2013), 6-25.
- Berger, Peter L. *Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*. trans. Ali Coşkun. İstanbul: Rağbet Yayınları, 5th Edition, 2015.
- Bustan, Hüseyin. *İslam ve Aile Sosyolojisi*. trans. Zafer Aydaş. İstanbul: el-Mustafa Yayınları, 1st Edition, 2015.
- Coşkun, Ali. *Sevgi Sosyolojisi*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012.
- Çapcıoğlu, İhsan. "Sekülerleşen Toplumda Bireyselleşen Aile". *Turkish Studies* 13/2 (2018), 19-34. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.13343>
- Çelik, Celaledin. *Geleneksel Şehir Dindarlığından Modern Kent Dindarlığına*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 1st Edition, 2013.
- Dillon, Michale. (ed.). *Din Sosyolojisi El Kitabı*. İstanbul: Paradigma Yayınları, 2014.
- Erkal, Mustafa. *Sosyoloji*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1st Edition, 1987.
- Ertit, Volkan, *Sekülerleşme*. Ankara: Liberte Yayınları, 2014.
- Fındıkoğlu, Ziyaeddin Fahri. "Evolenmede Güçlük". *Aile Yazıları* 4. ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem. 59-64. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991.
- Göle, Nilüfer. *İslam’ın Yeni Kamusal Yüzleri*. İstanbul: Metis Yayınları, 2000.
- Gökçe, Birsen. "Evlilik Kurumuna Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Aile Yazıları* 4. ed. Beylü Dikeçligil - Ahmet Çiğdem. 385-400. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları, 1991.

A Study on the Advanced Marriage Age Among Youngsters from the Perspective
of Religious Sociology

Gümüőođlu, Firdevs. *21. Yüzyıl Karşımda Kent ve İnsan*. İstanbul: Bağlam Yayınları, 2001.

Günay, Ünver. "Dindarlığın Sosyolojisi". ed. Ünver Günay & Celaleddin Çelik. *Dindarlığın Sosyo- Psikolojisi*. 1-60. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.

Ilgar, M. Zeki & Ilgar, Coşkun Semra. "Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram)". *İZU Sosyal Bilimler Dergisi* 2/3 (2013), 197-247.

Karaman, Fikret. *Din ve Sosyal Hayat*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1st Edition, 2011.

Kızılçelik, Sezgin & Erjem, Yaşar. *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atilla Kitabevi, 1994.

Kirman, Mehmet Ali & Çapcıoğlu, İhsan. *Sekülerleşme Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar*. Ankara: Otto Yayınları, 1st Edition, 2015.

Lüküslü, Demet. *Türkiye'de Gençlik Miti*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.

Mansfield, Nick. *Öznellik: Freud'dan Haraway'a Kendilik Kuramları*. trans. Hüsametin Çetinkaya - Rahmi Durmaz. İzmir: Aralık Yayınları, 1st Edition, 2006.

Odabaşı, Fatma. *Gençlerde Din ve Sivil İtaatsizlik*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2016.

Oktay, Ahmet. *Metropol ve İmgelem*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2002.

Omran, Abdel Rahim. *İslam Kültüründe Aile Planlaması*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2nd Edition, 1997.

Onay, Ahmet. *Dindarlık, Etkileşim ve Değişim*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.

Özay, Mehmet. *Sekülerleşme ve Din*. İstanbul: İz Yayınları, 2007.

Özbay, Ferhunde. *Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1st Edition, 2005.

Özbolat, Abdullah. *Kapitalizme Eklemlenme, Dindar Orta Sınıfta Tüketim Kültürü*. Adana: Karahan Kitabevi, 2015.

Özkalp, Enver. *Sosyolojiye Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları, 1995.

Park, Robert Ezra - Burgess, Ernest Watson. *Şehir; Kent Ortamındaki İnsan Davranışlarının Araştırılması Üzerine Öneriler*. trans. Pınar Karababa Kayalığıl. Ankara: Heretik Yayınları, 2016.

Sayın, Önal. *Aile Sosyolojisi*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1990.

Simmel, Georg. "Metropol ve Tinsel Hayat". trans. Nazile Kalaycı et al. *Modern Kültürde Çatışma*. 85-102. İstanbul: İletişim Yayınları, 1st University, 2003.

Taş, Kemaleddin. "Dindarlığın Tipolojileri Üzerine Tipolojik Bir Araştırma". ed. Ünver Günay - Celaleddin Çelik *Dindarlığın Sosyo- Psikolojisi*. 175-206. Adana: Karahan Kitabevi, 2006.

Trigg, Roger. *Sosyal Bilimleri Anlamak*. trans. Beyza Sümer - Filiz Ülgüt. İstanbul: Babil Yayınları, 2005.

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu. "Evlenme İstatistikleri". Date Accessed: 07 August 2018. http://www.tuik.gov.tr/VeriTabanlari.do?vt_id=21&ust_id=109

Yıldırım, Ergün. *Değişen Din Anlayışının Sosyolojisi*. İstanbul: Bilge Yayınları, 1999. ; ibid.,

"Toplumsal Değişme Sürecinde Aile". ed. Kadir Canatan- Ergün Yıldırım. *Aile Sosyolojisi*. 121-152. İstanbul: Açılım Kitap, 2016.

Watt, Ian. *Modern Bireyciliğin Mitleri*. trans. Mehmet Doğan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 2016.

دراسة في علم اجتماع الدين حول إطالة سن الزواج عند الشباب*

فيلدان ديندار**

نبذة:

يتعين على عالم الاجتماع النظر في القضايا التي يعرفها الجميع أو يعتقدون أنهم يعرفونها من منظور مختلف وفحص مجريات الأمور كما هي، في هذه الفترة إذ أفسحت الحداثة المجال لما بعد الحداثة، وأصبح العالم قرية صغيرة بتأثير العولمة، وتضخمت المدن، وارتفعت مستويات المعيشة ومعاييرها، يلزم التحول الذي شهده الشباب والتدين والأسرة التفكير والدراسة، وتهدف هذه الدراسة إلى فحص أسباب إطالة سن الزواج بين الشباب من منظور ديني واجتماعي، وتظهر الدراسة أن وتيرة التحول العمراني والتحول الفكري العقلاني والتفرد والعلمنة، كانت فعالة في تأخير سن الزواج. اعتمدت الدراسة على أسلوب البحث النوعي الذي اعتمد فيه نهج الظواهر. وتتكون الدراسة من جزأين، نظري وعملي؛ يناقش الجزء النظري مفاهيم الأسرة والزواج والشباب وسن الزواج والأسباب التي يعتقد أنها كانت مؤثرة في إطالة سن الزواج. وفي الجزء العلمي، تمت مقابلة ١٥ شخصاً من ذوي التعليم العالي وسكان المدن الذين عرفوا أنفسهم على أنهم محافظون، وكان الهدف فهم تقييمهم للأسرة والزواج، والعوامل التي كانت فعالة في التأخير عليهم لتأخير الزواج أو اتخاذ قرار الزواج متأخراً، من خلال دراسة ميدانية، وفي سياق علاقاتهم مع المدينة ومستوى التمدن، وتم إجراء تقييمات فيما يتعلق بتفضيلاتهم حول الزواج، وتصوراتهم الدينية، وممارساتهم الدينية.

الكلمات المفتاحية: علم اجتماع الدين، الشباب، الزواج، الدين، العلمنة.

*تاريخ إرسال المقال: تاريخ إرسال المقال: ٢٠٢٠ / ٨ / ٤ تاريخ قبول المقال: ٢٠٢٠ / ١١ / ٢٤.

هذه الدراسة هي نسخة منقحة من أطروحة دراسات عليا بنفس العنوان، أعدت تحت إشراف الدكتورة فاطمة أوضاباشي. «دراسة في علم اجتماع الدين حول إطالة سن الزواج عند الشباب» (إسطنبول: جامعة مرمره، معهد العلوم الاجتماعية، أطروحة دراسات عليا، ٢٠١٩).

هذه هي الترجمة العربية للدراسة بعنوان "Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma"، التي نشرت في العدد الثاني عشر من مجلة الإلهيات الأكاديمية. تاريخ إرسال المقال: ٢٠٢٠ / ٨ / ٤ - تاريخ قبول المقال: ٢٠٢٠ / ١١ / ٢٤. (فيلدان ديندار، دراسة في علم اجتماع الدين حول إطالة سن الزواج عند الشباب، الإلهيات الأكاديمية، ديسمبر ٢٠٢٠، العدد: ١٢، ص ٢٥٧-٢٨٤).

** vildandndr92@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5484-3092

ملخص:

تهدف هذه الدراسة إلى فحص أسباب إطالة سن الزواج بين الشباب من منظور ديني واجتماعي، هناك العديد من الدراسات التي تتناول موضوع الأسرة والدين من منظور التغيير الاجتماعي، ومع ذلك، فإن عدم وجود دراسة تتناول إطالة سن الزواج من منظور اجتماعي وديني، جعل من الضروري إجراء دراسة حول الأمر، تقوم الدراسة على فرضية أن الحدائة والتحضر والعلمنة تزيد من سرعة التغيير الاجتماعي واتجاهه، وهذه التغييرات تؤثر على أفكار الشباب عن الأسرة والزواج والدين، وبعد ذلك، انقسمت هذه الفرضية الأساسية، إلى فرضيات فرعية في إطار أسئلة مثل "كيف تؤثر الحياة الحضرية على عوالم الشباب العقلية والفكرية؟"، و "ما نوع العلاقة بين إطالة العملية التعليمية وإطالة سن الزواج؟"، و "كيف تشكل التغييرات والتحويلات، التي تشهدها الحياة الدينية في الوقت الحاضر، تفضيلات الشباب فيما يتعلق بالزواج واختيار الزوج أو الزوجة؟"، و "كيف تؤثر أفكار الفردية والعلمنة والتحرر على إطالة سن الزواج؟"، وتهدف الدراسة إلى إرشاد الباحثين الذي يسعون إلى فهم جيل الشباب، الذي يقدم بدور فعال في التغييرات المجتمعية ويعد مصدر هذه التغييرات وموضوعها.

نظراً لأنه من غير الممكن فحص جميع مجالات التغيير الاجتماعي في نفس الوقت في دراسة علمية، فإن الدراسة تقتصر على إطار معين ومجموعة عينات محددة. وفي هذا الصدد، وفقاً للبيانات الإحصائية الخاصة ببحوث هيكل الأسرة التركية التي أجرتها مؤسسة الإحصائيات التركية "TÜİK"، تم التخطيط لإجراء الدراسة مع أشخاص غير متزوجين وتزيد أعمارهم عن متوسط سن الزواج، وقد حتمت صعوبة الوصول إلى العينة المختارة والرغبة في تحليل المواقف المؤثرة في تأخير الزواج استخدام الأسلوب النوعي في الدراسة، فالدراسة عبارة عن بحث نوعي وتتكون من جزأين، تمت الاستفادة من تقنية المقابلة شبه المنظمة لجمع البيانات وفحص الوثائق في الدراسة، في الجزء الأول، تمت مراجعة الأدبيات الموجودة عن مواضيع مثل الأسرة والشباب والزواج والدين والتعليم والحدائة والعلمنة، وبناءً على ذلك، تم تحديد الموضوعات التي ستوجه الباحث أثناء المقابلات وأعدت الأسئلة بناءً عليها، وفي جزء الدراسة العملية، تم إجراء مقابلات مع العينات المحددة وفقاً لغرض الدراسة، تتكون هذه العينة من أفراد عازبين، من سكان المدن، متعلمين، وفوق متوسط سن الزواج، حسب إحصائيات متوسط سن الزواج للذكور والإناث لعام ٢٠٠١-٢٠١٨، وتم اختيار هؤلاء الأشخاص وفقاً للموضوعات الرئيسة والفرعية، وانطلاقاً من السؤال "من الشخص الذي يعد متأخراً عن الزواج؟" عدت الدراسة الأشخاص الذين أجلوا مسألة الزواج والذين تجاوزوا متوسط سن الزواج المحدد وفقاً لإحصائيات سن الزواج، أشخاصاً متأخرين عن الزواج، ويرجع السبب في تقييم الأشخاص الذين تمت مقابلتهم ضمن فئة "الشباب" إلى حقيقة أن فترة الشباب تجاوزت سن الثلاثين في الوقت الحالي، فالشباب فئة مهمة نظراً لأنها تعكس اتجاه التغيير والتطور الاجتماعي في المجتمع ومسارته ونوعيته، ويعرف الباحثون

الغريون فترة الشباب على أنها الفترة الانتقالية من الطفولة إلى البلوغ، وامتدت هذه الفترة إلى مرحلة أوسع في الوقت الحاضر بسبب تأثير الحداثة والتمدن والتصنيع، وأصبحت الحدود التي تحدد الفئات العمرية غير واضحة.

لقد جلبت الحداثة تغييرات وتحولات في كل المجالات في الوقت الحاضر، وإحدى هذه المجالات هي مؤسسة الزواج، يمكن أن يقود التفكير في حياة مريحة ومرفهة الشباب إلى قضاء سنوات أطول في المؤسسات التعليمية، وإعطاء الأولوية لمفاهيم مثل: الوظيفة والمكانة، وتأخير الزواج إلى سن متأخر، تكشف النتائج الإحصائية للدراسات التي أجرتها مؤسسة الإحصائيات التركية، أن متوسط سن الزواج في تركيا قد ارتفع بشكل ملحوظ لدى كل من الذكور والإناث ارتفاعاً منقطع النظير. مما لا شك فيه، أن هناك أسباباً عديدة مختلفة، دينية واجتماعية واقتصادية وثقافية، وراء تأخر سن الزواج. وعلى الرغم من أن مشكلة تأخر سن الزواج ظاهرة في جميع شرائح المجتمع، إلا أن الدراسة اقتصرت على شريحة المجتمع التي تصف نفسها بأنها محافظة - متدينة، وسبب هذا الوضع هو أن أحد الموضوعات الرئيسية هو "الدين، التدين، التغيير"، لهذا السبب، كان هناك معيار آخر في اختيار الأشخاص الذين تمت مقابلتهم، وهو اختيار الأشخاص الذين يعرفون أنفسهم بأنهم "متدينون" أو "محافظون"، وتم تضمين كلا المجموعتين من الجنسين في العينة، عُرضت أسئلة مفتوحة على المحاورين، قام الباحث بإعدادها بنفسه وفقاً للموضوعات الرئيسة والفرعية، وفي حال لم يكن لدى المحاور أي فكرة أو قدم إجابات قصيرة على الأسئلة المطروحة، فكان يتم تناول أسئلة توضيحية بديلة لمحاولة فحص الموضوع بعمق أكبر.

أوضحت نتائج المقابلات أن المشاركين أظهروا مقارنة إيجابية لمفاهيم الأسرة والزواج، فعلى الرغم من أن الأسرة ومؤسسة الزواج قد تعرضتا للتغير والتقلص والتحول خلال القرن الماضي، إلا أن تأكيد المحاورين على هذه المؤسسات في إطار مفاهيم مثل "الحصن" و "الثقة" و "السلام" و "رباط الحب"، يدل على أن هذه المؤسسات لا تزال تحافظ على أهميتها. لقد أدت الحياة الاجتماعية غير المتجانسة بشكل متزايد في الوقت الحالي، إلى إطالة الفترة بين الطفولة والبلوغ، والعمر الذي يتم فيه تحمل المسؤوليات وإظهار المهارات المطلوبة لاستدامة الحياة، وبعبارة أخرى، حدثت إطالة ملحوظة في وتيرة البلوغ الاجتماعي، لوحظ خلال المقابلات أن المشاركين قيموا السن المثالي للزواج خاصة في إطار مفهوم "النضج"، تكشف النتائج الميدانية أن الشباب لا يقررون الزواج في الوقت الحالي قبل بلوغهم مستوى النضج الاجتماعي والاقتصادي، رغم وصولهم إلى مستوى البلوغ البيولوجي، وتم تحديد أن بيئة الحرية التي توفرها حياة المدينة الكبيرة، فعالة في تأجيل زواج الشباب، فالتدفق الاجتماعي السريع في المدينة، والبيئة الاجتماعية التي تسمح بالتفرد، والاعتماد على الراحة في العيش المفرد، أسهم في تأخير سن الزواج بين الشباب، كما أن المدن التي أصبحت ذات بنية غير متجانسة، جعلت رغبات الأفراد وتوقعاتهم أكثر دينوية، ومع زيادة مستوى التعليم والتمدن، يرتفع سن الزواج أيضاً.

Gençlerde Evlilik Yaşının Uzaması Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma

Vildan DİNDAR

Öz

Sosyolog olmak, herkesin bildiği yahut bildiğini sandığı konulara farklı bir bakış açısı ile bakmayı ve olanı olduğu gibi incelemeyi gerektirir. Modernleşmenin yerini postmodernleşmeye bıraktığı, küreselleşmenin etkisiyle dünyanın giderek küçüldüğü, kentlerin büyüyerek metropol halini aldığı, yaşam standartlarının giderek yükseldiği bir dönemde gençliğin, dindarlığın ve ailenin geçirdiği dönüşüm dikkatle düşünmeyi gerektirmektedir. Bu çalışma gençlerde evlilik yaşının uzamasının nedenlerini hem dini hem de sosyolojik bir perspektifle inceleme amacı taşımaktadır. Araştırma; kentleşme, rasyonelleşme, bireyselleşme ve sekülerleşme süreçlerinin evlilik yaşının ötelenmesinde etkili olduğunu öne sürmektedir. Fenomenolojik yaklaşımın benimsendiği söz konusu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışma, teorik ve uygulamalı olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Teorik kısımda, aile ve evlilik kavramları, gençlik ve evlilik yaşı, evlilik yaşının uzamasında etkili olduğu düşünülen süreçler ele alınıp tartışılmıştır. Uygulamalı kısımda ise, yükseköğrenim görmüş, kentli, kendini muhafazakâr olarak tanımlayan 15 kişi ile mülakat yapılarak, aile ve evliliği nasıl değerlendirdikleri, evliliği geciktirmelerinde yahut evlilik kararını geç vermelerinde etkili olan faktörlerin neler olduğu saha çalışması yoluyla çözümlenmeye çalışılmıştır. Kent ile kurdukları ilişkiler ve kentlilik düzeyi bağlamında evlilik tercihleri, dini algıları ve dindarlık pratiklerine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Gençlik, Evlilik, Din, Sekülerleşme.

Özet

Bu çalışma gençlerde evlilik yaşının uzamasının nedenlerini hem dini hem de sosyolojik bir perspektifle inceleme amacı taşımaktadır. Sosyal değişim perspektifinde aile ve din konusunu ele alan pek çok araştırma mevcuttur. Ancak evlilik yaşının artışı sosyolojik ve dini bir perspektifle ele alan bir çalışmaya rastlanmamış olması, araştırmanın yapılmasını gerekli kılmıştır. Araştırma, modernite, kentleşme, bireyselleşme ve sekülerleşmenin toplumsal değişimin hızını ve yönünü arttırdığı, bu değişimlerin gençlerin aile, evlilik ve din konusundaki düşüncelerini etkilediği hipotezinden hareketle gerçekleştirilmiştir. Bu temel hipotez daha sonra, “kent hayatı ve metropol yaşamının gençlerin eylem ve zihin dünyalarını nasıl etkilediği”, “eğitim sürecinin uzaması ile evlilik yaşının artışı arasında nasıl bir ilişki olduğu”, “günümüzde dini hayatta meydana gelen değişim ve dönüşümlerin muhafazakar gençlerin evlilik ve eş seçim tercihlerini nasıl

şekillendirdiği”, “bireyselleşme, dünyevileşme ve özgürleşme fikirlerinin evlilik yaşının artışıını hangi şekillerde etkilediği” gibi sorular çerçevesinde alt hipotezlere ayrılmıştır. Araştırma, toplumsal değişimde aktif bir rol üstlenen, değişimin hem öznesi hem de nesnesi olan gençliği anlamayı kendine amaç edinen araştırmacılara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Bilimsel bir çalışmada aynı anda toplumsal değişmenin her alanını incelemek mümkün olmadığından çalışma belli bir çerçeve ve belli bir örneklem grubu ile sınırlandırılmıştır. Bu açıdan TÜİK’in yapmış olduğu Türk Aile Yapısı Araştırması istatistiki verilerine göre ortalama evlilik yaşının üzerinde kalan bekâr kişilerle çalışmanın yapılması planlanmıştır. Seçili örnekleme ulaşmanın güçlüğü ve evliliğin geciktirilmesinde etkili olan durumların analiz edilmek istenmesi nitel metodun kullanılmasını gerekli kılmıştır. Çalışma nitel bir araştırma olup iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmada veri toplama maksadıyla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ve belgelerin incelenmesinden yararlanılmıştır. Birinci bölümde aile, gençlik, evlilik, din, eğitim, modernleşme, sekülerleşme gibi temalar dahilinde mevcut literatür taranmıştır. Literatür taramasından hareketle mülakatlar esnasında araştırmacıya yol gösterecek olan temalar belirlenmiş ve sorular bu temalardan hareketle oluşturulmuştur. Uygulamalı araştırma bölümünde ise amaca yönelik belirlenen örneklem grubu ile mülakat çalışması yapılmıştır. Bu örneklem grubu, ana ve alt temalara uygun olarak seçilen, TÜİK 2001-2018 yılı kadın ve erkek ortalama evlenme yaşı istatistiklerine göre, ortalama evlilik yaşının üzerinde olan bekâr, kentli, eğitimli kişilerden oluşmaktadır. “Evliliği geciktirmiş kişi kimdir?” sorusundan hareketle evlilik yaşı istatistiklerine dayanarak ortalama evlilik yaşının üzerinde kalan kişiler evliliği geciktirmiş kişiler olarak düşünölmüştür. Görüşmecilerin “gençlik” kategorisi altında değerlendirilmesi ise günümüzde gençliğin 30’lu yaşları aşmış olması sebebiyledir. Gençlik, bir toplumda toplumsal değişme ve gelişmenin yönü, seyri ve niteliğini yansıtması bakımından önemli bir kategoridir. Gençlik dönemi Batılı araştırmacılar tarafından çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi şeklinde kabul edilmektedir. Bu dönem, günümüzde modernitenin, kentleşmenin ve sanayileşmenin de etkisiyle daha geniş bir sürece yayılmış ve hangi yaş gruplarına karşılık geldiği noktasındaki sınır giderek muğlaklaşmıştır.

Modernite, günümüzde her alanda değişim ve dönüşümler meydana getirmiştir. Bu alanlardan biri de evlilik kurumudur. Konforlu ve müreffeh bir yaşam telakkisi, gençlerin daha uzun yılları eğitim kurumlarında geçirmelerine, kariyer ve statü gibi kavramlara öncelik vererek evliliği daha ileriki yaşlara ertelemelerine yol açabilmektedir. TÜİK tarafından yapılan araştırmaların istatistiki sonuçları, Türkiye’de ortalama evlilik yaşının tarihsel süreçte hem kadınlar hem de erkeklerde önemli oranlarda artış gösterdiğini ortaya koymaktadır. Şüphesiz ki evlilik yaşının artış göstermesinin arka planında dini, sosyal, ekonomik, kültürel, pek çok farklı neden bulunmaktadır. Evlilik yaşının artış göstermesi durumu toplumun her kesiminde etkili olmakla birlikte, çalışma kendini muhafazakâr-dindar olarak

nitelendiren toplum kesimi ile sınırlı tutulmuştur. Bu durumun nedeni ana temalardan birinin “din, dindarlık, değişim” olmasıdır. Bu nedenle görüşmecilerin seçilmesinde bir diğer kriter kendini “dindar” ya da “muhafazakâr” olarak tanımlayan kişiler olmuş ve kadın ve erkek her iki cinsiyet grubu örnekleme dahil edilmiştir. Görüşmecilere, araştırmacının bizzat kendisi tarafından ana ve alt temalara uygun olarak hazırlanan açık uçlu sorular sorulmuştur. Görüşmecinin sorulan sorular karşısında fikri olmaması ya da kısa cevaplar vermesi durumunda alternatif açıcı sorular sorularak konu daha derinlikli olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Görüşmeler neticesinde katılımcıların aile ve evlilik kavramlarına pozitif bir yaklaşım sergiledikleri gözlemlenmiştir. Son yüzyılda aile ve evlilik kurumu değişime, küçülmeye ve başkalaşmaya maruz kalsa da görüşmecilerin bu kurumlara “yuva”, “güven”, “huzur”, “sevgi bağı” gibi kavramlar çerçevesinde vurgular yapmaları, bu kurumların hala önemini koruduğunu gösterir niteliktedir. Günümüzde toplumsal yaşamın giderek daha heterojen bir hal alması, çocukluk ve yetişkinlik arasındaki süreci uzatmış, yaşamın idame ettirilmesi için gerekli olan beceri ve sorumlulukların üstlenildiği yaş, diğer bir ifadeyle sosyal yetişkinlik süreci hissedilir biçimde artış göstermiştir. Mülakatlar esnasında katılımcıların ideal evlilik yaşını özellikle “olgunlaşma” kavramı çerçevesinde değerlendirdikleri gözlemlenmiştir. Sahadan gelen bulgular, gençlerin günümüzde biyolojik açıdan yetişkinlik düzeyine ulaşılsa da sosyal ve ekonomik erginlik düzeyine ulaşılmadan evlilik kararı almadıklarını ortaya koymaktadır. Kent hayatı ve metropolün getirdiği özgürlük ortamının gençlerin evliliği ertelemelerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Kentte gerçekleşen hızlı sosyal akış, bireyselleşmeye olanak tanıyan sosyal ortam, yalnız yaşamının konforuna alışma gibi durumlar, gençlerde evlilik yaşının artmasına sebebiyet vermektedir. Heterojen yapısıyla karşımıza çıkan kentler, bireylerin istek ve beklentilerinin dünyevileşmesine neden olmaktadır. Eğitim seviyesi ve kentli olma pratiği arttıkça evlilik yaşı da artış göstermektedir.

A Research on the Increasing Age of the Marriage of the Youth In Terms Of Sociology of Religion

Abstract

Being sociolog requires a different perspective and a different examination from the ordinary people. In a period in which post-modernization replaced modernization, the world is increasingly shrinking due to the effect of the globalization, the cities turn gradually into metropol ones and standard of living is gradually rising, the transformation of piety and family needs to be carefully observed. The primary objective of this study is to examine the main reasons of

raising of marriage age among youth both sociologically and theologically. Moreover, this research was shaped by the assumption that the raising of marriage age was affected by the process of urbanization, rationalization, individualism, and secularization. Furthermore, the qualitative method was used in the relevant study which adopted the phenomenological approach. It consists of a theoretical and an applied section. In the theoretical section, it was discussed the concepts of family and marriage, the marriage age, and the main reasons of raising of the marriage age. In the applied section, it was interviewed with 15 people who defined themselves as conservatists and were university graduate, regarding how they approached to marriage and family and the main reasons of why they delayed their marriage. In addition to these, their relationship with the city, their marriage preferences in the context of urbanity level, and their religious life was evaluated.

Keywords: Sociology of Religion, Youth, Marriage, Religion, Secularization.

Summary

This study aims to investigate the main reasons of why the marriage of youth increased in terms of both a religious and sociological perspectives. There are many research which is related to family and religion in the perspective of social change. However, there is no other study which focused on our subject. According to this study, moderity, urbanization, individualizm and secularization accelerated the social change and these changes affect the approaches of youth towards the religion and marriage. This main hypothesis consists of the questions such as 'how urban life affected youth', 'what is the relationship between the long education life and the marriage age', 'how the developments and transformation of in religious life affected the youth's marriage', 'how individualism and secularization affected the marriage'. This study aims to help to the researchers whose main target is to understand youth.

Because it is not possible to examine every aspect of a social change, this study is limited to a particular frame and sample group. The sample group's age is above the average marriage age (according to TUIK). So it was utilized from qualitative method. This study consists of two parts. Moreover, semi-structured interview and the documents were used. In the first part, there is literature review regarding family, youth, marriage, religion, education, modernization and so on. The questions in the interviews were determined with reference to the literature review. In the applied research section, there is interview section. This sample was composed of those who are citizen, educated and single males and females who are above marriage age average. The main reason of why interviewees who are above 30 were assumed as youth is due to the existing society's approach. However, youthfulness is accepted as passing from childhood to adulthood in the West. This period increasingly ambigates the limits of youthfulness due to the modernization, urbanization and industrialization.

Modernity has changed every aspect of our life. One of these is the phenomenon of marriage. The understanding of prosperous and comfortable life may be lead to the long educational life, giving priority to the carrier and status and delaying marriage for the sake of these priorities. According to the data of TUIK (Turkey Statistical Institute) the marriage age in both males and females increased. There are many reasons of this situation such as social, economic, cultural and many different reasons. Although the marriage age rised in every group society, this study is limited to those who defined themselves as conservatist and religious. It is because of the main themes are religiosity, religion and change. Therefore, another criterion in choosing the interviewees is conservatism and religiosity. They were asked open ended questions. In case of where interviewees did not answer, alternative questions were asked in order to examine deeply.

As a result of the interviews, those who attended to the study exhibited positive approaches. That is, they emphasized the importance of the concept of family and marriage. Because many aspect of life have changed during the modern period, social adulthood process prominently increased. Furthermore, the participants evaluated the ideal marriage age in the context of the ageing. According to the applied research, even though they are biologically eligible for marriage, they do not want to marry without reaching to the particular social and economic level. In addition to this, the atmosphere of urban life plays an important role in delaying the marriage. Other reasons for the increasing of the marriage are rapid social life, social atmosphere enables indiviualism, the attractiveness of living alone. The heterogenic structure of cities led to the secularization of youths. The more education and urbanity level rises, the more the marriage age increases.

١. مفاهيم الأسرة والزواج

من الصعب وضع تعريف شامل للأسرة، نظرا لأنها مؤسسة تتشكل نتيجة للتطورات الاجتماعية منذ العصور القديمة وحتى يومنا هذا، وتمتلك هياكل مختلفة حسب كل مجتمع. ومع ذلك، بتعريف عام، يمكن التعبير عن الأسرة كوحدة اجتماعية تساعد على استمرار الجنس البشري عبر العلاقات البيولوجية، وتشكل هذه الوحدة الاجتماعية الخطوة الأولى للتنشئة الاجتماعية، وتحمل الثقافة ظهرت حتى هذا الوقت، ولها جوانب اجتماعية وحقوقية وبيولوجية ونفسية^(١)، وعلى الرغم من أن الأسرة تعرضت للتغير في عملية التطور التاريخي، إلا أنها لم تفقد أهميتها في البنية الاجتماعية في أي وقت كان. وقد دافع بعض المفكرين عن فكرة أن التنظيمات الاجتماعية التي ظهرت بالتوازي مع التحول الصناعي والتمدن ستزيل مؤسسة الأسرة، وبهذا المعنى، تعامل

(١) أونال صابن، علم اجتماع الأسرة (إزمير: جامعة إيجه، منشورات كلية الأدب، ١٩٩٠)، ٢.

الغرب مع تطور مؤسسة الأسرة بشكل مرتبط بتطور الرأسمالية الصناعية الحديثة في القرن التاسع عشر، فوفقاً لمفكرين مثل كارل ماركس وفريدريك إنجلز عندما يتحول المجتمع البرجوازي الرأسمالي إلى مجتمع شيوعي، ستختفي مؤسسة الأسرة تلقائياً^(٢)، هؤلاء المفكرون، الذين عبروا عن نظرة قلقة لمصير الأسرة في المجتمع الرأسمالي، يتساءلون عما إذا كانت الأسرة البرجوازية قد تمزقت واختفت تماماً، ويتحدون الأسرة، ويصرون بأن هذه المؤسسة قد فقدت قداستها في العصر الحديث، وقامت الأسرة بالعديد من الوظائف المختلفة منذ المجتمعات القديمة حتى مجتمعات ما بعد الحداثة اليوم، ولكنها في المجتمع الحديث، نقلت وظائفها إلى مؤسسات اجتماعية أخرى، هناك نقاشات منتشرة بشكل كبير، حول أن الأسرة التي تعد ذات وظائف مشتركة في جميع المجتمعات تقريباً خلال وتيرة التصنيع والتحضّر والرسملة، فقدت جزءاً كبيراً من وظائفها وفقدت صفتها المتمثلة في كونها المؤسسة الأساسية للمجتمع^(٣).

بينما تشير "الأسرة" إلى مجموعة أو منظمة، فإن "الزواج" هو عقد يبرمه شخصان من أجل تقاسم حياة مشتركة وضمان استمرارية الأجيال، عبر مالبينوفسكي عن الفرق بين هذين المفهومين على النحو الآتي: "الأسرة عبارة عن مجموعة أو منظمة، أما الزواج فهو عقد لإنجاب الأبناء وتربيتهم"^(٤)، يمكن التعبير عن الزواج في تعريف عام، على أنه مؤسسة توفر الرضا الشخصي والنفسي والاجتماعي للفرد، حيث يستعين بها للتغلب على الصعوبات التي تواجهه في الحياة بسبب عدم العجز الفطري في طبيعة الإنسان، وتحمل عبء الحياة مع شخص آخر، والتطلع إلى المستقبل بثقة أكبر في إطار من الحماية والنضامن.

على سبيل المثال، تعدّ اليهودية العزوبية كخطيئة كبرى، بينما تعتبر المسيحية الأزواج كالبطن الواحد للتأكيد على قدسية الزواج وتكوين الأسرة^(٥)، وحث الإسلام على الزواج في العديد من الآيات والأحاديث المختلفة، وورد في القرآن أن الأسرة هي بيت المودة والرحمة: «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً ۗ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ». عندما يبلغ الشخص سنّاً معينة، تصح لديه الحاجة لإقامة علاقة مع الجنس الآخر، وقبول هذه العلاقة في المجتمع وإضفاء الشرعية عليها، لا يحدث إلا عبر الزواج، وفي هذا الصدد، يشجع الإسلام الشباب على الزواج والالتزام بالحياة الأسرية، ويؤمن المسار الشرعي للجماع بين الجنسين بعقد اجتماعي.

(٢) مصطفى أركال، علم الاجتماع (إسطنبول: دار فيليز للنشر، ١٩٨٧)، ٧٧-٧٨.

(٣) فرونده أوزباي، الأسرة من أمس إلى اليوم، المدينة والسكان (إسطنبول: دار إيلاتشيم للنشر، ٢٠٠٥)، ٣٢.

(٤) بيرسان غوكشه، «مقاربة اجتماعية لمؤسسة الزواج»، إعداد: بيرسان غوكشه، «مقاربة اجتماعية لمؤسسة الزواج»، إعداد: بايلو ديكاتشيلغيل - أحمد تشغدام، مقالات الأسرة ٤ (أنقرة: منشورات رئاسة هيئة دراسات الأسرة التابعة لرئاسة الوزراء التركية، ١٩٩١)، ٣٨٦.

(٥) فكرت كرامان، الدين والحياة الاجتماعية (أنقرة: منشورات رئاسة الشؤون الدينية، ٢٠١١)، ١٦٧.

٢. سن الشباب والزواج

نظرًا لطبيعته النشطة والديناميكية، يعدّ الشباب فئة مهمة لأنها تعكس اتجاه التغيير الذي يشهده المجتمع ومحتواه، على الرغم من أن كل فئة تحتوي على فئة فرعية في حد ذاتها، إلا أنه أثناء تعريف فئة الشباب، يركز لبعضهم على العوامل البيولوجية من خلال التمييز الزمني، بينما يتعامل آخرون مع الموضوع من منظور تاريخي في إطار الفروق الفئوية. لم ينتشر الشباب، نتاج الحداثة والتمدن والمجتمع الصناعي، لفترة طويلة في التاريخ كما حدث في وقتنا الحالي، نظرًا لأن المجتمع الصناعي الحديث هو مجتمع يركز على فئة البالغين، فإنه يعطي أهمية أكبر للشباب ويؤكد على أهمية الشباب في تغيرات المجتمعات^(٦)، يتم التأكيد على إطالة أمد فترة الشباب في جميع أنحاء العالم من خلال التمدن والتصنيع والتعليم، حيث تم تمديد فترة الشباب، التي تم تحديدها بين ١٥-٢٥ عامًا، حتى سن ٣٠ عامًا، نتيجة لانتشار طلاب الدراسات العليا والدكتوراه^(٧)، فالشباب فترة مفترق طرق من الطفولة إلى البلوغ، وهذه المرحلة الانتقالية هي فترة زمنية صعبة ومضطربة من الناحية البيولوجية والنفسية والاجتماعية حيث يكشف فيها الفرد نفسه، ويحاول إثبات وجوده كفرد وتكوين معنى جديد لحياته وعالمه، وهذه الفترة المعنية هي المرحلة التي يكتسب فيها الشاب شخصية وهوية، ويواجه صعوبات في سياق اختيار المهنة، وإشباع الاحتياجات النفسية، والصراعات الناتجة عن المثالية، والعلاقات القائمة مع السلطة^(٨).

في هذا الصدد، فإن إحدى المسائل التي يجب التأكيد عليها هي مسألة سن الزواج، التي تشير إلى السن التي يتزوج فيها الشباب لأول مرة، قد يختلف سن الزواج من مجتمع إلى آخر ومن ثقافة إلى أخرى، حتى بين المناطق الجغرافية المختلفة داخل نفس المجتمع، ومن بين العوامل التي تسبب هذا الوضع، يمكن ذكر عوامل مثل التمدن، وزيادة فرص التعليم وانتشارها، والبطالة، وتغير التركيبة السكانية، هذه العوامل لا تغير هيكل الأسرة فحسب، بل تقوم بدور مهمين أيضًا في العديد من المراحل المتعلقة بتكوين الأسرة.

يعد الزواج، الذي يذكره الإسلام بمسمى الميثاق الغليظ، أساس تكوين الأسرة، ومع ذلك، فإن مؤسسة الأسرة المسلمة في الوقت الحالي، في حالة تغيير أيضًا، يمكن سرد هذه التغييرات على أنها الزيادة في عدد النساء المتعلقات والعمالات، وتشكل الأسرة الأصغر، وانخفاض الزيجات التقليدية، والزيادة التدريجية في سن الزواج^(٩). تظهر دراسات تاريخ علم اجتماع الأسرة أيضًا أن مؤسسة الزواج لم تنشأ في أي فترة من التاريخ بنفس صعوبة فترة التمدن والتحول الصناعي، التي أصبحت أكثر وضوحًا منذ نهاية القرن الثامن عشر^(١٠).

(٦) دمت لوكوسلو، أسطورة الشباب في تركيا (إسطنبول: دار إيلاتشيم للنشر، ٢٠٠٩)، ١٩-٢٠.

(٧) فاطمة أوضابشي، الدين والعصيان المدني بين الشباب (إسطنبول: دار رغبت للنشر، ٢٠١٦)، ٢٧.

(٨) أيلين غورغون باران، «الشباب ومرحلة الشباب: نظرة اجتماعية»، مجلة دراسات الشباب ١/١ (٢٠١٣)، ١١.

(٩) عبد الرحيم أورمان، مخطط الأسرة في الثقافة الإسلامية (أنقرة: منشورات رئاسة الشؤون الدينية، ١٩٩٧)، ١٩-٢٠.

(١٠) ضياء الدين فخري فندق أوغلو، «صعوبات الزواج»، إعداد، بايلو ديكا تشيلغيل - أحمد تشغدام، مقالات الأسرة ٤ (أنقرة: منشورات رئاسة هيئة دراسات الأسرة التابعة لرئاسة الوزراء التركية، ١٩٩١)، ٦١.

على الرغم من أن هذا الحكم مقبول عموماً على أساس وصول الأفراد إلى مستوى النضج الجنسي، إلا أنه ليس من المرغوب فيه زواج الأفراد قبل الوصول إلى هذا المستوى من التطور والنضج، ويتم تقييم الزيجات التي تتم في سن مبكرة في سياق حرمان الشخص من حريته وتخضع لعقوبات.

ومع ذلك، فإن النضج الجنسي وحده لا يكفي للزواج، فمن المتوقع أن يكون الأفراد قد وصلوا إلى مستوى معين من التطور من الناحية الاقتصادية والاجتماعية، والمقصود بالمستوى الاقتصادي، قدرة الفرد على تلبية احتياجاته الشخصية، وتقديم فائدة لمصلحته الخاصة كفرد ولصالح المجتمع، دون الاعتماد على الآخرين، أما المقصود بالمستوى الاجتماعي، استيعاب الفرد معايير المجتمع الذي يعيش فيه وقواعده، وأن يكون قادراً على إدراك آلية صنع القرار بمفرده، والوصول إلى مستوى يمكنه فيه تحمل المسؤولية، ولكن نظراً لأن المجتمعات ليست متحركة وثابتة، فإن الهيكل الاجتماعي أصبح معقداً وحدود الانتقال من الطفولة إلى البلوغ أصبحت غير واضحة في الوقت الحالي، حيث يُتوقع الآن المزيد من التدريب والمزيد من التخصص من شباب اليوم أكثر مما كان عليه في الماضي، ولا يستطيع الفرد الذي بلغ مرحلة النضج الجنسي توفير الظروف الضرورية اجتماعياً واقتصادياً، مما يؤدي إلى إطالة فترة الشباب وزيادة سن الزواج، لذلك، قد يختلف سن الزواج في كل مجتمع وفقاً للبنية الاجتماعية والثقافية وخصائص المجتمعات خلال الوتيرة التاريخية، وقد يشهد تقلبات في فترات مختلفة حتى في المجتمع نفسه^(١١).

مع ارتفاع سن الزواج تدريجياً نتيجة للحدوث، ومع تأثير الارتفاع في معدلات الطلاق، لا يمكن للناس أن ينظروا بإيجابية إلى الزواج، وبناءً عليه تنخفض معدلات الزواج، كما تؤثر التغيرات في الحياة الدينية والتحويلات في القيم الروحية والأخلاقية على بنية الأسرة وتسبب مشكلات نفسية^(١٢).

من أجل فهم أسباب إطالة سن الزواج عند الشباب، من الضروري النظر في البيانات الإحصائية المتعلقة بالعوامل الاجتماعية؛ تكشف الأبحاث أن سن الزواج يرتفع تدريجياً في تركيا، ففي حين أن متوسط سن الزواج الأول كان ٧، ٢٢ للنساء و ٢٦ للرجال في عام ٢٠٠١ في عموم تركيا، فقد ارتفع هذا السن إلى ٨، ٢٤ للنساء و ٨، ٢٧ للرجال في عام ٢٠١٨^(١٣)، أما في عموم إسطنبول، كان متوسط سن الزواج الأول في عام ٢٠١١، ٤، ٢٣ للنساء و ٧، ٢٦ للرجال، ولكنه أصبح ١، ٢٦ للنساء و ٨، ٢٨ للرجال في عام ٢٠١٨^(١٤)، في حين أن متوسط سن الزواج للرجال والنساء في جميع أنحاء تركيا كان ٤، ٢٣ للنساء و ٦، ٢٧ للرجال في عام ٢٠٠١،

(١١) حسين بستان، الإسلام وعلم اجتماع الأسرة، ترجمة، ظفر أيداش (إسطنبول: دار المصطفى للنشر، ٢٠١٥)، ٢١-٢٢.

(١٢) صالح أيباي، «أسباب طلاق النساء في ضوء الأسئلة التي تطرح على مكاتب الإرشاد الأسري والديني (نموذج منطقة بحر إيجه)»، مجلة كلية الإلهيات بجامعة باموك قلعة، ٢/ ٤ (٢٠١٥)، ١١١-١١٢.

(١٣) مؤسسة الإحصائيات التركية (TÜİK)، «إحصائيات الزواج» (التاريخ: ٠٧ أغسطس ٢٠١٨).

(١٤) مؤسسة الإحصائيات التركية، «إحصائيات الزواج».

تغيرت هذه النسبة لتكون ٢٦,٥ للنساء و ٣٠,٢ للرجال في عام ٢٠١٨^(١٥)، أما في عموم إسطنبول، كان متوسط سن الزواج للنساء ٢٤,٣ في عام ٢٠٠١ وأصبح ٢٧,٦ في عام ٢٠١٨، ولوحظ أن الحد الأقصى لسن الزواج بالنسبة للرجال كان ٢٨,٣ في عام ٢٠٠١ وارتفع إلى ٣٠,٩ في عام ٢٠١٨^(١٦).

٣. إطالة عمر الزواج؛ وعلاقته بالتمدن والوعي والتحول الديني

إن كلمة "modern" أي حديث، مأخوذة من اللاتينية من "modernus" ومشتقة من "modo"، وتعني "الآن"، وفي نفس الوقت تعبر عن التغيير الذي شهدته المجتمعات منذ العصور القديمة إلى وصولاً إلى مجتمع اليوم^(١٧)، من الناحية التاريخية، فإن الحداثة تمثل سلسلة التطورات التاريخية اعتباراً من القرن الثامن عشر وصولاً إلى القرن العشرين، وخلال هذه الفترة، حدثت العديد من التغيرات في العديد من المجالات مثل المؤسسات والمعتقدات والتقاليد وعلاقات الإنتاج، وإحدى الأسس التي يمكننا من خلالها تتبع التغيير الاجتماعي في المجتمعات الصناعية الحديثة هي مؤسسة الأسرة؛ ففي هذه المجتمعات، أجبر التصنيع وحياة المدينة، العلاقات الاجتماعية وكذلك أشكال الإنتاج على التغيير كلياً. وفي هذه الحالة، يتم وضع سياق الأسرة على أساس مختلف، ومع زيادة المساواة بين الجنسين وتغير الأدوار بينهما، اكتسبت العلاقات بين الرجل والمرأة شكلاً جديداً نتيجة لتشكلها في ظل ظروف رأسمالية، وأصبح الزوج والزوجة "فردان متماثلان"، وبناءً عليه حدث تطور في صورة الأسرة بما يتماشى مع مثل الحداثة^(١٨).

في هذا الصدد، يعدّ الدين نقطة مرجعية أساسية لحالات مثل فهم الحياة وإضفاء معنى عليها، والتغلب على الصعوبات، وحماية الفرد، وإضفاء الشرعية على المشاركة في الحياة الاجتماعية^(١٩). ومع ذلك، لا يمكن تقييم الدين والتدين في إطار بعيد عن الأيديولوجيات، والأفكار العصرية، ومعلمات عصر الحداثة وما بعد الحداثة، وتعدّ سمات الشخصية والظروف الاجتماعية مهمة في تغيير المعتقدات والمواقف والسلوكيات المتعلقة بالدين، وتشكيل التوجهات الدينية ومظاهر التدين، كما لوحظت تغيرات في مظاهر التدين في المجتمع مع تأثير العوامل الاقتصادية والسياسية وغيرها^(٢٠)، وبناءً على ذلك، فقد بدأ الدين، الذي كان له مكانة مركزية في حياة الإنسان في الفترة التقليدية، يفقد مركزيته في العصر الحديث وأحدث تحولات في علاقة الإنسان بكل ما هو مقدس، وفي الفترة الحديثة، أشعلت الحالة الدينية وما ستكون عليه في المستقبل، نقاشات التحول العلماني، ومفهوم

(١٥) مؤسسة الإحصائيات التركية، «إحصائيات الزواج».

(١٦) مؤسسة الإحصائيات التركية، «إحصائيات الزواج».

(١٧) سزغين قيزيل تشاليك - يشار أوجم، قاموس مصطلحات علم الاجتماع المفسر (أنقرة: دار أنيلا للنشر، ١٩٩٤)، ٢٩٩.

(١٨) قدير جانانان وأرغون يلدرم، «الأسرة في وتيرة التغيير الاجتماعي»، علم اجتماع الأسرة (إسطنبول: دار أتشيليم كتاب، ٢٠١٦)، ١٢٤.

(١٩) أرغون يلدرم، علم اجتماع مفهوم الدين المتغير (إسطنبول، دار بيلغا للنشر، ١٩٩٩)، ٣٠.

(٢٠) أحمد أوناي، التدين والتفاعل والتغير (إسطنبول، دار ديم للنشر، ٢٠٠٤)، ٢٠.

العلمنة هو مفهوم يستخدمه علماء الاجتماع للإشارة إلى فقدان تأثير السلطة الدينية على العمليات الاجتماعية والمؤسسات والخدمات والعمليات التي يتم فيها استبدال الأهداف الأخروية بأهداف ورغبات دنيوية، ووفقاً لإرثيت، فإن العلمنة هي "التقليل النسبي من المكانة الاجتماعية للدين والبنى الدينية والخرافات والمعتقدات الشعبية على المستوى الاجتماعي وقدرتها على التأثير في المجتمع في فترة زمنية معينة"^(٢١).

يشكل المكان العادات الدينية ومعايير التدين للطبقة الوسطى الدينية المتممة إلى طبقة اجتماعية معينة، ويتطلب إعادة تعريف. لذلك، يمكن القول إن الوجوه والمعايير المختلفة للدين، توجد في كثير من الأحيان في حياة المدينة^(٢٢)، حيث إن المكان الذي يمكن وصفه للوهلة الأولى بأنه بيئة مادية، يستحق أن يتم دراسته بعناية نظراً لأن الناس يقومون بأفعالهم في أوقات وأماكن معينة، وللحديث عن الناس والمجتمع، يجب أن يكون هناك بيئة مكانية، وبناءً على ذلك، لن يكون من الخطأ القول إن الناس يتشكلون في المكان ويتحولون وفقاً له، حيث يؤثر المكان في توجهات الإنسان، ويعطي الفرد هوية وقيمة ومساحة مرجعية، ويظهر المكان، الذي يقدم ملامح حول وضع البشر وحالهم، كعامل تحليل أساسي في فهم وتفسيره العمل البشري^(٢٣)، قال بيرجر ولوكمان: "على الرغم من الموضوعية التي تُظهر العالم الاجتماعي في تجربة حياة الإنسان، فإن هذا العالم الاجتماعي لا يكتسب وضعاً وجودياً منفصلاً عن الأنشطة البشرية التي شكلته"^(٢٤)، ويذكرنا هذا أنه لا يمكن دراسة الواقع الاجتماعي بشكل مستقل عن الوعي الفردي، لهذا السبب، فإن المدينة التي لا يمكن النظر إليها بشكل مستقل عن الواقع الوجودي للفرد الذي يعيش فيها، تشكل السلوك الاجتماعي بسبب روحها العقلانية والفردية ويمكن أن يكون لها تأثير على مواقف وسلوكياته الفرد.

من المتوقع أن يستمر هذا التوجه بشكل متزايد في السنوات القادمة، حيث أحدثت حياة المدينة تغييرات تقوم بدور مهم في العديد من المؤسسات، من الأسرة إلى التعليم، ومن الاقتصاد إلى الثقافة، لقد غيرت المدينة، حيث الشعور باقتصاد المال بشكل مباشر، والحياة الحضرية التي نشأت معها، العلاقات الإنسانية والقواعد الثقافية بسرعة كبيرة^(٢٥)، فالمدينة ليست مجرد هيكل مادي ولكنها هيكل منظم أخلاقياً أيضاً، وفي الواقع، ينشأ أساس المدينة، باتساعها وتعقيدها، من الطبيعة البشرية التي هي تعبير عنها. من ناحية أخرى، على الرغم من تطور المدينة بالتوازي مع احتياجات سكانها، إلا أنها تفرض نفسها عليهم كواقع عقلائي وخارجي، وتحاول تشكيل المجتمع بما يتماشى مع أهدافها ومصالحها^(٢٦).

(٢١) فولكان أرتيت، العلمنة (أنقرة: دار ليرياتا للنشر، ٢٠١٤)، ٥٩.

(٢٢) عبد الله أوزبوط، التمسك بالأسس، ثقافة الاستهلاك في الطبقة الوسطى الدينية (أضنة: دار كرهان للنشر، ٢٠١٥)، ٢٠٤.

(٢٣) كوكسال ألفر، حياة معقمة (أنقرة: دار هجاء للنشر، ٢٠١٠)، ١١-١٩.

(٢٤) روغر تريك، شرح العلوم الاجتماعية، ترجمة، بيضاء سومر - فيليز أولوغوت (إسطنبول: دار بابل للنشر، ٢٠٠٥)، ٦٨.

(٢٥) أحمد أوكتاي، المدن الكبرى والحيال (إسطنبول: منشورات دار الثقافة لايش بنك التركي، ٢٠٠٢)، ٩.

(٢٦) روبرت إي. بارك - أرنست بورغس، المدينة: مقترحات حول دراسة سلوكيات الأشخاص من سكان المدن، ترجمة، بينار كرابابا

وفقاً لسيميل، تطلب القرن التاسع عشر تحرراً وتخصّصاً أكبر من الأفراد مقارنة بالماضي، وشكل هذا الوضع أساس التعارض بين الريف والحضر، لأنه بينما يكون إيقاع الحياة أبطأ وأكثر اعتيادية وأكثر تنظيماً في الريف، فإن طبيعة الحياة اليومية في المدينة أكثر تعقيداً وأسرع وأكثر اضطراباً نفسياً. يقول سيميل إن المدينة تتطلب حالة وعي مختلفة من الإنسان، ولذلك فإن إنسان المدينة يتفاعل بعقله وليس بقلبه، ووفقاً له، فإن العلاقات الإنسانية أكثر سطحية وثنائية في المدينة التي يهيمن فيها اقتصاد المال، على عكس الريف، ونظراً لأن المدينة عبارة عن مجال يعيش فيه العديد من الأشخاص ذوي المصالح المختلفة معاً، فإن علاقات الأشخاص أيضاً في المدينة تظهر في بنية معقدة للغاية، ولأنه يتم إعطاء الأولوية للقيم الكمية على القيم النوعية في المدينة، فإن سكان المدينة يتصرفون بالأرقام والحسابات، ويصبحون أفراداً دقيقين ومنضبطين وعقلانيين^(٢٧)، وبهذا المعنى، فإن المدينة عبارة عن المجال الذي يوجه العالم العقلي للفرد، ويشكل شخصيته وأفعاله، وله تأثير كبير على جميع مجالات الحياة الاجتماعية، كما يوضح ماسون هاووزر أن "التمدن له آثار حتمية على تغيير البيئة المادية وأشكال النظام الاقتصادي الجديدة، علاوة على آثاره على الثقافة والنظام الاجتماعي وتغيير البنية العقلية والعاطفية للإنسان، وحتى على الأنماط السلوكية"^(٢٨)، وأثر ظهور المدينة كظاهرة تغيير اجتماعي على الأدوار الاجتماعية والأنشطة الاقتصادية للأفراد، وأدى هذا التطور إلى تغيير أشكال تصور الأفراد للدين^(٢٩).

أدت الهجرة من الريف إلى المدينة بعد الثورة الصناعية، إلى الانتقال من الزراعة إلى قطاع الخدمات، وتسبب هذا الوضع في كثافة سكانية كبيرة في المدن من الناس الذين حاولوا كسب عيشهم، كما أدت زيادة الكثافة السكانية في المدن إلى ظهور المدن الكبرى، وشكل هذا الوضع كاملاً مهماً في تحويل الأسرة الممتدة التقليدية إلى أسرة نووية حديثة^(٣٠)، بهذا المعنى، يمكن القول إنه بالتوازي مع التمدن في تركيا، ظهر نمط الأسرة الحضرية الذي يشيع فيه نموذج الأسرة النووية، وتختلف الأسرة الحضرية عن الريف من جميع النواحي، حيث تمثل الأسرة الحضرية، أسرة ذات توقعات عالية تجاه المستقبل، ولها متطلبات واحتياجات مختلفة، وقد أدى ذلك إلى إدخال المرأة إلى الحياة العملية إجبارياً، علاوة على إحداث تغييرات في بنية الأسرة وتحويل الأسرة التقليدية الممتدة إلى أسرة نووية حديثة في المدن، ذكر أوزكالب أنه في المجتمعات الصناعية، أصبحت الأسرة وحدة استهلاك وليست وحدة إنتاج، وأن الوظائف المتغيرة للأسرة الصغيرة تنعكس على مؤسسة الزواج، وأن الزواج أصبح أكثر فردية، وترك الأشخاص لتقرير مصيرهم بأنفسهم، بالإضافة إلى ذلك، فإن سبب ارتفاع

كايالغيل (أنقرة: دار هراتيك للنشر، ٢٠١٦)، ٤٠.

(٢٧) جورج سيميل، «المدينة الكبرى والحياة الروحية»، ترجمة: جورج سيميل، «المدينة الكبرى والحياة الروحية»، ترجمة، نظيفة كلايبي، صراع في الثقافة الحديثة (إسطنبول: دار إيلاتشيم للنشر، ٢٠٠٣)، ٨٥-٩٢.

(٢٨) غوكشجه، «مقاربة اجتماعية لمؤسسة الزواج»، إعداد: بيالو دكاتشليغيل وأحمد تشغدام، ٣٩٧.

(٢٩) محمد أوزاي، العلمنة والدين (إسطنبول: دار إيز للنشر، ٢٠٠٧)، ٨٥.

(٣٠) فردوس غوموش أوغلو، المدينة والإنسان في مواجهة القرن ٢١ (إسطنبول: دار بغلام للنشر، ٢٠٠١)، ٣٠٦.

متوسط سن الزواج في المدن الكبرى هو أنه من أجل الحصول على وظيفة، يتعين على المرء أن يقضي سنوات طويلة من التعليم^(٣١)، وفي هذا السياق، لا ينبغي لأحد أن يتجاهل حقيقة أن المدينة تكبح الدوافع الطبيعية الناشئة عن الطبيعة البشرية بينما تخلق ظروف معيشتها الخاصة، وفي مواجهة إغراء حياة المدينة الحديثة، يشارك الفرد بوعي أو بغير وعي في مفهوم الأخلاق التي تفرضه حياة المدينة، على سبيل المثال، فإن الأطفال الذين يُنظر إليهم على أنهم ورثة المستقبل في الحياة الحضرية ويشار إليهم بقيمة عالية، يصبحون قضية مسؤولية كبيرة لوالديهم، فقد يعتقد الأب أن تأسيس مزرعة في الريف أصعب من إعالة أسرة في المدينة، كل هذا يمكن أن يؤدي إلى تأخير سن الزواج في المدينة، وفي بعض الأحيان قد لا يحدث على الإطلاق^(٣٢).

٤. الغرض، والطريقة

يتمثل الغرض الرئيس من هذه الدراسة في التحقيق في العوامل الاجتماعية والثقافية والدينية التي تكمن وراء إطالة سن الزواج عند الشباب، وبناءً على الإطار النظري المحدد، من المفيد الإشارة إلى أن أسلوب البحث الميداني يعتمد على خريجي الجامعات وسكان المدينة والمعلمين، بينما تقدم حياة المدينة أسلوب حياة معيناً للفرد، يشارك الفرد في المدينة باختيار واعٍ ويستوعب قيم المدينة، يعكس التحضر شخصية الفرد بدءاً من الوضع الاجتماعي والاقتصادي حتى المواقف والسلوكيات الدينية والثقافية، وفي هذا الصدد، يمكن عد المدينة معيار تحليل مهماً في فهم العمل البشري وشرحه، وتتمثل الأهداف الفرعية للدراسة في تحديد ما إذا كانت ظواهر مثل العلمنة وإطالة أمد الوتيرة التعليمية والتفرد والعقلنة التي تأتي في حياتنا مع الحداثة، مؤثرة في تأخير زواج الشباب. ونظراً لأن الحداثة تتمثل في فهم للحياة يركز على السرعة والمتعة، فإن شعار "حياة أفضل" يجعل من الإلزامي للشباب زيادة الوقت الذي يقضونه في المؤسسات التعليمية، وبناءً على الاعتقاد بأن سنوات التعليم عامل مهم في تأخير الزواج، فقد تم الحرص على ضمان حصول الأفراد المختارين في مجموعة العينة على شهادة جامعية على الأقل، وأجريت الدراسة في الفترة بين أبريل ويوليو ٢٠١٩.

اعتمدت الدراسة أسلوب البحث النوعي، تظهر الأحداث الاجتماعية مظهرًا غير متجانس وقد يكون هناك أكثر من سبب مؤثر في حدوث حدث ما. وفي هذا الصدد، يوفر البحث النوعي الفرصة لإجراء تحليل متعمق أكثر من البحث الكمي. ونظراً لأن الهدف من الدراسة هو الكشف عن الأسباب المحتملة وراء تأجيل الزواج، فقد تم اعتماد نهج الظواهر، وعلم الظواهر (Phenomenology) هو نهج يحاول شرح المفاهيم أو الأحداث أو المواقف أو التجارب بناءً على التجارب والمعاني^(٣٣)، تمت الاستفادة من تقنية المقابلة شبه المنظمة

(٣١) أنور أوزقلب، مقدمة في علم الاجتماع (إسكيشهير: جامعة الأناضول، منشورات وقف الأبحاث التعليمية والصحية والعلمية، ١٩٩٥)، ١١٦-١٢١.

(٣٢) روبرت إي. بارك - أرنتس برغس، المدينة: مقترحات حول دراسة سلوكيات الأشخاص من سكان المدن، 83

(٣٣) م. ذكي الغار - سمرا جوشكون إغار، «النظرية المضمنة كمنط بحث نوعي (نظرية متأصلة)» مجلة العلوم الاجتماعية جامعة

لجمع البيانات وفحص الوثائق في الدراسة، ومراجعة الأدبيات الحالية في إطار موضوعاً مثل الأسرة، والزواج، والشباب، والدين، والمدينة، والتعليم، والمكانة، والحدثة، والعلمنة، والفردانية، تم استخدام إحصائيات بنية الأسرة التركي، التي أجراها معهد الإحصائيات التركي، بغرض الكشف إحصائياً عن إطالة سن الزواج بين الشباب، وبناءً على القراءات، تم تحديد الموضوعات التي ستوجه الباحث أثناء المقابلات وتم تشكيل الأسئلة بناءً على هذه الموضوعات، تم تحديد ثلاثة موضوعات الرئيسة وهي "ظاهرة الأسرة والزواج"، و"الدين - التدين - التغيير"، و"إطالة سن الزواج"، تم تقسيم الموضوعات الرئيسة إلى موضوعات فرعية وتم إعداد أسئلة المقابلة من أجل الوصول إلى معلومات حول هذه الموضوعات. وفي قسم الدراسة العملية، تم استخدام طريقة أخذ العينات الموجهة نحو الغرض، وأجرى الباحث بنفسه المقابلات الواردة في الدراسة، وتم تحليل البيانات التي أظهرتها المقابلات عبر تحليل الخطاب.

١.٤. نتائج البحث والمناقشة

١.١.٤. المعلومات الديموغرافية

بعد أن تقرر استخدام العينة لغرض الدراسة، كان الهدف هو الوصول إلى الفئات العمرية المناسبة للموضوعات الرئيسة والموضوعات الفرعية وفقاً لإحصائيات مؤسسة الإحصائيات التركية حول متوسط سن الزواج للمرأة والرجل لعام ٢٠٠١-٢٠١٨. ونظراً للإجراء آخر بحث قبل هذه الدراسة عام ٢٠١٨، فقد تم تحديد متوسط سن الزواج لأول مرة ٨، ٢٧ للذكور و ٨، ٢٤ للإناث في العينة التركية، واستهدف الوصول إلى الأشخاص غير المتزوجين فوق هذا السن، يرد توزيع المشاركين من حيث العمر والجنس والمهنة والحالة التعليمية في الجدول ١ أدناه:

جدول ١: المعلومات الديموغرافية

مكان الإقامة	المهنة	الحالة التعليمية	السن	النوع	
مدينة	معلم	دكتوراه	٢٨	امرأة	١G
مدينة	عالم نفس	دراسات عليا	٣٤	امرأة	٢G
مدينة	أكاديمي	دكتوراه	٤٢	امرأة	٣G
مدينة	أخصائي العلاج الطبيعي	دراسات عليا	٢٩	امرأة	٤G
مدينة	موظف حكومي	دراسات عليا	٣٠	امرأة	٥G
مدينة	محامي	ليسانس	٢٨	امرأة	٦G
مدينة	معلم	دراسات عليا	٣٦	امرأة	٧G

مدينة	أكاديمي	دكتوراه	٣٠	ذكر	٨G
مدينة	أكاديمي	دكتوراه	٣٤	ذكر	٩G
مدينة	فنان	ليسانس	٣٠	ذكر	١٠G
مدينة	موظف حكومي	دراسات عليا	٣٤	ذكر	١١G
مدينة	موظف حكومي	دكتوراه	٣٤	ذكر	١٢G
مدينة	مهندس حاسوب	دراسات عليا	٣٦	ذكر	١٣G
مدينة	مسؤول تجارة خارجية	ليسانس	٣١	ذكر	١٤G
مدينة	موظف حكومي	ليسانس	٤٦	ذكر	١٥G

٢.٤. نهج الزواج وتصور سن الزواج المثالي

في الجزء الأول من الدراسة، الذي يهدف إلى فحص العوامل المؤثرة في إطالة سن الزواج، أولاً وقبل كل شيء، تمت مراجعة نهج المشاركين تجاه مفاهيم الأسرة والزواج، لذلك، تم بدء الدراسة بسؤال حول ما تعنيه مفاهيم الأسرة والزواج لهم، وعند النظر إلى الإجابات المقدمة، تبين الاهتمام بعبارات مثل "المأوى الآمن"، و"الحصن الدافئ"، و"المجال الذي يمكنك فيه أن تدرك نفسك"، و"الانتماء"، وبالنسبة للأزواج فقد وردت عبارات مثل "رد فعل إجباري"، و"تقاطع بين عالمين مختلفين"، لوحظ أن الأشخاص الذين تمت مقابلتهم سلطوا الضوء بشكل مشترك على التعريفات المعروفة للأسرة والزواج، ثم أكدوا على التغيير والتحول المتكرر والخصائص الوظيفية وأنواع الأسرة الجديدة:

«عند ذكر الأسرة، أول ما أفكر فيه من أين تأتي جذور المرء، ولمن يشعر بالانتماء، ولمن يجب أن يكون الولاء، وعند ذكر الزواج، أفكر في حدوث تقاطع بين عالمين مختلفين، ومحاولة لدفع العالمين إلى الأمام، أعتقد أن هذا معنى الزواج.» (١٠G، ليسانس، فنان، ذكر، ٣٠).

«الأسرة هي أصغر مؤسسة اجتماعية يشعر فيها الشخص بالأمان ويمكن أن يكون على طبيعته ويمكن أن يعتمد عليها، فالأسرة هي المكان الذي يمكنك أن تكون فيه على طبيعتك، والمجال الذي يمكنك أن تكون فيه نفسك بدون قناع، أما الزواج فهو علاقة بين شخصين يجدان انعكاساً لهما في بعضهما بعضاً ويمكنها فيها المضي قدماً معاً...» (٢G، دراسات عليا، أخصائي نفسي، امرأة، ٣٤).

«أستطيع أن أقول إن الأسرة لا غنى عنها من أجل مجتمع صحي، فهي أصغر لبنة في التضامن المجتمعي، وبطبيعة الحال، فإن الزواج هو رد الفعل الضروري لتكوين هذه اللبنة، أما ما يثيره ذلك، فعلى الرغم من أن التحول والتشوه في مفهوم الأسرة في ربيع القرن الماضي، قد وضع هذا الفكر تحت الهجوم، إلا أن الأسرة هي الملجأ الذي يمكنك الهروب إليه من الحرب في العالم الخارجي.» (١٢G، دكتوراه، موظف حكومي، ذكر، ٣٤).

الأسرة هي مؤسسة يولد فيها كل فرد ولها معنى وأهمية مختلفة لكل فرد، لا يمكن عدّ تعريفات هذه البنية، التي يتفاعل معها الفرد منذ الولادة وحتى البلوغ، مستقلة عن العلاقة الجسدية والنفسية والاقتصادية التي يقيمها الشخص مع الأسرة، بل يمكن ملاحظة الاختلافات اعتياداً على الظروف الاجتماعية، فبالنظر إلى أن الأشخاص الذين تمت مقابلتهم يتألفون من أشخاص محافظين وعزاب ومثقفين ومن سكان المدن، فقد تقرر أن عالم الأفكار والأحلام المتعلقة بالزواج لا يتشكل بمعزل عن واقع المجتمع، كما أن ذكر بعض المشاركين أن الزواج مؤسسة يتم إنشاؤها بعد سن معينة وبعد مراحل معينة، وذكر بعضهم الآخر أنها منطقة يتعدون عنها لأنهم معتادون على راحة حياة العزوبية، يؤكد ويدعم هذا الرأي.

«أما الزواج فهو اسم المؤسسة التي ستؤسسها بعد سن معينة ومرحلة معينة.» (G5، موظف حكومي،

دراسات عليا، امرأة، ٣٠)

«الأسرة والزواج بمثابة مؤسسة اقتربت جداً منها، لكن في الوقت نفسه لم أتمكن من وضع خطط حولها

أو التنبؤ بها بشكل كامل، لأنني أعيش بمفردي ولأنني في الخارج في الحياة الجامعية.» (AG، أكاديمي،

دكتوراه، ذكر، ٣٠)

بعد تحديد كيفية تقييم الباحثين للأسرة ومؤسسة الزواج، سئل المشاركون عن السن المثالي للزواج، وطلب

منهم تحليل تفسيرهم للزواج المبكر والمتأخر، وتكشف النتائج الميدانية أن المشاركين يشيرون إلى أرقام مختلفة فيما يتعلق بسن الزواج حسب الجنس وأنهم يقيمون السن المثالي للزواج في إطار مفهوم "النضج".

وعلى الرغم من أن السن المثالي للزواج يختلف من شخص لآخر، إلا أن الأشخاص يسعون جاهدين من

أجل العيش المفرد بسبب تصور الحياة الحرة المفروض على العالم، «السن المثالي ٢٨ بالنسبة لي، فأنا أعتقد أن النضج يكون بعد ٢٨.» (G14، ليسانس، مسؤول تجارة خارجية. G14، ليسانس، مسؤول تجارة خارجية،

ذكر، ٣١).

«من المهم جداً أن يشعر الشخص أنه مستعد لتحمل مسؤولية الزواج، وإذا كان يشعر بذلك في سن ٢٠

أو ٣٠ أو ٢٥، فذلك هو سن الزواج المثالي، وبرأيي فإن أهم شيء: تحمل المسؤول عندما تشعر أنك على استعداد

لذلك، ومن وجهة نظري، أستطيع أن أقول إنني تأخرت عن الزواج.» (G1، دكتوراه، معلم، امرأة، ٢٨).

«عادة ما يتغلب الرجل الذي يتراوح عمره بين ٣٥ و ٤٠ عاماً على مشكلاته العسكرية والوظيفية، حيث تنتهي

فترة طيش الشباب وترتفع إمكانياته المادية وخبرته الحياتية، وبسبب عمره وخبرته الحياتية، يزداد إحساسه

بالمسؤولية ويشبع ببعض الملذات الدنيوية، وبذلك تفسح الرغبات القديمة المجال لمشاعر مثل تكوين أسرة

وإنجاب الأطفال.» (G15، ليسانس، موظف حكومي، ذكر، ٤٦).

يرتبط سبب الاعتقاد بأن الزواج مرتبط بالنضج، بمشاعر المسؤولية والاستعداد الذاتي، حيث يتم التعبير

عن نطاقات العمر المثالية المشار إليها للرجال والنساء بفروق فئوية دورية، وذكر معظم المشاركين أن الفتة

العمرية من ٢٢ إلى ٣٠ للنساء ومن ٢٥ إلى ٣٥ للرجال، تمثل السن "المناسب" للزواج، ومبرر هذا الموقف هو أن الأفراد ينظرون إلى الحياة من منظور المنطق بدلاً من العاطفة مع تقدم العمر، وعليه يكون مستوى التحمل أعلى في مواجهة الصعوبات، من ناحية أخرى، فإن زواج الأفراد دون إدراك كامل لأنفسهم وبيئتهم، وبعبارة أخرى، دون وعي بكونهم وبحقيقتهم، يشكل عبئاً على أنفسهم نتيجة لتأسيس أسرة غير مستقرة للأطفال، وبعد ذلك سبباً في عدّ السن المثالي للزواج بين سن ٢٥-٣٥، عند فحص إجابات المشاركين، يتبين وجود تأكيد مشترك على أن الزواج المبكر يوفر ميزة في القيام بأدوار الأبوة والأمومة في سن مبكرة، ولكن الزواج قبل النضج يزيد من احتمالية حدوث الطلاق. من بين النقاط الأخرى التي أشار إليها الأشخاص الذين تمت مقابلتهم أنه، مع النضج في الفترة ما بين سن ٢٥-٣٥، تختفي السمات الشخصية الحادة والقاطعة للشخص، ويصبح لديه القدرة على التغاضي عن بعض الأمور، وعليه، يصبح الانسجام أسهل في الزواج:

«قد يوفر لك الزواج المتأخر إمكانية اختيار الشخص المناسب، من ناحية أخرى، من الممكن أن تفهم العالم بشكل أفضل نظراً لأنك قد تكون فهمت ما تريده بشكل أفضل، وضمن هذه الاحتمالات، من الممكن اختيار الشخصية الأقرب إليك، وبذلك، ربما يمكنك بسهولة تحمل الالتزامات التي تفرضها تلك المؤسسة، علاوة على مسؤولياتك كإنسان، ومسؤوليات الزواج.» (٣G، دكتوراه، أكاديمي، امرأة، ٤٢).

ورد في الأدبيات أن بلوغ مستوى النضج الجنسي هو المعيار الأساسي فيما يتعلق بسن الزواج، لكن هذا لا يكفي بحد ذاته، حيث يجب على الفرد أن يكون لديه القدرة على كسب لقمة العيش من الناحية الاجتماعية والاقتصادية، تظهر النتائج الميدانية أنه على الرغم من أن الشباب يصلون إلى مستوى النضج الجنسي اليوم، إلا أنهم لا يقررون الزواج قبل أن يصلوا إلى مستوى كافٍ من الناحية الاجتماعية والاقتصادية، فالبلوغ هو الاسم العام للعملية التي يمكن التعبير عنها بالقدرة على الحصول على وظيفة وتحمل مسؤولية الأسرة، ومع ذلك، فإن حقيقة التعبير عن فترات الشباب والبلوغ بأرقام مختلفة أعلاه، تظهر أن هناك لغطاً حول الفئات العمرية للشباب والبلوغ.

٤. ٣. أسباب إطالة متوسط سن الزواج في المدن الكبرى

تتميز المدن ببنيتها غير المتجانسة التي تستوعب العديد من شرائح المجتمع، وسط هذا التباين وعدم الانسجام، يُجبر الفرد على إعادة تعريف هويته باستمرار، فنظراً لاختلاف الإجابة عن سؤال "من أنا؟" في كل مرة في المدينة، فإن مسألة الاستعداد للزواج ترتبط بذلك، في خلفية فرضيتنا القائلة إن العيش في المدينة يؤثر في إطالة سن الزواج، تكمن فكرة أن المكان، الذي تم التعبير عنه أيضاً في الجزء النظري أعلاه، يؤثر على مواقف وسلوكيات الفرد، ويشكل هوية ومجالاً مرجعياً للفرد. لذلك، من أجل تحديد تأثير حياة المدينة في تأخير الزواج، سألنا المشاركين الذين اختاروا العيش في المدينة. "ما هي أسباب إطالة سن الزواج في المدن الكبرى؟"

يضطر الأفراد إلى التفاعل بشكل إجباري في مواجهة حقيقة أن المدن هي أماكن كبيرة تحتوي على شرائح مختلفة من المجتمع، وذات بنية عالمية وبيئته فوضوية، يوضح المشارك (VG)، دراسات عليا، معلم، امرأة، (٣٦) هذه الحالة بقوله: «في المجتمعات التقليدية أو المجتمعات الريفية، يولد الأشخاص بين أناس مثلهم، حيث يكون المستوى الاجتماعي والاقتصادي للقريبة بأكملها متشابه إلى حد ما، لذلك، عندما يتعلق الأمر بتفضيلات الزواج، فلن تذهب بعيداً، حيث يمكنك أن تجد الزوجة أو الزوج، ربما في قرينك أو في القرى المحيطة، ولكن في مدن اليوم، فهذا مختلف تماماً». وفقاً لسيميل، يؤثر المجتمع الحديث على الفرد بسرعه وتمعته وتدفعه، ففي الحياة اليومية، يتعرض الفرد للعديد من المنبهات في نفس الوقت، الأمر الذي يجعله غير حساس وغير مبالٍ بعد نقطة معينة، أصبح الفرد الآن منفصلاً ليس فقط عن الأشخاص من حوله ولكن أيضاً عن بيئته^(٣٤)، في هذه الحالة، فإن الفرد المحاصر في دوامة التدفق الاجتماعي في المدينة، لا يفكر حتى في الزواج، وقد يفضل حياة أكثر انطوائية وأكثر فردية ويؤجل الزواج، عبر نفس المشارك عن التأثير الواقع على الفرد الذي وقع في دوامة التدفق الاجتماعي في المدينة واندماج في فهم الاستهلاك، في اتخاذ قرار الزواج، على النحو الآتي: «هناك تدفق اجتماعي سريع للغاية في المدينة، ونظام يعتمد على الاستهلاك المستمر، حيث يتم فرض نهج حياة تعتقد فيه أنك سعيد لأنك تستهلك بطريقة ما، وحقيقة امتلاكنا للعديد من الأشياء، غالباً ما تحجب حقيقة أنه يجب أن يكون لدينا أسرة، ويدخل الفرد في هذا التدفق وينسى أنه يجب عليه الزواج».

من الموضوعات المهمة الأخرى التي أظهرها العيش في المدينة، الحياة اليومية التي تختلف عن الريف، حيث يبدو العيش في المدينة كواقع للعالم الحديث، وتنتج الحداثة عالم معانيها الخاص، لهذا السبب تختلف الأولويات في المدينة عن تلك الموجودة في الريف، وحياة المدينة لا تركز فقط على الزواج. فالفرص التي تقدمها المدينة للفرد ونوع الإمكانيات الاجتماعية والثقافية وتنوعها وسهولة التنشئة الاجتماعية والعوامل البيئية هي من بين المؤشرات التي أشار إليها المشاركون على أنها تسبب في تأجيل الزواج:

«سكان المدن الكبيرة، هم أشخاص يعيشون على نحو أكثر فردية، أما سكان المدن الصغيرة، فيشعرون وكأنهم يعيشون تحت ضغط عائلي أكثر بعض الشيء، لكن عندما تعيش في مدينة كبيرة، فأنت بعيد عن أسرتك، وبعيد عن محيطك، وتنظر إلى ما حولك، فقط غير المتزوجين ويبدو ذلك عادياً بالنسبة لك، للعوامل البيئية تأثير كبير، فكل الأشخاص في محيطي غير متزوجين، ولكن عندما أذهب إلى تشانكري، أجد جميع أصدقائي من نفس السن، متزوجين». (EG، ٤)، دراسات عليا، أخصائي علاج طبيعي، امرأة، (٢٩)

«كل شخص لديه أهدافه الخاصة، رجالاً ونساءً... أولاً وقبل كل شيء العمل، وأولاً وقبل كل شيء المال، نحن نريد الزواج لأنه سنة عن الرسول، بخلاف ذلك، فإن الزواج بمثابة غباء، حيث تذهب إلى عائلة

(٣٤) مالكة أكبيق، الحياة اليومية في علم الاجتماع: المكان والترتيب الإعلامي (جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، أطروحة الدكتوراه، ٢٠١٨)، ١٨٤-١٨٥.

شخص آخر، وتتحمل مشكلة شخص آخر، ولذلك أعدّه غياب، وفي العصر الحالي، يؤجل الناس الزواج قدر المستطاع، لأنهم ينظرون إلى الأمور من هذا المنظور، فلما كنت سأتزوج إذا لم يكن لدي حجة دينية تقيديني؟ كنت سأستطيع أن أفعل أشياء كثيرة سيوفرها لي الزواج، دون زواج.» (٦G، ليسانس، محام، امرأة، ٢٨).

إن التفرد الذي أصبح أكثر وضوحًا في الحياة الحضرية بالتوازي مع الزيادة في التمدن، هو موضوع آخر للمناقشة بغرض ملاحظة التحول الذي يحدث في إطالة عمر الزواج، اشتق مصطلح فردي (*individual*) وفردية (*individuality*) من الكلمة اللاتينية "individius"، دخلت هذه المصطلحات التي تعني «غير منقسم» أو «لا يمكن تقسيمه»، إلى اللغة الإنجليزية من اللغة الفرنسية وبدأ استخدامها في بدايات القرن السابع عشر^(٣٠)، شكلت كلمة "أنا"، التي تُستخدم مرات عديدة في الحياة اليومية، نقطة محورية للتحليل والمناقشات الميدانية في مجال العلوم الاجتماعية في نهاية القرن التاسع عشر، في هذا الصدد، يمكن وصف "أنا" أو "الذات" بأنها إحدى المشكلات الأساسية للثقافة الحديثة وثقافة ما بعد الحداثة^(٣١)، تمت مناقشة سؤال "هل العيش في المدينة يجعلك أكثر حرية، وأكثر فردية، وأكثر عقلانية في التفكير؟" على المشاركين، ومن خلال ذلك، سعينا إلى فهم أثر الفردية في تأجيل فكرة الزواج، ومن خلال الدراسة، لوحظ أن الجهد المبذول لتحقيق الذات كفرد حر في المدينة قد غير منظور مؤسسة الزواج، نسرده على النحو الآتي تصريحات بعض المشاركين حول فكرة أن توفير المدينة مجال حرية أوسع، يعد عنصرا من العناصر التي تغذي مفهوم الفردية:

«تجربك الحياة المدينة على التصرف بشكل فردي وأكثر عقلانية، حتى وإن كنت لا تريد ذلك، ومهما كانت محاولتك للوقوف ضد ذلك، فإنها تأخذك بعيدًا بغير إرادتك.» (١٤G، ليسانس، مسؤول تجارة خارجية، ذكر، ٣١).

«تقوم عوامل مثل الثقافة الفردية العليا والرغبة في الحرية، وإضعاف الروابط الاجتماعية، والحرية الاقتصادية، والجهد الوظيفي، وفوضى المدينة التي تضيق مساحة معيشة الناس بدور مهم في التأثير فينا، بالإضافة إلى ذلك، مع تزايد سن النضج في عالم اليوم، فإن الابتعاد عن التقاليد - وهو أمر أكثر وضوحًا في المدينة مقارنة بالريف - قد غيّر بشكل جذري منظور الزواج.» (١٢G، دكتوراه، موظف حكومي، ذكر، ٣٤).

«عندما تعيش في المدينة، فأنت لا تنظر فقط إلى الحياة بتركيز على الزواج، في الماضي، كان الفرد يذهب إلى الجيش وينتهي تعليمه الجامعي ويتزوج على الفور، ولكن لا يوجد حد للدراسة، فهناك دراسات ودكتوراه وما إلى ذلك، وهناك العديد من الأشياء التي يمكن القيام بها الآن، فهناك أنشطة اجتماعية وجمعيات ومنظمات وفرص مختلفة كوظيفة، ولذلك، لا يبدو أن الزواج كأنه الشيء الوحيد الذي يجب فعله.» (٢G، دراسات عليا، أخصائي نفسي، امرأة، ٣٤).

(٣٥) ايان وات، أساطير الفردية الحديثة، ترجمة: محمد دوغان (إسطنبول: منشورات جامعة بوغازتشي، ٢٠١٦)، ١٥٩.
(٣٦) نيك مانسفيلد، الذاتية: نظريات الذات من فرويد إلى هارواي، ترجمة: حسام الدين تشاتين كايا ورحمي دورماز (إزمير: دار أرباليك للنشر، ٢٠٠٦)، ١١.

واجه استيعاب المجتمع التركي لعملية التحديث صعوبات في العديد من الجوانب وانتشر على مدى فترة طويلة، والسبب في ذلك هو أن الإسلام والرأسمالية نظامان اجتماعيان مختلفان من حيث الأولويات الأنطولوجية والمعرفية والأخلاقية، كما أن دمج هذين النظامين المختلفين في المجتمع التركي، أدى إلى العديد من التناقضات والمفارقات والتوترات، نتيجة لهذا الدمج، ظهرت مجموعات فريدة ومختلفة ومثيرة للسخرية^(٣٧). شرح غولا انعكاسات التحول في الفئة الإسلامية على أنها "الوجوه العامة الجديدة للإسلام"^(٣٨)، وذكر أن هوية المسلم المتدين الذي تفصله بشكل واضح عن الفئات العلمانية من الناحية الثقافية، تجبره على إظهار اختلافه بوضوح في المجال العام، لا تتطلب هذه الهوية الجديدة هوية إسلامية جماعية لأنها تثبت ظهورها من خلال أنشطة فعالة في العديد من مجالات الحياة الاجتماعية وتعرف نفسها، لذلك، من الممكن تحديد أن الهوية الدينية الجديدة هي هوية إسلامية فردية^(٣٩)، هناك موقف مماثل فيما يتعلق بتأجيل زواج المشاركين في الدراسة، فيكشف تجسيد أحد المشاركين لحياة المدينة من خلال مفهوم تكوين علاقات اجتماعية وتصريحه بالقول "الزواج لا يبدو لي الشيء الوحيد الذي يجب فعله"، الوجه المتغير للأسرة الإسلامية والزواج، وتغذي أسطورة الفردية الموجودة بقوة في العصر الحديث، الشعور بالوحدة والرجسية التي تجلب معها عدم قدرة الشباب على الاندماج في المجتمع وصراعهم معه، يقود الدافع إلى الانغماس في الحرية، الشباب إلى توخي الحذر عند اتخاذ قرار الزواج وتكوين أسرة، ويؤدي إلى ظهور مواقف وسلوكيات جديدة، دينياً واجتماعياً، إن أحد مؤشرات المواقف والسلوكيات التي كشفت عنها أسطورة الفردانية العلمانية، هو أن الأفراد يعطون الأولوية لراحتهم مع مستوى الرفاهية المتزايد وهذا الوضع له تأثير على النظرة إلى الزواج، ويوضح المشارك (١G)، دكتوراه، معلم، امرأة، (٢٨) في تصريحه هذه الحالة على نحو «إذا كان راتبي ٢٠٠٠ ليرة، فأنا أنفق على مصاريفي الخاصة وذوقي وهواياتي، وبعد أن اعتدت على هذه الراحة، فمن الصعب للغاية أن أكون تحت سيطرة شخص آخر، وهذا الأمر سارٍ بالنسبة للرجال والنساء على حد سواء، أعتقد أن الزيادة في الدخل الاقتصادي والدخل الفردي تجعل الشخص يميل أكثر إلى الفردية».

٤.٤. اقتفاء أثر العلمنة في المدينة: الميول العلمانية في تفضيلات الزواج

إن كلمة «المتدين»، التي تشكلت في اللغة التركية من دمج كلمة «دين» العربية بكلمة «دار» الفارسية، تعني في القاموس الشخص «المؤمن بالله والذي ربط قلبه به»، أما التدين، فتعني حالة التزام الشخص بالمتدين، إن التدين ظاهرة ديناميكية، بل جدلية أيضاً، تشهد تغيرات واختلافات كبيرة على المستوى الفردي والاجتماعي

(٣٧) بهاء الدين أكشيد وآخرون، التدين في تركيا: المعتقدات وأنماط الحياة في محور التوترات الاجتماعية (إسطنبول: دار إيلا تشيم للنشر، ٢٠١٢)، ٢٨٠.

(٣٨) لمزيد من المعلومات، راجع، نيلوفر غولا، الوجوه العامة الجديدة للإسلام (إسطنبول: دار ميتينس، ٢٠٠٠).

(٣٩) أوزبولاط، التمسك بالرأسمالية، ثقافة الاستهلاك في الطبقة الوسطى الدينية، ٩٨.

والزمني^(٤٠)، لهذا السبب، عند ذكر "التدين"، يتشكل تعريف مختلف في ذهن كل فرد، ويمكن لكل فرد تقييم التدين وفقاً لمعايير مختلفة، كما هو مذكور في الإطار النظري أعلاه، إن الدين هو مصدر دافع للسلوك الاجتماعي، حيث يشكل السلوك الاجتماعي، ولكنه ليس مستقلاً عن بعض الاختلافات الاجتماعية، وخلال مرحلة التمدن والحداثة التي شهدت تغييرات مهمة مثل: التحول العقلائي والتخصص وتقسيم العمل والتحول المؤسسي، حدثت تغييرات خطيرة أيضاً في الأشكال التقليدية للتدين^(٤١)، من المعروف أن معايير الدين - التدين تحتل صدارة الأمور عندما يتعلق الأمر بتفضيلات الزواج لدى المحافظين. ولكن اليوم، ينعكس التغيير في أشكال التدين في مواقف الناس وسلوكياتهم، في هذا الجزء من الدراسة، تم إبلاغ المشاركين أن العلمنة بالتعريف العام هي "تفضيل كل ما هو دنيوي على كل ما هو ديني" بغرض فهم كيف يؤثر العيش في المدينة على عوالم العقل والسلوك، ثم سألوا حول ما إذا كانت أولوياتهم التفضيلات الدينية أم الدنيوية عندما يتعلق الأمر بمسألة الزواج، وقد قدمت الإجابات أدلة محددة حول تحليل علاقة التحول العقلائي بالدين.

يؤكد علماء اجتماع الدين في تعريفهم للعلمنة: «أن الدين يصبح هامشياً في عمل النظام الاجتماعي وتبدأ الوظائف الأساسية لعمل المجتمع في التحول العقلائي من خلال كسر السيطرة على العوامل التي تعتمد على ما وراء الطبيعة.»^(٤٢) ويؤكد هذا التفسير أيضاً على الوتيرة التي تعلن فيها المؤسسات بشكل متزايد عن استقلاليتها في المجتمعات المعقدة والأكثر تطوراً اقتصادياً^(٤٣)، يمكن اعتبار وتيرة العلمنة كاختفاء للتأثير الديني في مجالات مثل الفن والأدب والفلسفة، وفرض هيمنة منظور علمي، لا تقتصر العلمنة على المجال الثقافي أو الفكري فقط، وبالمثل، من الممكن الحديث عن علمنة الوعي^(٤٤)، بعبارة أخرى، هذا يعني أن العالم الغربي الحديث قد خلق عدداً متزايداً من الأفراد الذين يفسرون العالم وحياتهم بشكل مستقل عن التكوين الديني^(٤٥)، من وجهة النظر هذه، فإن مسألة ما إذا كان الشباب المحافظ يعطي الأولوية للعوامل الدينية أو يعطي الأولوية للتوقعات الدنيوية في اختيار الزوج، سوف يساهم في مراقبة انعكاسات العلمنة في مؤسسة الأسرة.

إن إحدى الخطوات التي يجب اتخاذها في طريق الزواج هي بلا شك اختيار الزوج أو الزوجة، على الرغم من أن اختيار الزوج أو الزوجة والخصائص التي ينبغي أن تكون بهما يختلف باختلاف المستوى الاجتماعي والثقافي بين البلدان، إلا أنه من المعروف وجود بعض الاختلافات الناشئة عن الجنس، وفقاً لأق كايا، فإن

(٤٠) أوفر غوناي وجلال الدين جاليك؛ «علم اجتماع التدين»، التدين من الناحية الاجتماعية والنفسية (أضنة: دار كرهان للنشر، ٢٠٠٦)، ٨.

(٤١) كمال الدين تاش، «دراسة نمطية عن أنماط التدين»؛ غوناي وجاليك، الدين من الناحية الاجتماعية والنفسية، ١٨٦-١٨٧.

(٤٢) م. علي كيرمان وإحسان تشابحي أوغلو، مقاربات كلاسيكية وعصرية حول العلمنة (أنقرة: دار أوتو للنشر، ٢٠١٥)، ١٢.

(٤٣) ميشيل ديلون (إعداد)، دليل علم اجتماع الدين (إسطنبول: دار باراديجا للنشر، ٢٠١٤)، ٣١.

(٤٤) بيتر ل. بيرغير، الشمسية المقدسة: العناصر الأساسية لنظرية علم اجتماع الدين، ترجمة، علي جوشكون (إسطنبول: دار نشر رغبت، ٢٠١٥)، ١٩٧.

(٤٥) علي جوشكون، علم اجتماع الحب (إسطنبول: دار نشر رغبت، ٢٠١٢)، ١١٠-١١١.

توقعات المرأة من الرجل تتمثل في الوضع المالي الجيد، والاجتهاد، والوضع الاجتماعي الجيد، وأن يكون الشخص أكبر منها سنًا. من ناحية أخرى، فإن أغلب توقعات الرجال من النساء، تتمثل في الرغبات الجنسية والصحة الإنجابية^(٤٦). خلال المقابلات، لوحظ أن المشاركات أكدن على مفاهيم مثل التعليم والوظيفة والقوة المالية والمظهر الجسدي والشكل الخارجي بالنسبة للرجال، يبدو أن تركيز مجموعة G١٠ على مفهوم "الجمال" ومجموعة G٢ على مفهوم "القوة"، يتطابق مع حقيقة أن بعض السلائف الدنيوية تعطي الأولوية للدافع الديني في تفضيلات اختيار الشريك، وهو الموضوع الذي ناقشناه في الإطار النظري في الجزء الأول والذي نبحت عنه ميدانياً في هذا الجزء، حيث توضح عبارة مجموعة G٢ القائلة «يجب علي مواصلة الاحتفاظ بما أملكه، ولكن إذا تراجعت عن ذلك، سأكون تعيساً» تشير ضمناً إلى أن المتعة الروحية والسعادة التي يجلبها الزواج ستعتمد على تحقيق التوقعات المالية، من بين الإجابات المقدمة، نعرض أدناه أمثلة تؤكد على علمنة الوعي من حيث انتشار العلمنة في تفضيلات الزواج:

«تتخذ خيارات دنيوية بنسبة ٨٠٪. هذه نسبة مؤكدة. هل يكون طويلاً وجميلاً وذا مكانة عملية وعلمية؟ هل سيدعمني في المنزل؟ هل سيوفر لي المعيشة الجيدة؟ هل سيوفر لي حياة جنسية جيدة؟ هل سيهتم برفاهيتي وعائلتي؟ هل سيساعدني في عملية تحقيقي لذاتي؟ هل سيسهم في ذلك؟ هذه المفهوم موجود غالباً في العقل الفكري.» (G٣، دكتوراه، أكاديمي، امرأة، ٤٢).

«في هذه الحالة، أعتقد أن هناك تيرة تنجعه نحو العلمنة يوماً بعد يوم، وهذه الفجوة تفتح أكثر فأكثر مع مرور الوقت، ما هي متطلبات الفرائض الدينية في الشراكة الأسرية؟ تأسيس أسرة، تأسيس بيت حسناً، جميل، ولكن إذا تم الوفاء بالالتزامات الدينية، فلا ينبغي فعل الأشياء الدنيوية. ماذا يعني ذلك؟ ما تكاليف إقامة عرس؟ هذا أمر فضفاض. يتم شراء العديد من الأغراض... لقد حكى لي أحد الأصدقاء، أنه انفصل في فترة الخطبة، لأن الفتاة أرادت شراء كل أغراض المنزل من العلامة التجارية Bosch، ووضعت ذلك الأمر كشرط، وأظن أن هذا أفضل مثال على ذلك، فهذه الحالة تمثل أهم نسخة للتوجه الدنيوي في الزواج.» (AG، دكتوراه، أكاديمي، ذكر، ٣٠).

أحدثت عملية التحضر التي استمرت بشكل متزايد منذ الخمسينيات، بعض التغييرات في وجه التدين. يعد التحول الصناعي أكثر العوامل شيوعاً في تغذية التحول الفكري العقلاني والتمدن والعلمنة، وقد أدى هذا الوضع إلى انحلال واختلاف في الثقافة الدينية التقليدية، حيث تشير العلمانية في المجتمع التركي إلى عملية الانحلال والاختلاف التي حدثت في الحياة الاجتماعية، بحسب أيدنالب، «بينما يقع الدين في موقع "الفاعل" في المجتمع التقليدي، فقد أصبح "مفعولاً به" في المجتمعات الحديثة و"سلعة" في مجتمعات ما بعد الحداثة، وهذا الوضع كان بمثابة آية في الفترة التقليدية، وتحول إلى شعار في العصر الحديث، والآن في طريقه ليصبح

(٤٦) نورشان أدلك، اختيار الزوجة/الزوجة والزواج الأسرة المتغيرة في المجتمع المتغير، (أنقرة: دار سياسال للنشر، ٢٠١٦)،

ترويحاً وإعلاناً في فترة ما بعد الحداثة»^(٤٧)، من ناحية أخرى، يذكر جابجي أوغلو أنه يتم تناول العلمنة في العالم الإسلامي في الغالب في إطار التغيير في الحياة الدينية، والتغير في تدين الفرد ووعيه وقيمه الدينية، وكذلك في المجال العام، ووفقاً له، عندما يتعلق الأمر بميول العلمنة في المجتمع التركي، يتم أحياناً استبدال القيم التقليدية بالقيم العلمانية، وأحياناً يكون العكس هو الصحيح، لذلك يمكن القول إن هناك نمطاً هجيناً على نحو حديث - محافظ^(٤٨)، ظهرت هذه الحالة في تصريحات المشاركين على نحو «لقد شاهدت شيئاً ما، لقد نزل القرآن الكريم لنا، ولكننا وضعناه على الحائط فقط، ولكن عندما تأخذ من على الحائط ونضعه في قلوبنا، سيحدث كل شيء نعدّه طبيعياً». عندما يتعلق الأمر بمؤسسة الزواج، فإن النتائج الميدانية التي تفيد بأن هذه الوتيرة قد تطورت إلى حالة تهيمن عليها الميول العلمانية، تتطابق مع الحالة المذكورة في الأدبيات، بشكل عام، عند مقارنة ذلك الأمر بالماضي، فقد تم استبدال مفهوم "ليكون لدي غرفة واحدة فقط، ولكن أتمنى أن أكون سعيداً" في الزواج بمفهوم مثل "منزل ٣ + ١، أغراض من هذه العلامات التجارية، هذه الكمية من الذهب"، تم التأكيد مراراً خلال المقابلات على أن المحافظين يتصرفون بدوافع تخدم مفهوم الإسراف والرفاهية بدلاً من الحاجة، فقد ذكر أحد المشاركين ذلك في تصريحه التالي:

«سأتحدث بحدّة قليلاً، أستطيع أن أقول بكل ثقة أنه لا يوجد شخص متدين في إسطنبول، سأقول لمن كان ... كيف تدعي أنك متدين؟ لقد ذهبت إلى أحد الأعراس، لقد صرفوا مبلغاً وهماً للعرس حوالي ١٧٠ ألف، إذا كان الأمر بيدي، لسافرت حول العالم بهذه الأموال مع زوجتي، إلبير أورتايي يقول «تزوجوا وتجولوا حول العالم بدلاً من أن تتجولوا في متاجر الأثاث»، ما يقصده الرجل هنا، فتح الذهن والأفق ورؤية العالم بدلاً من وضع الرأس في الرمال.» (١٠G، ليسانس، فنان، ذكر، ٣٤).

في الأدبيات، يتم تناول حياة المدينة كهيكلي يتم فيه فحص التغييرات الخاصة بالمدينة في أنماط سلوك الأفراد وتحدث فيه التحولات الاجتماعية، بحسب ل. وريث، المشهور بكتابه "التمدن كنمط حياة، فإن حياة المدينة بمثابة "مكان يأخذ الناس بعيداً عن طبيعتهم"، ووفقاً له، فإن أسلوب حياة المدينة عبارة عن هيكل يتم فيه استبدال العلاقات المباشرة بالعلاقات غير المباشرة وجهاً لوجه، وتصبح روابط القرابة والأسرة أقل أهمية، وتبدأ الأحياء في الاختفاء، وبالمثل، يركز سيميل على تأثير التخصص الذي تنفرد به المدينة على العلاقات الإنسانية، ووفقاً له، فإن سكان المدينة هم أفراد عقلانيون يحسبون الأمر بحرص ودقيقون ويتصرفون بمشاعرهم أكثر من قلوبهم^(٤٩)، فعندما يتعلق الأمر بتفضيلات الزواج، يمكن الاعتقاد أن المدينة تشكل العالم العقلي للأفراد في هذا السياق.

(٤٧) خليل أيدنالب، الدين والتحول الديني في محور العلمنة المستقلة، (إسطنبول: دار تشامليجا للنشر، ٢٠١٨)، ٢١٠-٢١١.

(٤٨) راجع. إحسان شابجي أوغلو، «الأسرة الفردية في المجتمع العلماني»، دراسات تركية ٢/١٣ (٢٠١٨)، ٢٤.

(٤٩) جلال الدين جاليك، من تدين المدينة التقليدية إلى تدين المدينة الحديثة، (إسطنبول: دار حكمت أفي للنشر، ٢٠١٣)، ٥٠.

النتيجة

تركز هذه الدراسة على العوامل الاجتماعية والثقافية والدينية وراء إطالة سن الزواج لدى الشباب وتهدف إلى فحص العلاقة بين معايير الحدأة وتأخر الزواج بأسلوب البحث النوعي، وبناءً على مراجعة الأدبيات حول مفاهيم مثل الأسرة والزواج والشباب والدين والتحضر والعلمنة، تم تقييم النتائج الميدانية معاً، تكشف النتائج الإحصائية لدراسات هيكل الأسرة التركبية التي أجرتها مؤسسة الإحصائيات التركبية على فترات منتظمة، أن سن الزواج بين الشباب في تركيا يميل إلى الزيادة بشكل مستمر، لقد دمر العالم الحديث معناه ونظام القيم الخاص به والعالم التقليدي للمعنى والعقل، ومؤسسة الأسرة ومؤسسة الزواج هي واحدة من المجالات الملموسة حيث يمكننا ملاحظة هذا الدمار، لقد مر الزواج بنوع من التحول في بنيته ومعناه في وقتنا الحالي، حيث أدى انخفاض الحاجة إلى الزواج في المجتمع إلى إطالة عمر الزواج تدريجياً، وأدت التغييرات والتحويلات التي مر بها الدين والتدين خلال هذه الوتيرة إلى الحاجة إلى التعامل مع هاتين المسألتين جنباً إلى جنب، ويظهر هذا الموقف بالطبع أن الحدأة لا يمكن تقييمها بشكل مستقل عن ديناميكياتها الخاصة.

وأظهرت الدراسة الميدانية، أن تطورات مثل التحضر، والتفرد، والعلمنة، التي برزت مع بروز الفكر الحديث، تسببت في تغييرات في تصورات وأفكار الشباب حول الأسرة والزواج والدين، بالتوازي مع هذه الفكرة، ذكر المشاركون أن الزواج في الوقت الحالي، يتشكل وفقاً للرغبات والتوقعات الدينوية بدلاً من الدافع الديني، يلخص رأي أحد المشاركين هذه الحالة على النحو الآتي: «لقد حل مفهوم "الكثير من الأشياء والقليل من السعادة بدلاً من مفهوم "القليل من الأشياء والكثير من السعادة"، وفقد مفهوم "الرضاء بالقليل" مكانته في الوقت الحاضر، ومع ذلك، في حين أن المطالب والتوقعات تتنوع أكثر فأكثر في الأعمار الأصغر، إلا أنها تقل مع تقدم العمر، بالإضافة إلى ذلك، فقد تم التأكيد على أهمية مؤسسات الأسرة والزواج من قبل المشاركين، وتم تقييم هذه المؤسسات في إطار مفاهيم "البيت الدافئ"، و"الثقة"، و"الرفقة"، و"الحصن المنيح".

لقد ظهر أن حياة المدينة الكبرى والحياة الحضرية، تشكل حالة مختلفة من الوعي بين الشباب، والبيئة غير المتجانسة للمدينة تخلق ظروفها الخاصة وتشجع الأفراد على التصرف بما يتماشى مع هذه الإمكانيات، إن التدفق الاجتماعي السريع في المدينة، والسياق الاجتماعي الذي يسمح بالحرية والتفرد، والراحة التي يوفرها العيش المنفرد والمسؤولية الذاتية فقط، تجعل الشباب يبتعد عن الزواج، وتعدّ عبارات مثل "الزواج لا يبدو أنه الشيء الوحيد الذي يجب علي أن أفعله"، و"عندما تعيش في المدينة، لا تنظر فقط إلى الحياة وكأنها ترتكز على الزواج"، تقييمات مهمة من حيث إظهار مدى تأثير المدينة على عوالم عقول الأفراد الذين يتعرضون لصورة جديدة وقصص واقعية افتراضية في المدينة وأفعالهم. وعلى وجه الخصوص، فإن فكرة الحرية، تعد من النتائج التي يجب التأكيد عليها بأهمية كبيرة، نظراً لبروزها نتيجة المقابلات كأحد الأسباب لتأجيل الزواج، ويفرض المجتمع الحديث اليوم على الفرد مفهوم الحرية المطلقة، كما أن مفهوم السبيل إلى السعادة يبدأ بالتححرر يؤثر على الجماعات العلمانية والمحافظة على حد سواء، يصوغ الشباب خطط زواجهم وفقاً لأهداف مثل الحصول على وظيفة جيدة، وتعليم جيد، وحياة مهنية جيدة، والسفر حول العالم، والإبحار إلى آفاق جديدة، ويمكن ملاحظة تأجيل

الزواج لأسباب مثل أن معظم المشاركين اعتادوا على راحة العيش بمفردهم. وتتعلق المسألة الأخرى المثيرة بالاهتمام بنطاق التدين، حيث ذكر بعض المشاركين أنه من الخطأ فهم التدين فقط في النظرية والبعد الشكلي، وأن الأمر لا يتعلق بها إذا كان الشخص الذي يختارونه كزوج/ زوجة يؤدي عبادته الدينية، وأن التدين يجب أن يبرز مع بعده التمثيلي. وبهذا المعنى، يجب مناقشة مفهوم التدين مرة أخرى من قبل علماء اجتماع الدين في الوقت الحالي، نحن بحاجة إلى نماذج وتصورات جديدة للتدين تناسب مع شروط الزمن الحالي، وتشير حقيقة زيادة مستوى التعليم، والسكن في المدينة، وتغير تفضيلات الزواج مع تقدم العمر، إلى حقيقة أنه يجب التفكير في مفهوم التدين في سياقات جديدة.

نتيجة لذلك، عندما ننظر إلى التدين كعنصر اجتماعي، فمن الممكن فهم التجارب الدينية وشرحها في طبقات اجتماعية مختلفة وتمييزها من التجارب الدينية الأخرى. فاعتماداً على نمط الحياة والبيئة الاجتماعية والتطور الثقافي والفكري للشخص، يمكن ملاحظة الاختلافات في سلوكياته في فهم التدين، وبعد انخفاض قوة تمثيل الدين على مستوى المؤسسات بالمعنى الاجتماعي بمثابة وضع يمكن تقيمه في سياق مناقشات العلمنة، وعندما نفكر من منظور مؤسسة الأسرة والزواج، يمكن القول إن تأجيل الزواج أصبح نزعة سائدة "Trend" بين الأفراد "المحافظين والمدنيين والمتعلمين" وأن الميول العلمانية بدأت تسود على مستوى الوعي.

المصادر:

- مالكة أكبيق، الحياة اليومية في علم الاجتماع: المكان والترويج الإعلامي، جامعة إسطنبول، معهد العلوم الاجتماعية، أطروحة الدكتوراه، ٢٠١٨.
- بهاء الدين أكشيد وآخرون، التدين في تركيا: المعتقدات وأنماط الحياة في محور التوترات الاجتماعية، إسطنبول: دار إيلا تشيم للنشر، ٢٠١٢.
- كوكسال ألفر، حياة معقمة، أنقرة: دار هجاء للنشر، ٢٠١٠.
- صالح أيباي، «أسباب طلاق النساء في ضوء الأسئلة التي تطرح على مكاتب الإرشاد الأسري والديني (نموذج منطقة بحر إيجه)»، مجلة كلية الإلهيات بجامعة باموك قلعة، ٤/٢ (٢٠١٥)، ١٠٤-١٢٦.
- خليل أيدنالب، الدين والتحول الديني في محور العلمنة المستقلة، إسطنبول: دار تشامليجا للنشر، ٢٠١٨.
- أيلين غورغون باران، «الشباب ومرحلة الشباب: نظرة اجتماعية»، مجلة دراسات الشباب ١/١ (٢٠١٣)، ٦-٢٥.
- بيتر ل. بيرغ، الشمسية المقدسة: العناصر الأساسية لنظرية علم اجتماع الدين، ترجمة، علي جوشكون، إسطنبول: دار نشر رغبت، ٢٠١٥.
- حسين بستان، الإسلام وعلم اجتماع الأسرة، ترجمة، ظفر أيداش، إسطنبول: دار المصطفى للنشر، ٢٠١٥.
- علي جوشكون، علم اجتماع الحب، إسطنبول: دار نشر رغبت، ٢٠١٢.
- م. علي كيرمان وإحسان تشابجي أوغلو، مقاربات كلاسيكية وعصرية حول العلمنة، أنقرة: دار أوتو للنشر، ٢٠١٥.
- جلال الدين جاليك، من تدين المدينة التقليدية إلى تدين المدينة الحديثة، إسطنبول: دار حكمت آفي للنشر، ٢٠١٣.
- ميشيل ديللون (إعداد)، دليل علم اجتماع الدين، إسطنبول: دار باراديفي للنشر، ٢٠١٤.
- مصطفى أركال، علم الاجتماع، إسطنبول: دار فيليز للنشر، ١٩٨٧.
- فولكان أرتيت، العلمنة، أنقرة: دار ليراتا للنشر، ٢٠١٤.

دراسة في علم اجتماع الدين حول إطالة سن الزواج عند الشباب

عدد «الشبابية»

- ضياء الدين فخري فندق أوغلو، «صعوبات الزواج»، إعداد: بايلو ديكاتشيلغيل - أحمد تشغدام، مقالات الأسرة ٤، أنقرة: منشورات رئاسة هيئة دراسات الأسرة التابعة لرئاسة الوزراء التركية، ١٩٩١.
- نيلوفر غولا، الوجوه العامة الجديدة للإسلام، إسطنبول: دار متيس، ٢٠٠٠.
- بيرسان غوكشه، «مقاربة اجتماعية لمؤسسة الزواج»، إعداد: بيرسان غوكشه، «مقاربة اجتماعية لمؤسسة الزواج»، إعداد: بايلو ديكاتشيلغيل - أحمد تشغدام، مقالات الأسرة ٤، أنقرة: منشورات رئاسة هيئة دراسات الأسرة التابعة لرئاسة الوزراء التركية، ١٩٩١.
- فردوس غوموش أوغلو، المدينة والإنسان في مواجهة القرن ٢١، إسطنبول: دار بغلام للنشر، ٢٠٠١.
- أونفر غوناي وجلال الدين جاليك، «علم اجتماع الدين»، التدين من الناحية الاجتماعية والنفسية (أضنة: دار كرهان للنشر، ٢٠٠٦)، ١-٦٠.
- م.ذكي إلغار - سمرا جوشكون إلغار، «النظرية المضمنة كمنظومة بحث نوعي (نظرية متأصلة)» مجلة العلوم الاجتماعية جامعة صباح الدين زعيم، ٢/٣ (٢٠١٣)، ١٩٧-٢٤٧.
- فكرت كرامان، الدين والحياة الاجتماعية، أنقرة: منشورات رئاسة الشؤون الدينية، ٢٠١١.
- سزغين قيزيل تشاليك - بشار أرجم، قاموس مصطلحات علم الاجتماع المنسّر، أنقرة: دار أتيل للنشر، ١٩٩٤.
- م. علي كيرمان وإحسان تشابحي أوغلو، مقاربات كلاسيكية وعصرية حول العلمنة، أنقرة: دار أوتو للنشر، ٢٠١٥.
- دمت لوكوسلو، أسطورة الشباب في تركيا، إسطنبول: دار إيلاتشيم للنشر، ٢٠٠٩.
- نيك مانسفيلد، الذاتية: نظريات الذات من فرويد إلى هارواي، ترجمة: حسام الدين تشاتين كايا ورحمي دورماز، إزمير: دار أراييك للنشر، ٢٠٠٦.
- فاطمة أوصابشي، الدين والعصيان المدني بين الشباب، إسطنبول: دار رغبت للنشر، ٢٠١٦.
- أحمد أوكتاي، المدن الكبرى والحيل، إسطنبول: منشورات دار الثقافة لإيش بنك التركي، ٢٠٠٢.
- عبد الرحيم أورمان، مخطط الأسرة في الثقافة الإسلامية، أنقرة: منشورات رئاسة الشؤون الدينية، ١٩٩٧.
- أحمد أوناي، التدين والتفاعل والتغير، إسطنبول، دار ديم للنشر، ٢٠٠٤.
- محمد أوزاي، العلمنة والدين، إسطنبول: دار إيز للنشر، ٢٠٠٧.
- فهورنده أوزباي، الأسرة من الأمس إلى اليوم، المدينة والسكان، إسطنبول: دار إيلاتشيم للنشر، ٢٠٠٥.
- عبد الله أوزبوط، التمسك بالأسئلة، ثقافة الاستهلاك في الطبقة الوسطى الدينية، أضنة: دار كرهان للنشر، ٢٠١٥.
- أنور أوزقلب، مقدمة في علم الاجتماع، إسكيشهير: جامعة الأناضول، منشورات وقف الأبحاث التعليمية والصحية والعلمية، ١٩٩٥.
- روبوت إي. بارك - أرنتس برغس، المدينة: مقترحات حول دراسة سلوكيات الأشخاص من سكان المدن، ترجمة: بينار كرابابا كايايلغيل، أنقرة: دار هراتيك للنشر، ٢٠١٦.
- أونال صاين، علم اجتماع الأسرة، إزمير: جامعة إيجه، منشورات كلية الأدب، ١٩٩٠.
- جورج سيميل، «المدينة الكبرى والحياة الروحية»، ترجمة: جورج سيميل، «المدينة الكبرى والحياة الروحية»، ترجمة: نظيفة كلايبي، صراع في الثقافة الحديثة، إسطنبول: دار إيلاتشيم للنشر، ٢٠٠٣.
- كمال الدين تاش، «دراسة نمطية عن أنماط التدين»، غوناي وجاليك، الدين من الناحية الاجتماعية والنفسية، أضنة: دار قاراهان، ٢٠٠٦.
- روغر تريك، شرح العلوم الاجتماعية، ترجمة: بيضاء سومر - فيليز أولوغوت، إسطنبول: دار بابل للنشر، ٢٠٠٥.
- مؤسسة الإحصائيات التركية (TÜİK)، «إحصائيات الزواج» (التاريخ: ٠٧ أغسطس ٢٠١٨).
- أرغون يلدريم، علم اجتماع مفهوم الدين المتغير، إسطنبول، دار بيلغا للنشر، ١٩٩٩.
- إيان وات، أساطير الترددية الحديثة، ترجمة: محمد دوغان، إسطنبول: منشورات جامعة بوغازتشي، ٢٠١٦.